

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Martin Stromský

Fenomén důstojnosti jako součást existenciální stability seniora

Fenomenon of dignity as part of existential stability of senior

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Hartošová

Poděkování

Děkuji Mgr. Tereze Hartošové, že jsem mohl psát tuto práci pod jejím vedením, za její podporu a vstřícnost. Zároveň děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili rozhovorů a sdíleli se mou jejich osobní zkušenosti.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 5. srpna 2018

Martin Stromský

.....

Klíčová slova

[seniorský věk, stáří, existenciální stabilita, důstojnost, kvalitativní výzkum, rozhovor, analýza]

Klíčová slova

[senior age, old age, existential stability, dignity, quality reserch, interview, analysis]

Abstrakt

Bakalářská práce na téma Fenomén důstojnosti jako součást existenciální stability seniora se zabývá fenoménem důstojnosti a jeho vztahem k existenciální stabilitě člověka. Pojetí důstojnosti je vnímáno jako vztah k fundamentálním hodnotám a principům v lidské společnosti. Existenciální stabilita je vyjádřením smysluplnosti života člověka. Bakalářská práce nabízí přehled legislativních a odborných východisek vztahujících se k důstojnosti a smyslu života v kontextu logoterapie. Úvodní teoretická část obsahuje vymezení základních pojmů, které s řešenou problematikou souvisejí, a jejich vztahu k hlavním zkoumaným pojmům. Praktická část se sestává z vymezení kvalitativního výzkumu, metod, které byly použity a významných zjištění. Praktická část je opřena o sondu do fenoménů pomocí kvalitativního výzkumu. Prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a jejich následné analýzy bylo zjišťováno, jaké je obsahové vymezení důstojnosti a její vztah k existenciální stabilitě seniora. Tato zjištění byla následně použita pro návrh koncepce sociální práce konkrétního zařízení. Cílovou skupinou byli senioři, kteří žijí v zařízeních typu dům s pečovatelskou službou.

Abstract

The bachelor thesis on the Phenomenon of dignity as part of existential stability of the senior citizen deals with the phenomenon of dignity and its relation to the existential stability of man. The concept of dignity is perceived as a relation to fundamental values and principles in human society. Existential stability is an expression of the meaningfulness of human life. The bachelor thesis offers an overview of legislative and professional backgrounds related to the dignity and meaning of life in the context of logotherapy. The introductory theoretical part contains the definition of the basic concepts that are related to the solved problems and their relation to the main studied concepts. The practical part consists of the definition of qualitative research, methods that have been used and significant findings. The practical part is based on a phenomenon probe using qualitative research. Through semi-structured interviews and their subsequent analysis, the content of the definition of dignity and its relation to the existence stability of the senior was determined. These findings were subsequently used to design a concept of social work for a specific facility. The target group was seniors who live in nursing home facilities.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 DŮSTOJNOST	10
1.1 POJEM DŮSTOJNOST	10
1.2 ÚVOD K VYMEZENÍ DŮSTOJNOSTI	10
1.3 POJETÍ DŮSTOJNOSTI – TYPOLOGIE.....	12
1.3.1 Důstojnost zásluh	12
1.3.2 Důstojnost mravní síly	13
1.3.3 Důstojnost osobní identity.....	13
1.3.4 Menschenwurde	14
1.4 POJETÍ DŮSTOJNOSTI V HISTORICKÉM VÝVOJI.....	15
1.4.1 Řecká a římská filozofie	15
1.4.2 Biblická tradice	16
1.4.3 Patristika a scholastika	16
1.4.4 Humanismus a renesance.....	17
1.4.5 Novodobá filozofie	18
1.5 OCHRANA DŮSTOJNOSTI - POČÁTKY.....	19
1.6 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ DŮSTOJNOSTI V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	20
1.6.1 Charta OSN.....	20
1.6.2 Všeobecná deklarace lidských práv	21
1.6.3 Ženevské konvence	21
1.6.4 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.....	21
1.6.5 Konvence o bioetice v medicíně	22
1.6.6 Listina základních práv EU.....	22
1.6.7 Ostatní dokumenty v mezinárodním právu.....	22
1.7 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ DŮSTOJNOSTI V ČR.....	22
1.8 DEFINOVÁNÍ DŮSTOJNOSTI - SHRUTÍ.....	23
2 EXISTENCIÁLNÍ STABILITA A SMYSL ŽIVOTA	24
2.1 SMYSL ŽIVOTA.....	24
2.2 LOGOTERAPIE A SMYSL EXISTENCE V POJETÍ V. E. FRANKLA.....	25
2.2.1 Způsob objevování smyslu u Frankla.....	28
2.2.2 Existenciální vakuum a noogenní neuróza.....	29

3	LOGOTERAPIE SOUČASNOSTI	29
3.1	POJETÍ ELIZABETH LUKASOVÉ	30
3.2	POJETÍ ALFRIEDA LÄNGLEHO	31
4	LOGOTERAPEUTICKÉ TECHNIKY A METODY	32
5	LOGOTERAPIE V SOCIÁLNÍ PRÁCI	33
6	SOCIÁLNÍ PRÁCE V DPS	34
	EMPIRICKÁ ČÁST	37
7	METODOLOGIE VÝZKUMU	38
7.1	KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	38
7.2	ZAKOTVENÁ TEORIE	39
8	VÝZKUM	39
8.1	KRITÉRIA VÝBĚRU RESPONDENTŮ	39
8.2	VÝZKUMNÁ OTÁZKA A STRUKTURA ROZHOVORU.....	42
8.2.1	<i>Struktura rozhovoru a soubor otázek položených respondentům</i>	42
8.3	TEORETICKÉ VYMEZENÍ ANALÝZY	44
8.3.1	<i>Otevřené kódování, tvorba kategorií</i>	45
8.3.2	<i>Analýza získaných údajů – kategorizace</i>	45
8.4	SOUHRN ÚDAJŮ ZÍSKANÝCH ANALÝZOU	58
8.4.1	<i>Hodnoty seniorů</i>	59
8.4.2	<i>Osobní hranice seniorů</i>	60
8.4.3	<i>Lidské vztahy a stabilita</i>	61
8.4.4	<i>Souhrn významných zjištění</i>	62
8.5	NÁVRHY ŘEŠENÍ	62
8.6	ZHODNOCENÍ VLASTNÍHO VÝZKUMU.....	64
	ZÁVĚR	65
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
	SEZNAM TABULEK	71
	SEZNAM PŘÍLOH	72

Úvod

Důstojnost je hodnotou, kterou si evropská společnost budovala desítky let a další stovky se k ní přibližovala, až do současné podoby. Genezi důstojnosti lze vysledovat již od počátku vzniku civilizace. Je hodnotou, která zaujímá v lidském životě mimořádný význam a člověk vynakládá mnoho úsilí k její ochraně.

Vztah mezi důstojností a spokojeným životem, či životem, který má smysl, je pravděpodobně velmi úzký a návaznost na stabilitu života člověka je nasnadě. Seniori patří k cílové skupině obyvatelstva, která je kvůli svým specifickým náhynám k nejrůznějším druhům příkoří, ať již fyzickým či psychickým. Důstojnost je svou povahou křehká, a tak je citlivá k porušení hranic, které ji snižují. Návaznost míry projevené důstojnosti a míry existenciální stability života člověka, kterou předpokládám, jsem si zvolil jako téma této práce z profesních, osobních a praktických důvodů. Profesním důvodem je dlouhodobá práce s cílovou skupinou seniorů v rámci sociální práce a osobním důvodem je zkušenost s větší či menší mírou zásahu, do důstojnosti člověka. Praktické hledisko souvisí se sociální prací samotnou. Hlavním úkolem, jádrem profese sociálního pracovníka je obrana, podpora, ochrana důstojnosti a práv člověka, na důstojné zacházení. Kdo jiný než sociální pracovník, by měl mít na paměti jako hlavní motivaci a ústřední bod své práce právě důstojnost klientů. Sociální pracovník z povahy výkonu své profese má pamatovat na jedinečnost každého člověka a zároveň na komplexnost při řešení, či lépe řečeno provázení druhého člověka specifickými situacemi a životními úskalími, ve kterých se důstojnost nutně stává hlavním, či přinejmenším významným fenoménem pro výslednou spokojenost klienta, člověka.

Tato bakalářská práce se tímto vztahem zabývá, vztahem mezi důstojností a jejím vlivem na existenciální stabilitu člověka seniorského věku, a dále důstojností samotnou. Respektive jejím obsahovým vymezením z pohledu seniora. Jako významnou součást lidského života vnímám, mimo jiné, také přechod do podzimu života. Ten, jak se zdá, nebývá vybaven takovými možnostmi, obranou vůči vnějším vlivům člověka a společnosti. Předpokládám, že nedílnou součástí spokojeného a naplněného života je uznání hodnoty důstojnosti. Ať již z pohledu vnitřního, tj. jakou měrou se člověk cítí být důstojný sobě sama, ale také z pohledu vnějšího, tedy přístupu člověka k tomuto fenoménu a přiznání, projev důstojnosti druhému. Jakou měrou se

důstojnost podílí na stabilitě člověka, na naplněném smyslu jeho života? Jaké obsahy nabývá během individuální zkušenosti se životem a interakcí s druhými lidskými bytostmi? Která specifika patřící k důstojnosti jsou v životě člověka na nejvyšším místě, která by mohl oželeť, aniž by tím utrpěl smysl života? Jaké životní události ovlivňují existenciální stabilitu člověka a jakou roli v nich hraje důstojnost jako podporující prvek, nebo její nepřítomnost jako degradující prvek? Mnoho otázek, které považuji v životě lidské bytosti za kardinální, vyvstávají v kontextu důstojnosti. Nelze však všechny zodpovědět v jedné práci.

V teoretické části práce se proto cíleně zaměřím na význam fenoménu důstojnosti v lidském životě a specifikaci existenciální stability. Pojetí fenoménu důstojnosti bude jak z hlediska odborných teorií, které se k němu vztahují, tak jeho historického ukotvení a zakomponování do právního rámce. Pro teoretická východiska vztahující se k existenciální stabilitě, smyslu života, využiji existenciálního, logoterapeutického pojetí života člověka, které má úzký vztah k tomuto jevu. Závěr teoretické části věnuji užšímu propojení těchto fenoménů se sociální prací.

Hlavním cílem praktické části práce je zjištění, popis, kategorizace, vymezení významných znaků důstojnosti, a identifikaci jejich případného vztahu k existenciální stabilitě člověka. Vzhledem k rozsahu tohoto tématu se soustředím na důstojnost jako na vztah člověka k člověku, tj. jaké významné znaky má nést projevovaná důstojnost k seniorům, a zdali je těmito znaky ovlivňována jejich existenciální stabilita. Tyto předpoklady budou zjišťovány pomocí polostandardizovaných rozhovorů. Rozhovory budou zobrazením klíčových životních událostí, ať již pozitivních či negativních, které se nějak vztahují ke zkoumané problematice, spolu s baterií otázek k danému tématu. Následná analýza rozhovorů vymezí kategorie vztahující se k důstojnosti a přiblíží její obsahové vymezení. Dále bude zjišťován případný vztah důstojnosti a existenciální stability, a současně bude uveden nástin doporučení pro sociální práci se seniorskou klientelou v návaznosti na praktické výstupy z empirické části práce. Cílovou skupinou jsou senioři, od 65 let výše, kteří žijí v domě s pečovatelskou službou (dále jen DPS).

Teoretická část

1 Důstojnost

1.1 Pojem důstojnost

Důstojnost je překladem z latinského dignitas, což znamená důstojnost, vážnost, hodnota, záslužnost (Latinský slovník, 2017). Jak už bylo naznačeno v úvodu, patří důstojnost vedle svobody k hodnotám, které si lidé považují a život bez nich, či s určitými omezeními, si nedovedou představit. Definovat důstojnost není snadná věc, možná by bylo jednodušší definovat nedůstojnost. Důstojnost spojujeme s pojmy jako úcta, hodnota, samostatnost, vychází z hodnoty člověka jako takového.

1.2 Úvod k vymezení důstojnosti

Definovat pojem důstojnosti a jeho obsah je velmi složitý úkol. Vychází to z povahy tohoto fenoménu. *„Důstojnost, je u člověka dána jeho samotnou podstatou a existencí, jako lidské bytosti. Je tedy součástí samotného lidství člověka“* (Přidalová, 2014, s. 25).

Jak uvádí Cardal: *„Latinský termín dignitas byl středověkými filozofy často používán jako ekvivalent k tomu, co se latinsky řekne principium“*, a: *„Pokud člověku náleží důstojnost, tak to znamená, že má nějaké principiální postavení“*, a: *„Aristoteles definuje princip jako to, co je první, má prioritu v činnosti, bytí a myšlení“* (Cardal, 2012). Zde se ukazuje, jakou hloubku má důstojnost jako hodnota pro člověka, neboť sahá k samým kořenům bytí, k počátkům. Princip je univerzální výraz pro něco zvláštního, významného, jedinečného. Princip je základní a obecně uznávané východisko, které se nedokazuje, ale z něhož se odvozuje. *„Z logického hlediska: počáteční výrok dedukce, který se sám nedá z žádného jiného výroku odvodit. Synonymum prvního tvrzení“* (Filozofický slovník, 1994, s. 235).

Navázání fenoménu důstojnosti na filozoficko-metafyzickou rovinu má velký vliv při snaze o jeho přesné definování či určení. Jako u každé skutečnosti, která jde za hranice běžného lidského poznání, tak jako je důstojnost, se dostáváme na pole usuzování, polemiky, touze po jasných důkazech, snaze vyvrátit pomocí komplikované logiky pojmy transcendentní, zkušenostní a zážitkové. Důstojnost je velmi introvertní jev, děje se v člověku, člověk ji cítí, vnímá, snaží se ji popsat slovy, přesto se k jasnému definování dostáváme těžko. Důstojnost naplňuje společenské vědy jako je filozofie, etika, politika, náboženství, lékařské vědy, sociální práce. Jsou

to oblasti lidského zájmu, které mají blízko k člověku, zasahují do jeho života, a proto mají ze své podstaty rozumět principům, na kterých člověk stojí a žije, a které by při jejich nedostatku zasáhly jeho stabilitu, životní elán, smysl. „*Důstojnost každého člověka spočívá i v jeho schopnosti snášet nevyhnutelné utrpení*“ (Ondrušová, 2012, s. 73).

Janečková ve svém pojetí důstojnosti definuje tento fenomén následovně: „*Důstojnost znamená na jedné straně přiznaná a projevená úcta a respekt, a na druhé straně prožívaná a pociťovaná hodnota lidské existence*“ (Janečková, 2012, s. 7).

Na tomto místě se setkáváme s určitou dichotomií důstojnosti. Obdobně se vyjadřuje k pojmu důstojnosti také Haškovcová, která specifikuje problematiku důstojnosti jako problematiku představ s různými obsahy (Haškovcová, 2010).

Nabývá kvality introvertní a také extravertní. Na jedné straně je pro člověka významný jeho postoj a vztah k důstojnosti, kterou si sám přiznává, vnímá vlastní existenci a přiznává si hodnotu. Na straně druhé, se jedná o jev, který je vztažen k projevům člověka k druhému člověku. V našich projevech, které jsou zjevné v našem chování k druhému, se zobrazuje míra úcty, s jakou přistupujeme k ostatním. Zároveň jsou jasným znakem pro projev důstojnosti. Vzájemné propojení těchto kvalit, tj. jakou měrou si přiznávám důstojnost a jakou ji obracím k druhému člověku, má určitou výpovědní hodnotu o vyzrálости duševní a duchovní konkrétního člověka.

K této vyzrálости či postoji k důstojnosti se vyjadřuje Todorov ve své knize, kde sám definuje poněkud zvláště naplnění důstojnosti člověka následovně: „*Důstojnost neznámá nic jiného než schopnost jedince zachovat si svobodnou vůli. Volba smrti potom může představovat prostředek jedince, kterým může stvrdit svou důstojnost*“ (Todorov, 2002, s. 24).

Zde se setkáváme se vztahem důstojnosti, svobody a smrti, respektive vztahem mezi zachováním důstojnosti člověka a jeho svobodné vůle. Obdobný přístup či úvahu projevil i C. G. Jung, který definoval vztah mezi důstojností a zánikem člověka následovně: „*Lepší je důstojný smutný zánik, než nedůstojné uzdravení*“ (Jung, 2010, s. 36).

Jung vztahuje důstojnost v kontextu zdraví a nemoci člověka. Objevuje se tak další principiální přístup, kdy člověk volí mezi zachováním individuální důstojnosti na úkor života. Respektive váha, jakou tento psycholog přičítá důstojnosti, když ji povyšuje nad pozemský život.

Lidské důstojnosti nikdo nemůže být zbaven. Jedná se o právo a hodnotu, která je tzv. nepozbyitelná. Důstojnost není vztažena na konkrétní společnost či skupinu lidí, ale je univerzálně přiznána každé lidské bytosti. „*Důstojnost člověka je dána hodnotou lidské bytosti jako takové*“ (Janečková, 2012, s. 7).

Lze snad říci, že člověk je a existuje v kontextu smysluplného života v případě, kdy je přítomna důstojnost. Důstojnost nám dává vyšší princip a smysl života. Poskytuje stavební kameny k sebeúctě a také k úctě k druhým lidem. Respekt, který druhému přiznáváme, je také podmínkou pro její rozvoj a posilování. „*Pokud tento respekt, uznání hodnoty, chybí, projeví se to u dotčené osoby ochromením její autonomie, ztrátou smyslu života, rezignací, přáním nebýt*“ (Janečková, 2012, s. 7).

Systém společnosti, který by byl založen na vydělování jedné skupiny lidí od druhých, např. mladí vs. staří, staví základy pro existenciální frustraci, neboť ona odtažitost od celku vytváří nárůst pocitů osamělosti, zbytečnosti, a s jejich omezením jde ruku v ruce snížení sebeúcty. U důstojnosti se setkáváme také s jevem, který není příznačný jen pro ni, ale také pro ostatní ryze lidské a hodnotné fenomény, jakými jsou např. solidarita, svoboda, právo, respekt. Člověk běžně považuje tyto hodnoty za samozřejmé, alespoň v obecném evropském měřítku, ale ne vždy si jich je plně vědom. K uvědomění dochází v situacích, kdy je některá z hodnot pošlapána či nějak znehodnocena. Proto bývá obtížné pochopit druhého, když sami nezakoušíme pocit nedostatku nebo strádání (Janečková, 2012).

Jak vyplývá z výše uvedených tvrzení, je důstojnost významným fenoménem, ale k jeho zdařilému definování, určení a pochopení, co tedy budeme považovat za důstojnost a jakou váhu má v lidském životě, je nezbytné projít krátkým historickým a typologickým výkladem.

1.3 Pojetí důstojnosti – typologie

Pokud bychom chtěli důstojnost vložit do kontextu typologie, tj. dělení, je možné použít model vycházející ze studie Důstojnost a starší Evropané (Kalvach, 2004). Zde dochází k dělení do čtyř skupin.

1.3.1 Důstojnost zásluh

Je definována jako výsledek činnosti člověka, spojující ho s jeho statutem, postavením, rolemi, které hraje, či hrály v jeho životě významnou úlohu. Statut

přiděluje člověku uznání a úctu ze strany druhých lidí. U mladých lidí je tato pozice ještě nevyvinuta, neboť neměli příležitost k jejímu vytvoření. U starých lidí existuje obava, že při odchodu z aktivního života tento statut ztratí, a tím pádem i úctu, která z něho plyne.

1.3.2 Důstojnost mravní síly

Tento typ souvisí s mravní autonomií, integritou člověka. Lidské bytosti, které mají schopnosti žít v určitém souladu s mravními zásadami, pojmají jistou míru důstojnosti. Tento typ důstojnosti je prchlivější, neboť je vázán na projev chování člověka a jeho aktuální mravní standard. Opakem mravní síly můžeme nazvat zbabělost či ztrátu úcty u ostatních, a to z důvodu svého chování.

1.3.3 Důstojnost osobní identity

Dostáváme se k typu důstojnosti, která je z pohledu člověka velmi významná. Její obsahové vymezení se opírá o psychické a fyzické potřeby člověka. Důstojnost člověka může být ponižována a degradována zásahy z vnějšku, jako je ponechání obnaženého člověka během intimních úkonů, hanlivé označování v kontextu objektu péče a zájmu, přímé ponižování a dehonestace člověka na základě jeho vzhledu, věku, původu apod. *„Ústředními prvky tohoto pojmu jsou integrita, pevné vědomí vlastního já, fyzická identita, začlenění do pospolitosti a schopnost nalézat smysl ve svém životě, svých činech a dění, na němž je člověk účasten. Krutá osoba může poškodit důstojnost druhých mnoha způsoby“* (Kalvach, 2004, s. 13).

Pouhé otevření dveří bez zaklepaní může vyvolat v člověku pocit méněcennosti. Jak potom působí plně otevřené dveře, do intimity člověka jako jsou hygienické úkony, používání sprchy, vany, toalety, oblékání před ostatními, dialogy s velmi citlivým tématem, které jsou na doslech či dokonce na dohled třetí osobě? Takové jednání a vystavení člověka prostředí, které ponižuje důstojnost člověka, mění jeho osobní identitu, působí trauma, dochází ke zpochybnění autonomie, a člověk se stává jakousi bezmocnou figurkou v rukách ostatních.

Kalvach specifikuje takový stav jako ohrožující smysl vlastního života. *„Je-li přítomna důstojnost osobní identity, znamená to obvykle pocit úplné lidské bytosti s dobrými vztahy vůči jiným lidem a začlenění do komunity. To pak umožňuje nalezení smyslu vlastního života“* (Kalvach, 2004, s. 13).

Tento typ důstojnosti tvoří také ústřední téma tzv. životního příběhu. Ten souvisí se schopností člověka vyprávět a podávat pozitivní líčení svého života, ať již z pohledu jednotlivce, nebo příslušníka lidské společnosti. Zároveň Kalvach upozorňuje na tu skutečnost, že člověk, který není schopen takový příběh vyprávět, bývá ze společnosti vyloučen (Kalvach, 2004).

1.3.4 Menschenwurde

Poslední typ důstojnosti je vyjádřen v německém slově Menschenwurde, které v překladu znamená lidskou důstojnost. Toto označení definuje důstojnost, která vyplývá z nezcizitelné hodnoty člověka jakožto lidské bytosti (Janečková, 2012). Zobrazuje duchovní a náboženský přesah lidského bytí. Člověk je v tomto kontextu stvořen k obrazu božímu, je chápán jako naplnění mravního požadavku úcty vůči všem lidským bytostem bez ohledu na to, v jaké sociální či fyzické situaci se nacházejí. V jejím jádru leží koncept lidství, který je navázán na to, co vlastně znamená být lidskou bytostí. Kalvach ji definuje následovně pomocí tří charakteristik (Kalvach, 2004):

1. Lidské bytosti jsou tělesné a v průběhu života nabývají kontroly nad svým tělem. Ztráta této kontroly je příčinou ztráty důstojnosti, ať již je ztráta v důsledku omezení schopnosti konkrétního jedince, nebo druhých vycítit a minimalizovat zahanbení, které z ní vyplývá.
2. Schopnost vytvářet smysluplný příběh o svém životě, se podílí na budování vlastní identity. Spolupodílí se na ní důstojnost zásluh a důstojnost mravní síly, neboť jeden vytváří sociální a ekonomickou bytost a druhý zachovává mravní hodnoty.
3. Člověk je společenský tvor a má potřebu, aby mu druzí přiznali určitý respekt, a tím mu dali možnost budovat si sebeúctu. Omezení takového respektu ochromuje i autonomii člověka.

Jiný přístup a interpretaci ideje důstojnosti však můžeme vidět u Šrajera. Ten specifikuje důstojnost ve dvou pojetích.

První je označováno jako inherentní a je obsahově vyjádřeno v chápání důstojnosti jako něčeho předem daného všem lidským bytostem bez ohledu na to, jaké jednání či společenské postavení člověk zaujímá. Také je lze chápat jako ontologické, tj. v něčem obsažené. Zde je důstojnost nedotknutelná, nelze ji ztratit nebo si ji přivlastnit, každý má stejný díl, je přisouzena všem lidem. Toto pojetí je spojeno

s respektem, morálním úhlem pohledu a je také stavebním kamenem pro preambuli mezinárodní Deklarace lidských práv z roku 1948.

Druhé pojetí je kontingentní, také označováno jako sociální. Tento druh je identifikován s určitými, a ne vždy stejně rozdělenými, vlastnostmi, které člověk má či jsou mu přisuzovány, a proto je také důstojností jen některých lidí. Nepatří všem. Je spojována s vážností, společenským postavením nebo s jednáním, které vyjadřuje důstojnost, či se takové jednání z pohledu chování člověka považuje za důstojné. Tato dvě pojetí tedy dělí důstojnost na tu, která náleží všem lidem bez rozdílu a tu, která je spojena s konkrétními vlastnostmi člověka (Šrajer, pracovní texty).

Pokud bychom provedli komparaci typologií důstojnosti, kterou jsme zde uvedli, došli bychom k závěru, že obě dělení v sobě zahrnují identické kvality, které důstojnost definují a určitým způsobem dělí.

1.4 Pojetí důstojnosti v historickém vývoji

V následujících kapitolách se podívám na pojetí důstojnosti v historickém kontextu. Vzhledem k rozsáhlosti se zaměřím na konkrétní období a nejvýstižnější charakteristiku fenoménu, pro tato období. Cílem této části není podat komplexní historický obraz vnímání důstojnosti, ale zmínit významné kvalitativní proměny vnímání důstojnosti v čase a přiblížit ji tak člověku.

1.4.1 Řecká a římská filozofie

Důstojnost jednotlivce souvisí s tím, jaké úcty požívá na veřejnosti, přičemž často rozhoduje společenské postavení. Podle Aristotela je to velikost myšlení člověka, je to osobnost, která se projevuje vnějšími projevy v chůzi, hlase, klidu který vyzařuje, nespíchá, je rozvážná. Obdobně Cicero chápe důstojnost jako něco, co člověk nabyt, získal zejm. v sociálním či politickém postavení. Je to člověk, který ovládá své vášně, city, nese statečně hořkost života, a tyto prvky jsou vidět v jeho vnějším projevu. Zde je zjevná koherentní povaha důstojnosti.

Výrazný posun k inherentní důstojnosti je patrný u stoiků, kteří přinášejí do Říma řeckou kulturu. Ta s sebou nese do života člověka božský řád, který je ovládán a řízen vše pronikajícím rozumem neboli světovou duší. Cicero je prokazatelně první, kdo hovoří o všeobecné lidské důstojnosti, která náleží všem lidem. Lidé se spoluúčastní na světovém rozumu, a tak mohou vědět, co je řád, co se sluší, co je

mírou ve slovech i skutečích. To člověka odlišuje od zvířat, kterým chybí vůle a myšlení. Důstojnost tak nabývá výsostného postavení pro člověka neboli je principiální hodnotou, a stejně tak člověk je postaven před všechny ostatní živé tvory (Šrajer, pracovní texty).

1.4.2 Biblická tradice

Podle tradičního křesťanského a židovského pojetí je podobnost člověka s Bohem v nesmrtelnosti jeho duše a obdaření rozumem (Šrajer, pracovní texty). Dále je důstojnost člověka postavena na člověku jako Božím obrazu (Šrajer, 2015). Zvláštní důraz je kladen na schopnost člověka komunikovat a vytvářet tak vztah nejen ke Stvořiteli, ale také k ostatním lidem. Dále být člověkem představuje dle knihy Geneze následující možnosti – komunikovat s vrstevníky a s Bohem, vládnout živým tvorům a přetvářet tvář země: „*Plod'te a množte se a naplňte Zemi. Podmaňte si ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na Zemi hýbe*“ (Gen 1,27n). Tyto možnosti jsou obzvlášť významné, neboť v nich tkví lidská důstojnost. Každá lidská bytost jako obraz Boží je z principiálního hlediska nedotknutelná (Šrajer, pracovní texty). Význam biblické tradice v kontextu důstojnosti spočívá v rozvoji kultury lidské důstojnosti, v péči o ochranu slabých, ochranu života a šťastný život člověka. Dále pak v rozvoji lidské solidarity a vzájemnosti. Kristus představuje dokonalost lidství a božství a skrze zmrtvýchvstání odhaluje eschatologický rozsah lidské důstojnosti (Šrajer, 2015).

1.4.3 Patristika a scholastika

Období, ve kterém je křesťanství vystaveno vlivu antiky, její moudrosti a zároveň se s ní kriticky vyrovnává. Jedná se tedy o počátky reflexe křesťanské víry. Důstojnost je zde pojímána v duchu kritiky kontingentní důstojnosti a přesunu k inherentnímu pojetí.

Mnozí z raně křesťanských autorů, církevních otců, kritizují pojetí důstojnosti v předchozím období, i když neodsuzují stoickou ideu jako účast na božském rozumu. Světská důstojnost je podle Ambrože (milánský biskup) v rukou d'ábla a pravá důstojnost není z tohoto světa. Podle Augustina je zase důstojnost něco, co si nelze dát, ale je přijímána od Boha jako dar. Řehoř Nysský mluví o důstojnosti člověka jako o královské důstojnosti, neboť není nic většího než člověk (Šrajer, pracovní texty).

Nelze ani opomenout význam hříchu, který v kontextu křesťanství vyvstává. Lze člověku, který je hříšníkem přiznat důstojnost, jako jeho podobnost s Bohem? Církevní otcové zaujímají různá stanoviska. Tertulián připisuje hříšníkovu důstojnost, Ambrož u hříšníka konstatuje ztrátu důstojnosti, avšak přiznává člověku možnost nového začátku. Augustin mluví o ztrátě člověka a Boží podobnosti, ale spíše v kontextu znetvoření, a nikoliv úplné ztráty (Šrajer, pracovní texty).

Důstojnost, která je přiznána i hříšnému člověku je ostatně obsažena v Bibli, kde Kristus dává zdůvodnění k lásce nepřátelům (Mt 5, 44n): „*Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.*“ (Šrajer, pracovní texty, s. 29).

Scholastika jako následné období zachovává také důstojnosti původ od Boha. Dva významní představitelé, Bernard z Clairvaux a Tomáš Akvinský, přisuzují člověku důstojnost a výsostné postavení díky podobnosti s Bohem. Stejně tak zmiňují význam svobody a svobodného rozhodování jako hodnoty, která vytváří podíl na božském životě. Přesto je zde rozdíl v chápání důstojnosti v rámci hříchu. Zatímco u Bernarda je Obraz boží v člověku nezrušitelný, Tomáš Akvinský se domnívá, že pokud člověk zneváží rozumný řád, přichází také o důstojnost. Tuto ztrátu dává do kontextu násilného činu na druhém člověku, ztrátou jeho důstojnosti a nutností ji navrátit potrestáním viníka (Šrajer, pracovní texty).

1.4.4 Humanismus a renesance

Období mezi středověkem a novověkem bylo plodnou půdou pro pozornost věnované důstojnosti. Zejména zkušenost lidské bídy, která byla pro středověk charakteristická, podnítila rozvoj myšlenek a pojednání o důstojnosti. Významnou úlohu v tomto období hraje obraz člověka jak z pohledu filozofického, tak teologického, který se oproti středověku a jeho pojetí temného obrazu člověka staví do opozice a zdůrazňuje velikost člověka, lidskou důstojnost a vznešenost. Proti jednostrannému skepticizmu Inocence III., který vyobrazuje člověka v nejtemnějších barvách: „*Lidé jsou zformováni z prachu a popela, ze země ornice a špinavého semene. Přichází na svět jako dílo prostopášnosti slabí, křehcí a nazí. Jsou škaredá od bolestných nemocí a strachů poznamenaná těla, mořeni hnidami, vešmi a červy. Ke všemu tomu produkují jen hlen, moč a lejno na rozdíl od stromů pole, které přinášejí květy a ovoce. Celý lidský život, který nenalézá klid ani v noci, je prý jediná dřina*

a námaha – jen slizký trus“ (Šrajfer, pracovní texty, s. 35), se staví Pico della Mirandoli, který považuje člověka za nejkrásnější dílo. Stejně tak Manetti vyzdvihuje krásu člověka, ať již fyzické krásy – existenci zraku, sluchu, rukou a prstů, vzpřímené chůze i krásu nahého těla, tak duševního potenciálu, který vidí v těle, jako důkazu Božího obrazu. Tělo je pro něj takto formováno proto, aby mohlo nosit rozumnou duši (Šrajfer, 2015).

Oproti jednostranné glorifikaci člověka se staví Montaigne a Voltaire. Ti spatřují v bezbřehé domýšlivosti člověka přirozenou a dědičnou nemoc. Montaigne přímo říká: *„Domýšlivost je naše přirozená dědičná nemoc. Člověk je nejnešťastnější a nejubožejší ze všeho stvoření, a vesměs nejnadutější. Vidí a cítí se zde na zemi bydlet v blátě a bahně země, v nejhorším, nejodumřelejším a nejzpráchlivějším koutě kosmu vyháněn a přikován ...; a jde a sedá si ve své domýšlivosti tam nad měsíční dráhu a činí si nebe za podnož svým nohám. Z pýchy této domýšlivosti pak dochází k tomu, že se srovnává s Bohem, připisuje si božské vlastnosti, a domnívá se, že je vyvolený, a od ostatního stvoření separován“* (Šrajfer, pracovní texty, s. 36).

1.4.5 Novodobá filozofie

Výrazný průlom v pojetí důstojnosti a člověka představuje Blaise Pascal. Ten poukazuje na dvojakost člověka. Na jedné straně je člověk domýšlivý a na straně druhé je zase sklíčený. Tímto koriguje protichůdnost myšlení humanismu a renesance. Podle Pascala není člověk zvíře, ale také není anděl. Tuto protichůdnost povahy člověka je nutné mít stále na paměti. Pascal přesunuje důstojnost člověka na jeho rozum a svobodu. Tento postoj je nutné brát v kontextu doby, kdy se uskutečnily výrazné posuny v lidském myšlení, a člověk byl postaven do pozice nepatrné částičky v nekonečném vesmíru. Tak jako Koperník a Galileo posunují myšlení člověka od geo a helio-centrického obrazu světa, tak se posunuje také člověk od vrcholu ve vesmíru. Jeho pozice, víra, že je svět stvořen pro něj, je zpochybněna. Důstojnost člověka je tak navázána na rozum a jeho schopnosti poznat svět.

Významnou pozici pro moderní pojetí důstojnosti lze spatřit u Pico della Mirandoli, který sice nepochybuje o Boží existenci, ale člověka vyjímá ze souvislosti celku a dává mu tím ve filozofickém kontextu nevídanou svobodu. Důstojnost je dána svobodou člověka. Bůh, ani jiná přirozenost, neurčují cestu člověka, ale on sám je sobě stvořitelem. Tato myšlenka je významná v moderním existencialismu.

Předposlední z významných myslitelů je Samuel Pufendorf. Ten v myšlenkách spojuje představy Mirandola a Pascala. Dle Pufendorfa již označení člověk má zvláštní význam, důstojnost. Základem takové důstojnosti je existence nesmrtelné duše, s výbavou světla rozumu. Zvláštní důraz klade na sebeúctu a projev úcty ke druhému.

Pokud bychom shrnuli pojetí důstojnosti člověka těchto tří osobností, je možné konstatovat, že z jejich úhlu pohledu se postupně vytrácí význam podobnosti s Bohem, ale zvláštní význam nabývají duchovní dary člověka a jeho rozum. Tímto otevírají cestu pro Immanuela Kanta a jeho pojetí důstojnosti (Šrajfer, pracovní texty).

V historickém přehledu myslitelů není možné vynechat přístup Kanta k důstojnosti. Pokud bylo výše uvedeno, že dochází v plynutí času k proměně vnímání důstojnosti od podobnosti s Bohem k rozumu, pak se v Kantově myšlení jedná o originální filozofické myšlení, které má významný dopad na soudobé pojetí lidské důstojnosti (Broz, 2015).

Kant chápe člověka jako dvojí bytí. Člověk patří k živočišné říši, je jako jeden z živočichů, co do přirozenosti „zvířecí člověk“. Na druhé straně mu náleží výsostné postavení díky schopnosti uvědomovat si sebe sama. Tímto přesahuje fyzické bytí, a to mravním zákonem. Důstojnost člověka není odvozena od podobnosti s Bohem, ale na základě rozumu a ducha. Důstojnost je bezpodmínečná, nesrovnatelná hodnota a její přítomnost v člověku mu dává nevyčíslitelnou hodnotu. Dle Kanta v lidském světě má vše cenu nebo důstojnost. Místo ceny jednoho může být dosazeno druhé, avšak to, co je nad jakoukoliv cenu, to, co nelze nahradit ničím jiným, má důstojnost. To, co není nahraditelné, je právě jedinečnost lidské bytosti a její nezastupitelnost. Člověk má jako rozumná bytost nárok na úctu, ale také povinnost ctít sobě rovné. Ve druhém případě to platí i na situace, kdy druhý důstojnost u sebe popírá. Tedy jinými slovy, člověk má povinnost druhého člověka k důstojnosti směřovat. Významná pro současné pojetí důstojnosti je také Kantova myšlenka, že bez úcty k sobě samému je úcta k druhému nemožná, a že by člověk nikdy neměl urážet svou důstojnost, která je tím, co jej vyzdvihuje nad ostatní a zaručuje mu úctu k sobě sama (Šrajfer, pracovní texty).

1.5 Ochrana důstojnosti - počátky

Důstojnost člověka souvisí s jeho vývojem jako sociální bytosti, tj. bytosti, která žije a spoluvytváří lidské společenství. „*Stejně jako důstojnost je i její respektování celospolečenskou záležitostí*“ (Kalvach, 2004, s. 7).

Pozvolné uvědomování si jejího významu má neodmyslitelný vztah k situacím, kdy docházelo k jejímu porušování. K markantnímu a obzvláště významnému rozvoji uvědomění si jejího významu dochází po skončení 2. světové války. Jak říká Janečková: „*Za 2. světové války zahynuly v koncentračních táborech desítky milionů nevinných lidí, byli drženi v nedůstojných podmínkách, mučeni, ponižováni a nakonec bezcitně, nelidsky usmrceni*“ (Janečková, 2012, s. 4).

Takové masivní a zvláště kruté zacházení s lidmi, které bylo mimo jiné dokumentováno pomocí filmových nahrávek a záběrů, nutně v lidech vyvolalo otázky týkající se důstojnosti a její ochrany. Nezbytnost tohoto kroku, tj. uvědomění si její důležitosti souvisí také s následnými aspekty. „*Následky tohoto masového ponižení důstojnosti a zabíjení celých velkých skupin lidí se přenesly na další generace a vryly se do paměti jednotlivých rodin a celých národů. Důsledkem těchto zkušeností bylo další ponižení, když nevinní lidé byli vyháněni ze svých domovů a zbavení své důstojnosti při divokých odsunech po ukončení války*“ (Janečková, 2012, s. 5).

Další zkušenosti, které podnítily ochranu důstojnosti, souvisí s existencí totalitních režimů. Jejich rozvoj po skončení světové války ve východní části Evropy a Rusku, obnova koncentračních táborů, rozvoj pracovních táborů, nucené práce, politické procesy, které končily tresty smrti, životní podmínky, které souvisely s hlubokým ponižením nevinných lidí, zbavení všech práv, označení jako duševně nemocných. Takové zkušenosti měly dalekosáhlý vliv na člověka a jeho formování jako lidské bytosti, která je podlomena bezprávím (Janečková, 2014).

1.6 Legislativní ukotvení důstojnosti v mezinárodním právu

Z pohledu právních norem se pojem důstojnosti objevuje v mnoha dokumentech, nikoliv jako její ukotvení, ale spíše jako stavební kámen, na kterém stojí ostatní lidská práva.

1.6.1 Charta OSN

Je zakládající dokument ze dne 26. června 1945, kterým se vymezuje statut OSN. V jeho úvodní části, preambuli, se praví: „*My, lid spojených národů, jsouce odhodláni uchránit budoucí pokolení metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevýslovné strasti, prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti...*“ (United Nations, 2017).

1.6.2 Všeobecná deklarace lidských práv

Dokument, který vydalo Valné shromáždění OSN dne 10. prosince 1948 jako reakci na bezpráví, které se během světové války odehrálo. Ačkoliv se jedná o deklaraci, tj. prohlášení, ke kterému není povinnost se přihlásit, tak přesto jsou hodnoty v ní obsažené tak významné, pro člověka a lidské společenství, že je jejímu přijetí přiznána přímo bytostná povinnost. Hned úvod deklarace umísťuje na první místo přirozenou důstojnost: „*U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody...*“ dále pak: „*...že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům...*“ (VLDP, 2015. s. 1).

Zde se ukazuje, že obava z porušení práv a následné barbarské činy, které z toho vyplývají, mají dalekosáhlé dopady na člověka. Jak ukazuje a potvrzuje další část úvodu: „*...že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod, že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku...*“ (VLDP, 2015. s. 2).

Pro uznání důstojnosti jako univerzální hodnoty lidské společnosti s principiálním významem má deklarace zásadní význam, neboť ji klade na první místo, čímž jí tak připisuje výsadní postavení.

1.6.3 Ženevské konvence

Úmluvy na ochranu obětí války byly sjednány na konferenci v Ženevě mezi dny 21. dubna, až 12. srpna 1949. Představují společně s dodatkovými protokoly základní pramen mezinárodního humanitárního práva. Hlavní zásadou je v případě ozbrojeného konfliktu respekt k lidské důstojnosti. Jak cituje z Úmluv Janečková: „*Lidská důstojnost každého musí být respektována. Nikdo nesmí být podroben krutému či ponižujícímu zacházení či trestání*“ (Janečková, 2012, s. 5).

1.6.4 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Byl přijat jako součást Úmluvy o lidských právech Valným shromážděním OSN dne 16. prosince 1966. V jeho úvodu je také odkaz na Chartu OSN a uznání přirozené důstojnosti, jako základu pro výstavbu obsahu úmluvy. Článek č. 1 specifikuje právo národů na sebeurčení a uskutečnění sociálního a kulturního vývoje. Článek č. 13 mluví o tom, že vzdělání bude směřovat k rozvoji člověka a jeho

osobnosti a „...smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám“ (Vláda ČR, 2017).

1.6.5 Konvence o bioetice v medicíně

Celým názvem se jedná o Úmluvu na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, z roku 1999. Vyhlášujícím orgánem je Rada Evropy. V preambuli stojí, že dle Úmluvy jsou státy: „...přesvědčeny o potřebě respektovat lidskou bytost jednak jako jednotlivce, a zároveň jako člena lidského rodu, a uznávající důležitost zajištění důstojnosti lidské bytosti“ (ČLK, 2011).

Dále pak v čl. 1: „Smluvní strany budou chránit důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí a každému bez rozdílu zaručí úctu k integritě jeho bytosti a ostatní práva a základní svobody...“ (ČLK, 2011).

1.6.6 Listina základních práv EU

Závazný dokument související s konstruováním lidských a právních základů společné Evropy. V jeho úvodu se praví: „Unie, vědoma si svého duchovního a morálního dědictví, se zakládá na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity...“ (Eur-Lex, 2007).

1.6.7 Ostatní dokumenty v mezinárodním právu

Důstojnost je zmiňována v dalších právních dokumentech s různou závazností např. Evropská charta pacientů seniorů, Charta práv umírajících, Charta práv tělesně postižených osob, Charta principů pro péči o člověka s demencí a jeho pečujícího, Úmluva o právech dítěte, ke kterým se Česká Republika hlásí.

1.7 Legislativní ukotvení důstojnosti v ČR

Česká Republika má důstojnost zmiňovanu v množství legislativních norem. Z těch nejvýznamnějších můžeme jmenovat Listinu základních práv a svobod, která jako součást ústavního pořádku garantuje právo na zachování lidské důstojnosti a osobní cti: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech“, a: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno“ (zák. č. 2/1993 Sb., čl.1 a 10).

Dále je to zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Mezi hlavní zásady, které jsou zmíněny v úvodním ustanovení a souvisejí s poskytováním sociálních služeb a výkonem sociální práce, patří zachování lidské důstojnosti: „*Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob*“ (zák. č. 108/2006 Sb., §2).

Posledním zmiňovaným je zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách ve znění pozdějších předpisů, který uvádí jako základní právo při poskytování péče: „*na úctu, důstojné zacházení, na ohleduplnost a respektování soukromí při poskytování zdravotních služeb v souladu s charakterem poskytovaných zdravotních služeb*“ (zák. č. 372/2011 Sb., §28).

1.8 Definování důstojnosti - shrnutí

Na základě výše uvedených pojetí, bychom mohli důstojnost vymezit jako hodnotu, která je pro člověka významná především z těchto důvodů:

1. Eliminuje nehumánní zacházení s člověkem
2. Eliminuje zneužití moci
3. Masové ponížení důstojnosti se vrývá do paměti člověka
4. Význam důstojnosti je zakotven v právním řádu
5. Člověk potřebuje svou hodnotu, mít cenu pro ostatní a pro sebe
6. Vyjadřuje úctu k fyzickým, psychickým a sociálním potřebám člověka

Důstojnost můžeme tedy v obecném vymezení vnímat jako přiznanou a projevovanou úctu člověka k člověku, která je zjevná v našem chování, jednání, vyjadřování a zároveň, pociťovaná a prožívaná hodnota lidské existence člověka samotného.

2 Existenciální stabilita a smysl života

V předchozí kapitole jsem uvedl odborné a legislativní vymezení fenoménu důstojnosti a uvedl historický přehled jeho pojetí. Jako další krok, podklad pro výzkumnou část, je nutné vysvětlit pojem existenciální stability neboli smyslu života.

Z jakého kontextu vlastně případné ohrožení existenciální stability vyplývá? Je nutné se v počátku obrátit na filozofii existencionalistů, existenciální směry psychoterapie, krize smyslu, a snahu smysl nalézt. Historie západního myšlení od konce 19. století začíná postrádat jakousi zakořeněnost člověka a počíná se ptát po smyslu života. Do té doby byl smysl života především opřen o tradice a vztah k Bohu.

Je možné položit rovnítko mezi existenciální stabilitu a smysl života. Jedná se o totožné pojmy nebo hierarchické vymezení? V jakém kontextu spolu tyto dva pojmy souvisí?

Filozofický slovník definuje pojem existenciální následovně: „...*metafyzicky lze za existenciální označit to, co se v protikladu k esenciálnímu, či konceptuálnímu, týká nějaké existence*“ (Filozofický slovník, 1994. s. 76), a dále pojem existence je vyjádřením samotného faktu bytí (Filozofický slovník, 1994).

Stabilita představuje něco, co je trvalé, pevné, či odolávající vychýlení (Psychologický slovník, 2000).

Z výše uvedeného je tedy možné chápat existenciální stabilitu v rámci této práce jako pojem, který se týká života a existence člověka, a jehož atributem je stálost, či odolnost vůči vychýlení. Bližší vztah ke smyslu života bude rozveden níže.

2.1 Smysl života

Psychologické studie, které se zabývají významem slova smysl či smysluplnost, je možné vymežit např. ve dvou rovinách. Jak říká Reker (Křivohlavý, 2006) smysl lze rozdělit do dvou vzájemně souvisejících pojmů, a tím je implicitní smysl a existenciální smysl.

Implicitní smysl je mlčky předpokládán. Jedná se o přisuzování významu skutečností, se kterými se člověk během života setkává. Mezi tyto situace náleží stárnutí, manželství, rodičovství a další role, které člověk v životě zakouší. Hlavním významem těchto situací je rozpoznat jejich smysl, tedy zjistit, vystopovat, co pro

člověka znamenají. Odborná literatura definuje význam slova implicitní jako nevyslovený, obecně chápaný, všem srozumitelný, apriorně daný (Křivohlavý, 2006).

Existenciální smysl je samotným smyslem naší existence, smysluplnosti lidského žití a bytí, jednání. Tam, kde se objevuje existenciální hledisko, se také objevuje nutnost pochopit, jak události v našem životě mezi sebou souvisejí a zapadají do širšího obrazu. Jedná se o proces objevování či vytváření existenciálního smyslu, pochopení smysluplnosti životních situací. Základní otázku, která se vztahuje k existenciálnímu smyslu, bychom mohli položit následovně: „*Proč vůbec stojí za to žít, o něco se snažit, tak, či onak se angažovat a něco dělat?*“ (Křivohlavý, 2006. s. 48).

Z výše uvedeného vysvětlení je patrné, že existenciální stabilita a smysl života mají mnoho společného. Další upřesnění, které se vztahuje ke smysluplnosti, uvádí Křivohlavý: „*Tam, kde hovoříme o smysluplnosti života, tam nám jde o to poznat, jaký je život člověka, případně i o to, jaký by měl život člověka být a jak by tohoto cíle mělo být dosaženo*“ (Křivohlavý, 2006. s. 49).

Další příklady definování smysluplnosti uvádí Křivohlavý (2006), kde se o její definici pokoušejí další autoři:

Reker a Wong ji definují následovně: „*Smysluplnosti jde o poznávání řádu, soudržnosti, a účelu vlastní existence, hledání a realizaci hodnotných cílů, a to vše doprovázející pocit naplnění.*“

Dle Baumeistera je smysluplnost vyjádřena ve: „*...společensky sdílené mentální reprezentaci (představě) vztahů mezi věcmi, událostmi a děním*“ a dále ji také vymezil negativně: „*Bez smysluplnosti by naše chování bylo řízeno impulzy nebo instinkty.*“

U Frankla je smysl či smysluplnost chápána následovně: „*...obecný lidský mentální jev, který je předpokladem pro to, aby nám tělesně a duševně bylo dobře*“ (Křivohlavý, 2006, s. 50-51).

Tímto jsme se dostali k významnému směru v pojetí smyslu lidského života, a tím je logoterapie, jež je spojena především s postavou V. E. Frankla.

2.2 Logoterapie a smysl existence v pojetí V. E. Frankla

Uvažujeme-li o existenciální stabilitě, nelze opomenout teoretická a praktická zjištění jednoho z nejdůležitějších existencialistů a zakladatele logoterapie ani jeho

následovníků. Frankl, který do moderní psychologie a psychoterapie znovu zavedl termín smysl života, hned v úvodu svého díla konstatuje: „*Naši pacienti si však stěžují nejen na pocit bezsmyslnosti, nýbrž také na pocit prázdnoty, jak jsem to označil a popsal jako „existenciální vakuum“* (Frankl, 1994. s. 6).

Zde se rýsuje význam pojmu existenciální, jako nadřazeného pojmu, který se váže ke smyslu života. Obdobnou myšlenku, která váže význam smyslu na samotou existenci člověka nacházíme u C. G. Junga. Z rozhovoru, který poskytl BBC v roce 1959, se na konci zmiňuje o následujícím významu smyslu pro život člověka: „*You know, when I think of my patients, They all seek their own existence and to assure their existence against that complete atomization into nothingness, or into meaninglessness. Man cannot stand a meaningless life*“ (BBC, 2017). Ve volném překladu bychom mohli konstatovat, že Jung v poslední větě říká, že člověk nesnese život, který pro něj nemá smysl.

Frankl mluví o existenciální frustraci, tj. stav, do kterého se člověk dostává, pokud se vytrácí smysl jeho života: „*Pacienti, kteří vážně pochybují o smyslu svého života, nebo si dokonce zoufají nad tím, že jej vůbec nenacházejí, prožívají podle Frankla existenciální frustraci*“ (Ondrušová, 2012. s. 54).

Význam hledání smyslu života uvádí v předmluvě knihy E. Lukasové Popielsky: „*Zvláštní uznání patří inovační odvaze V. E. Frankla, že nejen intuitivně vystihl specifické lidské fenomény a lidskost člověka vůbec v celé jeho diferencovanosti a plnosti, ale navíc je metodicky čistě vědecky reflektoval, a posléze systematicky integroval do své logoterapeutické školy, kterou založil*“ (Lukasová. 2006. s. 7).

Obraz člověka podle Frankla obsahuje tři dimenze – somatickou, psychickou a duchovní. „*Vědomé z psychické roviny se v logoterapii mění na existenciální postoj. Někdo, nebo něco, na mě v každé životní situaci čeká*“ (Kosová, 2014. s. 14).

Existenciální analýza je obrazem člověka, který vychází z antropologického zaměření. Základními pilíři jsou svoboda vůle, smysl v životě a vůle ke smyslu. Učí člověka vidět život jako něco, co je člověku uloženo. Frankl na ni pohlížel ze tří hledisek, či významů (Frankl, 1994):

- a. jako vysvětlení lidské existence - podstatou je odpověď na otázku po smyslu života, člověk odpovídá aktivním počínáním ve světě s odpovědností.

Úlohou existenciální analýzy je přivést člověka k jedinečnému smyslu svého života

- b. jako terapie kolektivních neuróz - podstatou je popis kolektivních neuróz, které člověka odvádějí od zdravého životního postoje
- c. jako lékařská péče o duši - zabývá se tématy utrpení, viny a smrti

Logoterapie je založena na znovunalezení smyslu života člověka na základě analýzy jeho biografie (Hartl, 2000). Pojem je odvozen z řeckého „logos“ což představuje smysl. Logoterapie je léčebnou metodou a slouží k ochraně duševního zdraví člověka.

Logoterapie bývá někdy nazývána také jako třetí vídeňská škola, vedle psychoanalýzy a individuální psychologie. Franklova antropologie čerpá z klasického filozofického pojetí, z existencialismu a fenomenologie, je zaměřena na noetickou čili duchovní úroveň. Významným odlišením logoterapie od existenciální filozofie pak spočívá především v jejím odmítnutí nesmyslnosti pojetí světa a přitakání jeho všudypřítomnému spirituálnímu smyslu (Kosová, 2014).

Jak uvádí Kosová: „*Logoterapie a existenciální analýza usilují o to, aby v člověku posílily schopnost milovat, pracovat, snášet utrpení, i se více radovat ze života*“ (Kosová, 2014. s. 17).

Dále uvádí Frankl, že základním tématem v logoterapii je smysl. Konkrétně: „*Člověk je bytost hledající smysl, logos, a poskytnout člověku pomoc v jeho hledání smyslu je jeden z úkolů psychoterapie – je to právě úkol logoterapie*“ (Frankl, 1994. s. 5).

Logoterapie má dva základní způsoby, jakými se uplatňuje. Prvním z nich je logoterapie jako logoterapie, tj. terapie smyslu, která používá nestrukturované metody. Pomáhá s nalezením smyslu, jenž člověk ztratil, či ho vůbec nenalezl. Terapeut je zde spíše průvodcem. Hlavní smysl tkví v korekci životního postoje klienta, ten obvykle žádá návrat toho, co bylo, ale průvodce vede klienta spíše k tomu, co být může. Je to otázka změny hodnot na ty, které jsou nosné, lze se o ně opřít, a tak objevit smysl. Významné je ponechat klientovi svobodu a odpovědnost za rozhodnutí, klient je zde expertem na vlastní individuální zkušenost, jedinečnost jeho životní situace. Druhý ze způsobů je logoterapie jako psychoterapie. Ta se uplatňuje pomocí strukturovaných metod – postojové změny, dereflexe, paradoxní intence (Wagenknecht, 2009).

2.2.1 Způsob objevování smyslu u Frankla

Základní a přirozeně lidskou potřebou je hledání smyslu lidského života či existence. Jedná se o uspokojování noetické potřeby. Frankl hovoří o odpovědnosti každého člověka při hledání smyslu života. Není to chápáno v abstraktní rovině či intelektuální konstrukci, ale v praktické, konkrétní situaci, ve které se člověk nachází, tj. každá situace je možností k nalezení smyslu. Konkrétní způsob, jak smysl objevit, Frankl vztahuje ke třem úrovním:

- a. **bytí v přírodě** – vztah k biologickým, fyzickým aspektům světa
- b. **bytí s druhými** – sociální aspekt života
- c. **bytí pro sebe sama** – osobní aspekty života, tj. jak pochybujeme, prožíváme, hodnotíme sebe sama

Na těchto úrovních člověk usiluje o smysluplnost své existence. Možnosti objevit smysl váže Frankl na hodnoty, které také třídí do třech kategorií:

- a. **zážitkové hodnoty** – jejich prostřednictvím se člověk obohacuje, přijímá něco významného, hodnotného z vnějšího světa – umění, sport, příroda, partnerské vztahy. Toto poté vytváří smysluplnost.
- b. **tvůrčí hodnoty** – tvůrčí práce, která přesahuje materiální povahu výtvaru do sféry osobního nasazení. Aktivita, jež přetváří vnější svět. Je však podstatné, jaký postoj k této aktivitě člověk zaujímá, to pak vytváří její hodnotu.
- c. **postojové hodnoty** – neboli možnost zachovat se po svém. Člověk se rozhoduje v náročných situacích zdali, a jak, vezme těžkost na sebe. Významnou roli hraje autentičnost člověka, tedy skutečnost, že zůstává sám sebou, a tím prožívá smysluplnost. Postojové hodnoty souvisejí s něčím, co člověk nemůže ovlivnit – smrt, nemoc. V logoterapii je to tzv. tragická triáda – utrpení, vina, smrt.

Na nejvyšším místě hierarchie stojí postojové hodnoty (Frankl, 1994).

Práce logoterapeuta spočívá především v pomoci slovem při nalézání smyslu životní situace klienta. Zásadní metodou je tzv. Sokratovský rozhovor – jako modulace postoje. Rozhovor se zaměřuje na volné kapacity, které se mohou využít a vzbudit motivaci k pozitivnímu ovlivnění vlastní situace. Samotné rozpoznání smyslu je tedy na samotném klientovi. Z tohoto důvodu se logoterapie řadí mezi nedirektivní přístupy (Wagenknecht, 2009).

2.2.2 Existenciální vakuum a noogenní neuróza

Tímto termínem Frankl označuje neschopnost nalézt smysl. Manifestuje se jako vnitřní prázdnota, nesmyslnost či zbytečnost. „*Jde o zážitek vnitřní prázdnoty, o pocit propastné bezesmyslnosti, s níž se my psychiatři toho času setkáváme na každém kroku. Ptáme-li se, z čeho může pocházet existenciální vakuum, pak by bylo možno poukázat na dvojí ztrátu, kterou člověk od doby vzniku člověka utrpěl: nejdříve tu jde o částečnou ztrátu instinktivní jistoty, kterou se vyznačuje zvířecí bytí. Pak ztrácel víc a více své zakotvení v oněch tradicích, které dalekosáhle podmiňovaly a ovlivňovaly jeho chování. Člověku ani neříká jako zvířeti instinkt, co musí, ani mu dnes neříkají tradice, co by měl, a je třeba se obávat, že jednoho dne už nebude vědět, co chce. Jen tím více pak bude chtít to, co dělají jiní, nebo dělat, co jiní chtějí. Jinými slovy, propadne konformismu, popř. se stane náchylným k totalitarismu“ (Frankl, 1994. s. 98).*

Noogenní neuróza je pak jako patologický důsledek existenciálního vakua a existenciální frustrace takový typ neurózy, kdy se existenciální frustrace projevuje neurotickými symptomy. Existenciální analýza, spolu s logoterapií, reagují na noogenní neurózy a nabízejí prostředky k jejich léčbě (Frankl, 2006).

Franklova logoterapie vnímá člověka jako bytost směřující k sebepřesažení a naplňování smyslu. Teoreticky je založena na existencialismu, ale odmítá jeho pesimismus.

3 Logoterapie současnosti

Přínos Frankla a jeho způsobu léčby „nesmyslnosti“ v pomáhajících profesích je bezesporu významný. Logoterapie v současné době rozvíjí tuto teorii a posouvá ji více směrem do širšího praktického využití. Tento posun je z roviny teoretické do roviny praktické, a to zvláště díky E. Lukasové a A. Länglemu.

Ještě v průběhu života V. E. Frankla se vydělují dva přístupy k logoterapii, ze kterých se posléze během devadesátých let vyvinuly dva odlišné směry. Jak již bylo uvedeno, jedná se o pojetí E. Lukasové, a druhé pojetí náleží A. Länglemu. Základním rozdílem je chápání logoterapie a existenciální analýzy a její praktikování v psychotherapeutickém procesu. Lukasová rozšiřuje logoterapii mezi odbornou i laickou veřejnost, provádí její odpsychologizování, v tom tkví její hlavní přínos.

Oproti tomu Längle nazývá svůj přístup existenciální analýzou, a tento směr zahrnuje diagnostiku, poradenství a psychoterapeutickou praxi (Wagenknecht, 2009).

3.1 Pojetí Elizabeth Lukasové

Je považována za nejvěrnější a nejpřesnější následovnici Frankla. Na základě rozsáhlé klinické zkušenosti obohacuje teorii a také techniku logoterapie. Klade ji tak na pevnou půdu empirického bádání. Zvláštní význam má její lidskost, která ochraňuje před ustrnutím v pouhé technice a manipulaci, dává a navrácí ztracený úsměv do lidské tváře. Do logoterapie přidává smysl okamžiku v aktuální situaci člověka. Je autorkou LOGO-Testu (Wagenknecht, 2009).

Mezi základní pojmy logoterapie patří sebetranscendence a sebedestinace, a poté svoboda a odpovědnost. Tyto dimenze člověka vyplývají z pojetí člověka jako vícedimenzionální bytosti (Lukasová, 2006).

V sebetranscendenci je obsažen určitý druh sebezpřesahu, neboli zaměření se na hodnoty mimo svou vlastní osobu: *„Nejvyšší a pro člověka specifická je dimenze duchovní, která je považována za relativně velmi nezávislou na ostatních dimenzích“* (Lukasová, 2006. s. 110-111).

V návaznosti na ni je pak sebedestinace vnímána jako schopnost přehlížet či zapomenout na sebe v případě potřeby: *„Předpokladem pro zapojení těchto duchovních opozičních sil do léčebného procesu je ovšem dostatečná distance mezi duchovní (intaktní) osobou pacienta a jeho psychickým, nebo tělesným symptomem“* (Lukasová. 2006. s. 110).

Svoboda a odpovědnost jsou pro lidskou existenci velmi významné. Existence svobody dává člověku možnost rozhodnout se tak, jak potřebuje v dané situaci. Nejedná se však o svéhlavou či neomezenou svobodu. Frankl uvádí ve svém pojednání následující: *„Ale tato svoboda má pak vždy svůj dvojí aspekt, jeden negativní a jeden pozitivní...“* (Frankl. 1997. s. 34).

Negativní aspekt je svoboda od, ta představuje určitou podmíněnost člověka biologickými, psychologickými podmínkami, je tedy prvkem osudovosti v životě člověka. Oproti tomu stojí pozitivní aspekt svoboda k, ta je chápána jako zaujetí stanoviska ke všem podmínkám. Být svobodným ode všeho Frankl odmítá. Naopak druhý aspekt svobody je pro život člověka významný, neboť umožňuje svobodné rozhodnutí a nést za ně odpovědnost. Odpovědnost navazuje na svobodu a vytváří,

podněcuje správnou volbu. „Člověk má odpovídat životu, má zodpovídat za svůj život, v zodpovědnosti svého bytí zde, ve své vlastní existenci dává člověk sám odpověď na svoji vlastní otázku po smyslu“ (Lukasová, 2006. s. 114), a dále pak: „Poznání vlastní zodpovědnosti vůči životu vede ke svobodě při spoluutváření života, to je myšlenka, která mění odpor v naději a sebelitování v novou vůli k životu“ (Lukasová. 2006. s. 116).

3.2 Pojetí Alfrieda Längleho

Längle ukončil těsnou spolupráci s V. E. Franklem v roce 1991, a to na základě rozpracování logoterapie a většího příklonu k existenciální analýze. Längle operuje se čtyřmi základními motivacemi, rozšiřuje tedy Franklovu motivaci, tj. vůli ke smyslu (Grolbertová, 2006).

Těmito motivacemi jsou:

- a. **Ano ke světu** - jedná se o rovinu „Mohu zde být?“ Je svět pozitivní a bezpečný prostor, poskytuje ochranu, zakotvenost? Pokud člověk není schopen odpovědět kladně, pak není schopen přijímat sebe a ztrácí tak jistotu vlastní existence.
- b. **Ano ke svému životu** - „Chci zde být, žít“? Hodnota vlastního života je tou kladnou odpovědí. Je prožívána skrze lásku, blízkost, náklonnost, vztahy. Vztahy mají dvě polohy. Poloha „Ty“ je vztah ke světu, lidem. Poloha „Já“ je vztahem k sobě samému. Kladná odpověď umožňuje člověku prožívat radost ze života a vnímat jeho hodnotu. V opačném případě může docházet k depresivnímu ladění.
- c. **Ano k vlastní osobě** - Je možné si sebe vážit? Jedná se o postoj ke své jedinečnosti a postoj k selhání. Kladná odpověď na otázku „Smím být takový, jaký jsem“? Je vědomím vlastní hodnoty. Pakliže schází, můžeme prožívat pocity zklamání.
- d. **Ano ke smyslu** - Co je pro člověka důležité, co mu dává směr? Člověk usiluje o osobní smysl v každé situaci.

Výstižně popisuje existenciální analýzu Albert Längle jako „...analýzu života, který stojí za to, aby byl žit“ (Längle, 2002, s. 8).

Längle rozpracoval metodu PEA, neboli osobní existenciální analýzu. Tento model přeložil a do praxe v ČR uvádí docent Balcar.

Z hlediska obsahu, se logoterapie citelně podobá existenciální analýze, avšak logoterapie klade větší důraz na hledání smyslu, z hlediska délky trvání se terapie, oproti existenciální analýze, řadí mezi krátce trvající formy psychoterapie (Prochaska, Norcross, 1999).

Za další pokračovatele logoterapie jsou považováni K. Popielski, J.Křivohlavý, K.Balcar.

Smysl má mnoho podob, pro tuto práci si vystačíme s významem, že otázka smyslu života je vlastně souborem otázek, kterými se ptáme na účel, hodnotu, nebo důvod naší existence.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že existenciální stabilita je vázána na smysl a smysluplnost života člověka. Pokud se tedy z života člověka vytrácí smysl, pak je také jeho stabilita významně ovlivněna.

4 Logoterapeutické techniky a metody

Pro kompletní přehled zde ještě ve stručném přehledu uvedu některé z významných logoterapeutických technik.

Základními prostředky jsou pozorování, rozhovor a dotazníky. Je možné zmínit logo-test, který je určen k rychlému získání podstatných informací, jak individuálně, tak hromadně. Dále je to existenciální škála, která měří 4 duchovní oblasti, skládá se ze 46 tvrzení, ke kterým se klient vyjadřuje.

Mezi metody patří tzv. metoda postojové změny, která napomáhá při přestavbě patogenních postojů vedoucích k pasivitě, na pozitivní postoj, který se vyznačuje přijetím i nepříznivých situací (využívá při změně vzdornou moc ducha). Vychází ze zjištění, že nejvíce člověku škodí nesprávně zaujatý postoj, a nikoliv daná situace. Provádí se pomocí kopernikovského obratu, tj. klient přistoupí na to, že život klade otázky a výzvy, a nikoliv, že klient vznáší nároky. Dále je to metoda dereflexe. Tím je míněn protiklad k přílišné reflexi neboli obrat od prožívání sebe jako toho nejdůležitějšího. Zde se uplatňují schopnosti sebepřesahu, proti soběstřednosti. Nutnou podmínkou je nabídnout obsahy, ke kterým lze zaměřit pozornost a které mají vyšší

hodnotu než patologické chování. Tyto obsahy však nutně musejí vycházet z klienta samotného.

Metoda paradoxní intence je charakterizována tím, že člověk si přeje, aby se stalo to, čeho se nejvíce obává, s čím bojuje, před čím utíká. Velkou úlohu zde hraje využití humoru. Nelze se totiž bát a zároveň se smát, nelze se také bát toho, co si přejeme. Při tom, jak strach slábne, dochází i k uvolnění (Lukasová, 2006).

5 Logoterapie v sociální práci

Sociální práce využívá k plnění svého úkolu různé teorie, které přebírá z jiných oborů, avšak její výjimečnost spočívá právě v aplikaci teorie specifickým způsobem, tím, že adaptuje teoretický model na řešení problému klienta, tj. schopnost integrovat, využívat, modifikovat poznatky. Sociální práce, vnímá logoterapii jako jednu z možností práce s klientem. Jak uvádí Matoušek (2012), teorie usnadňuje praxi, neboť podává zřetelné vodítko pro určení jednotlivých kroků intervence, a zároveň tyto kroky zdůvodňuje (Matoušek a kol., 2012).

Společným jmenovatelem pro klienty sociální práce bývá určitý druh utrpení. Tomuto tématu se logoterapie věnuje v kontextu smysluplnosti utrpení. Z hlediska zdravého rozumu se může jevit jako neúčinné, avšak pro člověka má nedozírnou cenu, neboť utrpení, smutek, truchlení, lítost umožňují člověku adaptovat se na nastalou změnu. Obdobně jako bolest je v rovině biologické strážcem integrity, tak v duchovní a duševní rovině má obdobnou úlohu. Opatrovat člověka před strnulostí a pasivitou. Dokud trpíme, žijeme duševně, rosteme a vyžíváme jako osobnosti. Stejně tak jako utrpení, patří k životu osud a smrt. Pokud některou z těchto institucí odstraníme, tím, že se jim vyhýbáme, tak odstraníme smysluplnost života (Matoušek a kol., 2012).

Logoterapie je pak nástrojem, jak se s utrpením, osudem, smrtí vyrovnávat. Pokud je to možné, postavit se danému čelem, bojovat, či pokud již nelze bojovat, uplatnit změnu postoje (Lukasová, 1998).

Jak již bylo řečeno, logoterapie pracuje s tématy bezsmyslnosti, odpovědnosti, svobody, jedinečného úkolu, práce s vinou člověka. Sociální práce má při aplikaci identifikovat prožitky bezsmyslnosti tím, že klade otázky, pro co lze žít, dále pak nalézat jedinečnou lidskou svobodu, pomocí schopnosti sebetranscendence, skrze

odpovědnost a změnu postojů konformních a totalitních. Obnovit smysluplnost života člověka pomocí objevu jedinečných cílů existence klienta. Pracovat s vinou jako možností napravit dřívější události, nebo v situacích, kdy již nelze vinu odestát, změnit sebe sama, obměnit postoj, který k dané situaci, události zaujímám, a proměnit ji tak ve smysluplnou.

Těmito technikami pak dosáhnout zlepšení, obnovy či obohacení kvality života člověka s důrazem na zachování jeho důstojnosti, jako jeho výsostné hodnoty, a také hodnoty sociální práce a opětovného sociálního fungování člověka.

V praxi se však nutně setkáme s překážkou, neboť chybí systematické, koncepční, povinné dozdělávání sociálních pracovníků v péči o klienty s určitým druhem duševní nemoci (Wagenknecht, 2009).

6 Sociální práce v DPS

V souvislostech, jež byly uvedeny výše, tj. vymezení důstojnosti a existenciální stability považuji za nutné uvést tyto dva fenomény více do kontextu sociální práce. Vzhledem k mému působení v organizaci, bude popis sociální práce omezený výhradně na toto zařízení, a proto také nelze praktické poznatky výrazně zobecňovat.

Důstojnost je, jak již bylo uvedeno v úvodu, klíčovou hodnotou sociální práce, a měla by být východiskem pro každého sociálního pracovníka. Sociální pracovník doprovází klienta v jeho životě. Mnohdy se jedná o životní rozhodnutí či podporu, na které více či méně leží naplňování plnohodnotného života klienta. Pokud bude sociální pracovník respektovat důstojnost jako principiální hodnotu, důstojnost jako úctu ke klientovi a důstojnost jako etické kritérium pro vykonávání praxe, je možné, že v životě klienta nepřijdou nechtěné změny, a zároveň, že klient získá podnětné motivační podpory pro jeho samostatnější a individuálnější život, podle jeho představ.

Sociální práce v naší organizaci, domech s pečovatelskou službou je primárně o kontaktu s lidmi. Lidmi, jejichž život se přesunul do symbolického západu slunce, a nastalo čekání na to, co bude. Být klientem, či lépe řečeno obyvatelem DPS, v sobě nese jak výhody, tak nevýhody, které se nemusejí na první pohled zdát významné. Hned na začátku je to nový prostor, do kterého se lidé stěhují. Zde hraje významnou roli představa, že toto místo je vlastně poslední domov, který v tomto životě člověk bude mít. Dále je to skutečnost, že lidé kolem mě, jsou na tom stejně. To ještě

umocňuje fakt, že úmrtí, která jsou součástí, nebo lépe řečeno, stávají se součástí života v DPS, jsou pokaždé blíže každému, kdo ještě žije. Tento atribut, kterému je mu člověk, obyvatel vystavován opakovaně a dlouhodobě, je velmi náročný na zpracování a nemusí přinášet klid do života. Dalším významným prvkem jsou sousedské, či mezilidské vztahy. Mnohdy kvalita vztahů ovlivňuje spokojenost, klid, pohodu, životní elán i motivace k životu. Tyto vztahy často nabývají na důležitosti v kritických situacích, jakými může být nemoc, ztráta někoho blízkého, mezigenerační neshody, nezáměr a chování druhých lidí, samota a další. Vzhledem k tomu, že v DPS jsou zaměstnání lidé různých profesí a povolání, nutně dochází k setkávání zaměstnanců a obyvatel DPS. Také tyto vztahy přinášejí do života seniorů pozitivní či negativní zkušenosti. Zde si dovoluji konstatovat, že se jedná primárně o vzájemné chování obou stran s tím, že senioři, mohou být v méně nezávislé pozici než zaměstnanci. Jejich pozice bývá v jejich očích spíše submisivní, ovlivněna předchozími zkušenostmi ze zdravotnických zařízení, nevhodného rodinného zázemí, osobních vztahů, obecně zkušenostmi s chováním mladší generace vůči starší, i chováním člověka k člověku bezmocnému, oslabenému, křehkému. Role sociálního pracovníka je tedy primárně zaměřená na podporu a obnovení sebedůvěry klienta a jeho schopnosti znovu získat patřičné obranné mechanismy, které jsou nezbytné pro získání pevného sebevědomí. Další nedílnou součástí sociální práce je jednání se zájemcem o služby, které zahrnuje čas od úvah klienta pro podání si žádosti do DPS až po samotné poskytování služby a procesy s tím spojené. Tyto nezbytné kroky jsou provázeny mnoha otázkami a obavami seniorů, požadavky, přáními, dotazy a dalšími skutečnostmi, které vyvolávají na straně budoucího klienta, určitou destabilizaci. Na straně sociálního pracovníka je nutné být na tato témata připraven. Ať se jedná o umění dialogu, vhodné reakce, profesionálně provedené poradenství, podání věcných informací či konstatování různých skutečností. Ne vždy je možné splnit vše, co klient očekává, ale zkušenost ukazuje, že nedostatek materiálního a provozního zázemí je mnohdy plně vykompenzován kvalitou jednání a vytvářením příjemného lidského prostředí.

Toto vše a mnohé další má na svých bedrech sociální pracovník, může na všechny strany rozdávat své zkušenosti, disponovat teoretickými myšlenkami, ale opora v praktických zjištěních by mohla být významným nosným pilířem pro jeho psychologické a filozofické aspekty sociální práce a praktické působení na klienta,

rodinné příslušníky, kolegy v práci a všechny ostatní, se kterými nutně přichází do kontaktu.

Existenciální témata a téma důstojnosti provází celou jeho praxi, se kterou se učí zacházet. I z tohoto důvodu jsem zvolil téma práce vázané na důstojnost a existenciální stabilitu, které považuji za klíčové pro kvalitní a spokojený život seniorů. Teoretické vědomosti získané studiem odborné literatury a praktické vyhodnocení zjištění z výzkumné části poslouží jako jeden, či další z pilířů pro obhajobu a realizaci sociální práce postavené na zkušenostech, faktech, které mají oporu, zdroj, ve výpovědích klientů.

Empirická část

7 Metodologie výzkumu

V teoretické části jsem rozebral podstatné aspekty týkající se důstojnosti, smyslu života, existenciální stability. Čerpal jsem z odborné literatury a zdrojů. Výzkumná část se bude věnovat určitému výseku ze zvoleného tématu. Zajímá mě, jak vnímají senioři pojem důstojnosti a zdali existuje vztah mezi důstojností a existenciální stabilitou.

Jelikož je pojem důstojnosti velmi široký a může být na něj nahlíženo z různých úhlů pohledu, vymezil jsem pro tuto práci jako zkoumaný fenomén důstojnost, která je seniorům projevována. Respektive jak důstojnost, kterou druzí lidé vůči seniorům projevují, ve svém chování, jednání, slovech a činech, naplňuje představy seniorů o správném přístupu, a jak tento projev ovlivňuje jejich existenciální stabilitu.

Vzhledem ke stanovenému cíli výzkumné části této práce, kterým je identifikovat a zjistit obsahové vymezení této důstojnosti a jejího vztahu ke stabilitě, jsem zvolil kvalitativní výzkum. Zdrojem mého výzkumu byly polostrukturované rozhovory.

Pro pochopení podstaty výzkumu jsem vycházel z díla Anselma Strausse a Juliet Corbinové *Základy kvalitativního výzkumu – Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Z těchto poznatků jsem pak vycházel při zpracování vlastních dat.

7.1 Kvalitativní výzkum

Jako kvalitativní výzkum označujeme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických či kvantifikačních procedur. Důvody pro použití kvalitativního výzkumu mohou být různé, např. zkušenost s výzkumy, podstata zkoumaného problému, snaha porozumět podstatě jevů, o nichž mnoho nevíme či nemožnost zachytit detailní informace pomocí metod kvantifikace. Hlavní složky tohoto výzkumu jsou údaje, které jsou nejčastěji získávány z rozhovorů a pozorování. Další složku tvoří analytické či interpretační postupy k získávání závěrů. Tento proces se nazývá kódování. Poslední složkou jsou písemné či ústní zprávy (Strauss, Corbinová, 1999).

7.2 Zakotvená teorie

„Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14). Je pro ni charakteristické, že začínáme zkoumanou oblastí a necháváme vynořit to, co je v této oblasti významné. Pro výzkum založený na této teorii je charakteristický kvalitativní rozměr.

„Výsledkem výzkumu je spíše teoretické vyjádření zkoumané reality než sada čísel nebo skupina volně vztažených pojmů“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 15), a dále je zde zmíněna poznámka k vědeckosti této teorie: „...zakotvená teorie je vědecká metoda. Její postupy jsou navrženy tak, že pokud jsou pečlivě dodržovány, zcela splňují všechny požadavky kladené na dobrou vědu: validita, soulad mezi teorií a pozorováním, zobecnitelnost, reprodukovatelnost, přesnost, kritičnost a ověřitelnost“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 17).

Zcela zásadní rozměr má zakotvená teorie pro objev nových skutečností. Jak je uvedeno v odborné literatuře, stojí zakotvené teorie v opozici ke standardnímu kvalitativnímu výzkumu, který předpokládá a priori určité konstrukce, proměnné pro ověření vztahů: „Při výzkumu podle zakotvené teorie chceme oproti tomu objevit významné kategorie a vztahy mezi nimi a zkombinovat tyto kategorie novým, spíše než standardním způsobem. Takže když začnete se seznamem již určených proměnných (kategorií), mohou, a je velmi pravděpodobné, že budou stát v cestě objevu“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 33).

Tímto způsobem, metodou jsem postupoval při analýze získaných poznatků. Nevytvářel jsem předem nějaké kategorie, ale odvozoval jsem je až na základě zjištěných skutečností. Jediné, čím jsou kategorie blíže naznačeny, jsou samotné otázky v rozhovoru.

8 Výzkum

8.1 Kritéria výběru respondentů

Jako cílovou skupinu pro výzkum jsem zvolil seniory, kteří žijí ve stejném domě s pečovatelskou službou. Tato cílová skupina, včetně prostředí, byla vybrána díky své specifické homogenitě, shodě podmínek, ať technických či sociálních. Domy s pečovatelskou službou (dále jen DPS) mají svá specifika, jednak se liší od běžného bydlení, tj. je zde prvek jakéhosi systémového řešení bydlení seniorů, ale na druhé straně se jedná o svobodnější či volnější instituci na rozdíl od

Domovů pro seniory či jiných pobytových zařízení pro seniory. Systémový prvek v DPS klienty nenutí k nějaké povinnosti přizpůsobit se „režimu“ organizace.

Užší kritéria výběru respondentů byla následující:

- osoby v seniorském věku tj. od 65 let výše
- zároveň osoby, které odebírají pečovatelskou službu, a to z důvodu určitého zásahu do soukromí třetí osobou
- dále pak osoby bez psychiatrické diagnózy či jiné diagnózy, která by mohla výpovědi zkreslit nežádoucím způsobem, mimo objektivní rámec
- do rozhovorů byly zapojeny jen ženy
- dalším kritériem byl souhlas s poskytnutím rozhovoru

Důvody pro takto zvolená kritéria byla následující. Volba seniorského věku byla nasnadě vzhledem ke zvolenému tématu práce. Kritérium odebrání pečovatelské služby jsem zvolil z důvodu zkušenosti seniorů se zásahem do jejich výsostného soukromého prostoru, do kterého, pokud nechtějí, tak nemusejí nikoho pouštět. Přesto tak činí dobrovolně a nějaký vliv na jejich prožívání to má. Nebylo možné provádět rozhovory s lidmi s psychiatrickou diagnózou, jednak z důvodu vytvoření bezpečného prostoru pro rozhovor, a za druhé pro zajištění nezkreslených výpovědí. Kritérium pouze ženského prvku jsem zvolil pro výraznější homogenitu zkoumaného vzorku.

V úvahu bylo nutné brát i riziko zkreslení odpovědí, vlivem mé vedoucí pracovní pozice, či funkce, kterou v daném zařízení zastávám. Tato úvaha byla částečně zmírněna specifickým výběrem respondentů. Jednalo se o osoby, které z dlouhodobého hlediska, na základě vlastní zkušenosti s komunikací s nimi, vykazovaly charakteristickou upřímnost, opravdovost a bezprostřednost, ochotu sdílet citlivé informace. Dále pak bylo riziko eliminováno zvoleným tématem a formulací otázek, neboť neměly zásadní zaměření na pobyt či spokojenost s bydlením a službami v DPS, ale byly zaměřeny obecně na spokojenost, stabilitu člověka v seniorském věku.

K oslovení a žádosti došlo na základě osobního kontaktu a předchozí domluvy s respondenty. Celkem jsem oslovil 8 seniorů s žádostí o rozhovor. Z tohoto počtu souhlasilo s rozhovorem na dané téma a okruh otázek 5 osob. Každou žádost o rozhovor, jsem předem projednával při samostatných setkáních. V úvodu jsem vysvětlil důvod a smysl rozhovoru, následně jsem s potenciálními respondenty prošel v krátkém sledu předpokládaný průběh rozhovoru a jeho obsahové vymezení. Takto postavený úvod do rozhovoru měl za cíl omezit předpokládaná odmítnutí ze strany

respondentů. Již v této úvodní fázi jsem se také setkal s prvními rozpaky, a to z důvodu velké citlivosti tématu a jeho náročnosti, jak psychologické, tak částečně filozofické. Primární aspekt přitom hrál pohled sociální, tj. společenský a lidský, neboť témata v otázkách měla hluboký sociální rozměr, a to ve smyslu sdílení ryze osobních a mnohdy i intimních skutečností, sdílení postojů a prožívání náročných situací. Tyto rozpaky jsem korigoval upřesněním předpokládaného průběhu rozhovoru a stejně tak absolutní svobodou, kterou jsem dal respondentům při sdílení citlivých informací. Nebylo neobvyklé, že respondenti již v této části projeví rezistenci k plnému otevření jejich nitra. Mezi žádostí o rozhovor a samotným rozhovorem jsem pak nechal respondentům čas na přípravu. Během tohoto času na přípravu jsem dostal 3 negativní odpovědi na mou žádost o poskytnutí rozhovoru, a to primárně z důvodu velké náročnosti tématu a také z důvodu neochoty sdělovat citlivé údaje. V průměru se jednalo o dva dny mezi oslovením respondenta a následným uskutečněním rozhovoru. Poté následovaly samotné rozhovory s respondenty, kteří projeví s rozhovorem souhlas. Přesto, i přes předem daný souhlas, se v den rozhovoru, respektive při hodině setkání, u 3 respondentů objevily pochybnosti k poskytnutí rozhovoru. Důvodem byly opět obavy, zdali takto náročný rozhovor zvládnou. Sdělené obavy jsem korigoval opět absolutní svobodou a volností při sdělování informací a také zkušenostmi z prvního rozhovoru. Rozhovory se uskutečnily v průběhu první poloviny roku 2018.

Pro lepší představu uvádím níže tabulku, ve které jsou blíže uvedeny vybrané specifikace jednotlivých respondentů. Z hlediska průměrného věku se jednalo o starší seniory. Pokud jde o údaj o délce pobytu v DPS, vnímám jej jako významnější, a to z důvodu určité adaptace na prostředí, ostatní obyvatelé, zaměstnanci a celkový dojem z takové formy bydlení. Rozdílné časy trvání rozhovorů mají svou určitou výpovědní hodnotu, vyjadřují míru sdílnosti a také otevřenosti respondentů, naopak kratší časy jsou charakteristické pro větší rezervovanost. Tyto specifikace přesto nemají významnější výpovědní hodnotu či vztah k samotnému výzkumu, ale uvádím je jako určitou charakteristiku, znak respondentů.

Tabulka 1

Přehled respondentů

Označení respondenta	Věk	Délka bydlení v DPS (roky)	Vzdělání	Délka rozhovoru (hodiny)
R1	75	7	základní	1:47
R2	84	7	vysokoškolské	1:10
R3	86	15	středoškolské	2:10
R4	86	3	středoškolské	1:52
R5	72	4	středoškolské	1:30

8.2 Výzkumná otázka a struktura rozhovoru

Výzkumné otázky jsem formuloval následovně:

1. *Jak je ovlivňována existenciální stabilita seniorů v DPS na základě jeho individuální sociální reality?*
2. *Je součástí existenciální stability seniora fenomén důstojnosti?*
3. *Jaké významné znaky, vymezení, může nabývat fenomén důstojnosti?*

Otázky jsem zvolil na základě své osobní a profesní zkušenosti a zájmu o hlubší ponor a poznání tohoto tématu.

8.2.1 Struktura rozhovoru a soubor otázek položených respondentům

Každý z respondentů dostal na začátku rozhovoru prostor na vyprávění životního příběhu, a to od narození až do současnosti, zároveň jsem každého vyzval, aby se na konec zamyslel nad potenciální budoucností. V této části rozhovoru jsem

zasahoval jen minimálně a nesnažil jsem se o výrazné směrování rozhovoru. Hlavním důvodem byla příprava respondentů na další otázky, jakési vnitřní naladění na náročné téma. Z tohoto důvodu jsem nechával respondentům zcela volný prostor, aby říkali, co jim přijde nejvhodnější, respektive nejvýznamnější, z jejich úhlu pohledu:

- 1. Zamyslete se prosím nad svým životním příběhem a zkuste se soustředit na pozitivní a negativní události, od vašeho narození až do současnosti, které se váží k životní stabilitě.*

Tato část měla, kromě vypovídající hodnoty, zejména funkci motivační a určitým způsobem adaptační.

Následně, po odvyprávění příběhu, pokračoval soubor otázek. Otázek jsem se držel, včetně pořadí. Některé z otázek byly doplňovány podotázkami či jen přirozenými reakcemi na sdělenou informaci, někdy jsem odpovědi glosoval.

- 2. Jakou roli ve vašem životě hraje intimita, možnost jejího zachování? Udržení si určité hranice od ostatních?*
- 3. Jak vnímáte vstup do DPS?*
- 4. Co podpoří hodnotu člověka a co ji naopak sráží?*
- 5. Čeho se v kontextu stáří obáváte, co by mohlo porušit vaše soukromí, omezit osobní prostor?*
- 6. Je pro vás významná možnost svobodné volby a rozhodnutí?*
- 7. Je pro vás důležité spravovat si vlastní věci? (finance, nákupy apod.) V čem je to pro vás významné?*
- 8. Jak vypadala situace, která vás v poslední době zneklidnila, rozčilila?*
- 9. Jak vnímáte vztah mezi odvedenou životní prací a jejím ohodnocením lidskou společností?*
- 10. Jaké jsou klíčové momenty současného života?*
- 11. Jaký význam ve vašem životě hraje vztah k lidem kolem vás?*
- 12. Jak byste definovala stabilitu a co je podle vás pro ni klíčové?*
- 13. V čem vidíte význam vztahu člověka k nějaké vyšší instanci? (bůh, příroda, vesmír...) Co to člověku přináší?*
- 14. Co představuje lidské štěstí?*
- 15. Je něco, nějaká situace, kterou si nedokážete představit jako zvládnutelnou?*

16. V čem spatřujete naplnění vašeho života?

Při konstruování rozhovoru a formulaci otázek jsem vycházel z poznatků psychologie smysluplnosti existence. Ta pracuje s tématy v otázkách, jako jsou minulost, přítomnost, budoucnost s tím, že hledá nějaké významné či výrazné události a zážitky. Dále pak je to zaměření na mezilidské vztahy, víru, štěstí, zdraví, nezávislost a svobodu a další. (Křivohlavý, 2006).

Takto konstruovaný rozhovor, s životním příběhem a následným souborem otázek, měl vypovídající hodnotu, která obsahovala a odkrývala jak prvky existenciální, prvky smysluplnosti a důstojnosti v životě seniorů, tak určité vztahy těchto fenoménů. Rozhovor byl koncipován, respektive jeho otázky, tak, aby směřovaly respondenty k tématům existenciálním či jinak souvisejícím se stabilitou člověka.

Po uskutečnění prvního rozhovoru jsem usoudil, že již není třeba měnit strukturu a formulaci otázek, neboť získané údaje byly relevantní pro cíl výzkumu. Dále jsem došel k závěru, že pro bakalářskou práci nepoužiji informace z životního příběhu, a to z důvodu velkého množství výzkumného materiálu, který rozhovory přinesly z otázek 2 až 16. Zároveň jsem ale nechtěl měnit strukturu rozhovoru, jednak z důvodu motivační a adaptační funkce životního příběhu, jak je uvedeno výše, ale také z důvodu případného použití životního příběhu do navazující práce diplomové. Obě části rozhovoru, jak životní příběh, tak následující otázky představují kontinuum, které není možné oddělit.

8.3 Teoretické vymezení analýzy

Klíčovou roli při použití zakotvené teorie představuje způsob analýzy neboli kódování. „Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 39).

Od ostatních analytických metod jsou tyto postupy vymezeny tak, aby:

1. Spíše vytvářely, než pouze ověřovaly teorii
2. Dodávaly výzkumnému procesu kritičnost, která je předpokladem „dobré“ vědy
3. Překonávaly předsudky, které vnáší do výzkumného procesu
4. Rozvíjely citlivost a integraci nutnou pro vytvoření teorie, která přibližuje zobrazovanou realitu

Analýza v zakotvené teorii se skládá ze tří hlavních typů kódování, kterými jsou otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování (Strauss, Corbinová, 1999).

V této práci budu pracovat metodou otevřeného kódování.

8.3.1 Otevřené kódování, tvorba kategorií

Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmu pomocí pečlivého studia údajů. Pokud jde o označování jevů, postupoval jsem v kontextu tzv. konceptualizace údajů, tj. rozborem věty, odstavce a přidělením jména, názvu, co bude reprezentovat tato myšlenka, údaj. Postupoval jsem metodou kladení otázek (Co to je? Co to reprezentuje?) k dané myšlence, vyjádření. Výsledkem poté byly pojmy, které následovně byly zařazeny do kategorií.

Určování kategorií souvisí se seskupováním podobných pojmů do jednotného celku, tzv. kategorizace. Kategorie mají pojmový rozsah, který určuje, které skupiny pojmů neboli subkategorie, spadají pod danou kategorii (Strauss, Corbinová, 1999). Název, či pojmenování kategorií, souvisí s logickými úvahami, a byly voleny tak, aby nejlépe reprezentovaly obsahové vymezení zjištěných skutečností.

8.3.2 Analýza získaných údajů – kategorizace

Na základě prováděné analýzy, vplynuly ze získaných údajů kategorie, které jsem následně podrobně zkoumal. Primárním cílem či zaměřením bylo nalézt prvky hledané důstojnosti v odpovědích na otázky s existenciálním tématem. Hledal jsem tedy prvky důstojnosti v existenciálních kategoriích. Kategorie často úzce souvisely s otázkami, které jsem respondentům kladl. Postup při analýze dat jsem zvolil pomocí vytištěných rozhovorů a následným barevným označováním tematických okruhů, slov, větných spojení, která představovala klíčové atributy určité kategorie. Pro lepší orientaci uvádím před jejich rozborem finální výčet.

Kategorie

- Význam zachování osobních hranic
- Aspekty změny domova
- Hodnota člověka
- Obavy seniorů
- Svoboda a rozhodování vlastních věcí
- Náročné životní situace

- Životní dílo a ohodnocení společnosti
- Klíčové hodnoty současného života
- Význam lidského vztahu pro člověka
- Stabilita v životě člověka
- Vztah k vyšším hodnotám
- Štěstí jako motivace
- Životní situace jako ohrožení stability
- Plnohodnotný život člověka

Kategorie 1: Význam zachování osobních hranic

V úvodu rozhovoru jsem se ptal respondentů na to, jak vnímají své osobní hranice, jakou roli hraje v jejich životě intimita, respektive možnost jejího zachování, v kontextu možného porušení z druhé strany. Můj primární zájem byl kladen na situace, kdy se senior cítí v této oblasti ohrožen, nebo nějak znejistěn, necítí se stabilně.

Odpovědi na toto téma se shodovaly zejména v potřebě **zachovat si hranici**, osobní prostor od neznámých lidí, nebo naopak **sdílet prostor s druhými** v určité lidské kvalitě. V kontextu zkoumané problematiky se objevuje téma zkušeností z nemocničního prostředí, či otázky financí. Hlavním tématem je zde **zachování soukromí**, otázky sdílení společného prostoru, problematika **zachování intimity** při vykonávání přirozených potřeb. Z odpovědí byl zřetelný důraz na zkušenost se sdílením prostoru s druhými lidmi a velký problém, pokud jde o **projev jejich chování**.

Respondent **R1**: vztahuje odpovědi okrajově k tématu čistoty, jejího zachování, spíše v kontextu vlastního fungování, ale hlavní důraz je kladen na kvalitu sdílení společného prostoru s ostatními: „...to je pro mě náročné, takové jako prázdné, kdy vlastně nemáte spřízněnou duši...“ Dále pak to bylo porušení osobních hranic na základě zklamání důvěry a snížení úcty k člověku: „Měly jsme něco domluveno a ona se ke mně zachovala tak, jak se zachovala. Bez nějaké úcty ke mně, jako bych ani nebyla.“ Je to také otázka mezilidských vztahů.

Respondent **R2**: „Nerada se zpovídám z problémů v rodinném životě...“ a dále pak: „...absolutně nechci mluvit o financích, to je moje soukromá záležitost.“

Respondent **R3**: „...nechtěla bych bydlet s někým jiným...ráda si udržím svoji hranici. Konkrétně trvale bydlet s někým jiným, cizí osobou, a sdílet s ní ten úzký prostor. To bych nesnesla.“

Respondent **R4**: „...člověk potřebuje soukromí...obsloužit se sám...hygiena, oblékání...děším se toho, aby mi někdo pomáhal se záchodem...jak by se cítil on a jak já...citlivá věc...jak s vámi jednají, zacházejí...“

Respondent **R5**: „...zkušenost s nemocnicema...přizpůsobit, tam nejsou hranice, jak by člověk potřeboval...odkázána na druhého...jak ten člověk bude jednat, jak se bude chovat...jako podřadné zboží...“

Kategorie 2: Aspekt změny domova

Zde mě zajímalo, jak vstup do specifického typu bydlení pro seniory vnímají senioři. Zdali se objeví nějaké existenciální téma či prvky spojené s důstojností člověka. Velký význam mají v této kategorii **mezilidské vztahy**, ať již nově **získané** či touha po zachování **stávajících** vztahů. Dalším rysem je prvek jakési **bezmocnosti** či nemožnosti zvolit jinou cestu než nějaký druh zařízení. Oproti tomu však stojí význam architektonického zpracování DPS, které je zmiňováno také v dalších kategoriích a **znalost prostředí**.

Respondent **R1**: „To bylo vynikající...“

Respondent **R2**: „...těší mě vzájemné vztahy s novými lidmi...ponorka...pořád potkáváte stejné lidi...když potřebuji pomoc, tak vím, že se mohu spolehnout na někoho známého...“

Respondent **R3**: „...je blbý bydlet s dětmi...bych se jim pletla do jejich věcí...se udržely fantastický vztahy...není jen tak malá garsonka, kde by byl slyšet hluk, smrad apod...“

Respondent **R4**: „Věděla jsem, že mi nic jiného nezbyvá. Nešla jsem ráda, člověk se nerad loučí s domovem a zvyká si na nový“. Dále pak: „Začátky, to mi bylo strašně smutno...obecně neznamená, že když vám dají najíst a vyperou vám prádlo, že to stačí k životu...“

Respondent **R5**: „Tak mi nic jiného nezbyvalo...ale já jsem tady kolem chodila, viděla jsem ho vždycky, a těšila jsem se na něj. Taky už jsem znala ty holky tady, co pracujou, tak se mi sem chtělo...“

Kategorie 3: Hodnota člověka

Tato kategorie patří k jedné z klíčových, která se významně vztahuje k tématu této práce. Shodně se všichni respondenti zmiňovali o **projevu chování lidí, k sobě navzájem**, zároveň se objevuje téma **odkazu mladší generaci**, předávání jakéhosi dědičného odkazu. Chování lidí k sobě navzájem prostupuje vlastně všemi rozhovory kontinuálně. Z tohoto pohledu je to prvek zcela zásadní. Také je zde zmíněn prvek **soběstačnosti**.

Respondent **R1**: „...ráda bych chodila s tou pravnučkou...to bych byla šťastná.“

Respondent **R2**: „Nejvíce mě těší ten vztah dětí vůči mě, my jsme totiž měli u sebe maminku, v bytě, a oni viděli, jak se k ní chováme, a oni nám to teď vrací, to, co viděli, tak dělají, je to takový dědičný odkaz.“

Respondent **R3**: „...že mohu chodit, to je ten největší dar, který mám, ale ten může přejít. Ale těším se na vnoučata, že moji potomci se drží určitých společenských zásad, které jsme jim předali, a že to nezavrhnou...“

Respondent **R4**: „To je krásná otázka, no měly by bejt, hlavně ty mladý, nebo ti mladší, by měli bejt k těm starším ohleduplný, tolerantní, protože nevědí, co jim bude, až budou ve vysokým věku. Mluvíme o stáří, tak si myslím, že by měli být ohleduplní...Jak by se měli lidi k sobě chovat, aby jako byla nějaká etika, která se bohužel ztrácí, slušnost, aby byla, ale to my starý říkáme všichni. Můžu vám říci, že když já s tou bílou holí jezdím, tak mi pomáhají úplně mladý školáci. Až skoro děti, nepotřebujete něco, my vám pomůžeme...nechci tedy brečet, ale dostala jsem se několikrát do takové situace, která byla pro mě moc náročná, a vždycky to bylo o lidech a jejich chování ke mně.“

„Já si dneska připadám, jdu po ulici, přede mnou padne člověk, nemusí být zfetovaný, ale může mu být opravdu zle. Ale většina lidí ho překročí. Bohužel taková je situace, ale to by nemělo být vůbec...“

Respondent **R5**: „No, tak já jsem tedy nekonfliktní, jsem moc spokojená, co potřebuji tak mi přivezou, nebo i dcera mi to přiveze. Tady mi přivezla kytičku, jen tak, tak to mě hodně potěší, jako pozvedne. No, a když jsou lidi neslušný, tak to mi vadí, to se pak člověk cítí jako kus hadru. Jak jsem říkala, je to o slušnosti v komunikaci a respektování druhého jaký je.“

Kategorie 4: Obavy seniorů

Obavy seniorů mají široké obsahové spektrum. V rozhovorech se objevuje téma smrti, soběstačnosti a péče druhého člověka a jeho chování. Dále pak je to závislost na péči druhého člověka, nemožnost dělat běžné věci tak, jak je člověk zvyklý, a co je jeho součástí. Toto téma je hluboce existenciální a zároveň velmi citlivé.

Respondent R1: „*Já už tady čekám na to nejhorší, co může být, no umření, smrt, bojím se toho, co je před tím, smrti se nebojím, to nikdo neřekne, jaký to je, ale kdybych přes noc umřela, tak bych se bála, že mě budou křísit – nevím proč..., kdybych byla blbá, a nebudu schopná si udělat věci, jak bych chtěla, to bych se cítila hrozně, oželím hlad, ale měnit plenkou to bych nesnesla, kdyby mi někdo utíral zadek. Ale to jsou věci, o kterých lidé mluví, ale neřeknou vám tuhle drobotinu, která je nesmírně důležitá, jako třeba čištění zubů, oblékání, osobní hygiena. To je vše citlivé, a nevíte, jak k vám budou lidé ohleduplní a budou respektovat vaše hranice, jako osobnost, váš život...“*

Respondent R2: „*Hodně se bojím zhoršení zdravotního stavu, závislost na pomoci druhého člověka, obava že by pomoc toho druhého obtěžovala...“*

„*Pokud jde o péči od jiných lidí, tak tady se bojím jedině toho, že ty zprávy od lidí tady, jak se k nim chovají v nemocnicích, by se potvrdily, to bych tedy nechtěla zažít. To se ani nechce věřit.“*

Respondent R3: „*Obávám se toho, abych, až na tom budu špatně, nemusela se někam stěhovat. Je mi tu dobře, mám tu poslední kontakty se společností, to bych přišla zase do něčeho nového, a to bych asi už nemohla. Člověk pořád chce někoho mít, na popovídání, ve známém prostředí, se známými lidmi.“*

Respondent R4: „*Nejvíc se bojím toho, abych neskončila na tý LDN (léčebna dlouhodobě nemocných), kde kolem mě budou chodit, a budou mě jenom převlíkat, dávat mi kapky do pusy, to bych nechtěla ani náhodou. Proto jsem pro eutanázii. Můžete mít trápení nejenom fyzický, ale já jsem poznala lidi, který na tom byli psychicky hůř, a ten stres člověk nezvládne.“*

„*A nejraději bych umřela ve spánku, to vám řekne každé starší člověk, že by to bylo nejlepší.“*

Respondent **R5**: „Určitě, když bych přišla o tu chuť. Toho se bojím, to si pak člověk musí zvykat na nějaký režim, podřídít se, a to bych tedy nechtěla. Jak si pak člověk může připadat...blbě.“

Kategorie 5: Svoboda a rozhodování vlastních věcí

Člověk je spokojený, pokud má jistou **míru svobody** a **možnost rozhodovat** si o věcech, které se ho týkají. Svoboda může mít **mnoho podob**, jak o tom vypovídají respondenti.

Respondent **R1**: „Rozhoduji se o všem sama, nenechala bych se do ničeho vnutit, byla bych schopna ukončit i vztahy, ale kupuji si lidi, když jsou narozeniny, tak něco dám, ale kdyby něco chtěli, co by se mi nelíbilo, tak už se postavím na zadní a řeknu ne, mám svou určitou hranici.“

„Mě se stalo tolik špatného, že se už bojím toho, co přijde, co se po mě bude chtít, ale už bych se ubránila.“

„Dělalo by mi problémy říct si, kupte mi něco dobrého, ale co, druhý neví, jak to člověk má, jinak by mi to ale nevadilo, pokud bych si mohla ostatní věci udělat sama. To, co patří k běžnému životu.“

Respondent **R2**: „Rozhodnutí a svoboda je důležitá, můžu se rozhodnout, kdy chci vstávat, jestli si uvařím nebo jdu na oběd, kdy půjdu nakoupit, jsem pánem svého času, jakékoliv omezení by bylo špatně, nikdo mi tady do toho nekecá.“

„Klíčový je pro mě se starat o své finance, do toho mi nikdo nebude mluvit, pak mám volný pohyb, nikdo mě nesvazuje.“

Respondent **R3**: „Když je člověk svobodný, tak žije. S omezeními přichází také beznaděj, a asi i takový pocit ničeho, nebo zoufalství. Pak člověk dělá, co by normálně nedělal.“

„Finance...jsem to předala synovi, že to nechci sledovat, a až teda umřu, aby to spravedlivě rozdělili.“

Respondent **R4**: „Tady mě napadá, že když si člověk spravuje věci sám, rozhoduje o nich, tak je pořád sám sebou, není jako nějaký bezcenný zboží, který se někam přesouvá, aby nebylo vidět.“

„Já se snažím si všechno udělat sama...Významné pro mě je, když si to dokážu udělat sama.“

Respondent **R5**: „Chci si zásadně rozhodovat sama, jak finance, tak třeba nákupy, které si objednávám. To je moc důležité pro člověka, a jeho pohodu, sebevědomí, hodnotu.“

Kategorie 6: Náročné životní situace

Tato kategorie má variabilní odpovědi od ryze praktických až po **sociální tematiku**. Jako významný prvek se zde opět objevuje **chování druhých lidí**, zejm. nedostatek **ohleduplnosti** a **taktu** při řešení běžných či náročných situací. Dále je to **postoj společnosti** ke starším lidem a přisuzování **nedůstojných vlastností a jmen**. A také **stav společnosti**, která **trpí nedostatkem hodnot** a osobností, které by byly vzorem.

Respondent **R1**: „Vadí mi, když ostatní otevírají dveře a větrají ty smrady z bytů, to není hezký, měli by se zeptat, jestli to také nevadí ostatním. Já si zakládám na čistotě“.

Respondent **R2**: „Chování lidí při společném jídle, společné stolování, které je nevhodné, jako třeba, když si někdo čistí umělé zuby, vyndá si je z pusy, nebo když jí jako zvíře, to působí nepříjemně, to se mi hnusí, to mě irituje, taková intimní záležitost, tak proč já na to musím koukat“.

Respondent **R3**: „...jo to, když z nás dělají socáky, jo nějaký socka..., ale já dokážu normálně hospodařit,...“, dále pak zmiňuje stav společnosti a nedostatek hodnot: „A ještě ke všemu taková ta nemorálnost v politice, není vidět osobnost, která by mohla být vzorem, od koho si brát nějaké hodnoty, ...každý člověk má možnost někomu něco dát, a odevzdat.“

Respondent **R4**: Odpověď se týkala náročné situace sporu s druhým člověkem a jeho ponižujícím chováním: „...ale jak jsem tam přišla, tak už od dveří na mě ta paní zakřičela, že tam nemám co dělat, že je to soukromá událost, křičela na mě, ať vypadnu. Vůbec nevím, čím jsem jí ublížila, že na mě byla taková. Ostatní to viděli a slyšeli, nemohli nic říct, jak byli paf. To jsem si myslela, že je tedy se mnou konec. Takhle přede všemi mě ponižit, nadávat, a ještě vyhnat. To se hodně špatně nese. Jediné, co jsem mohla udělat je otočit se a odejít, to jsem naštěstí mohla.“

Respondent **R5**: „Tady je jedna paní, a ta má hrozné boláky na celém těle. Když bych to měla já, tak budu ležet v nemocnici, abych se toho trochu zbavila. Já vím, že to pro ni musí být nepříjemný, ale proč to musíme tedy trpět taky.“

Kategorie 7: Životní dílo a ohodnocení společnosti

Člověk za sebou zanechává stopu tím, co vykonal, prožil, odevzdal na tomto světě a jaké **ocenění** za svůj odkaz zde dostává? To je otázka **chování, postoje lidí, společnosti** k nejstarším členům. Vnímání seniorů tohoto tématu je různorodé. Někdy velmi osobní, jindy obecné.

Respondent R1: „Tohle mi zbylo ze 4 milionů korun, z baráku, nic mi nedali, dokonce se mě ptali, jestli jsem si jistá, že můj muž neměl někde nějaké dítě...Mám teď jen papír, který vlastně stál ty 4 miliony, ale je mi k ničemu, bylo to něco jako smlouva převodem, už nevím...ale, kdybychom zůstali společně, tak už tady nejsem, my bychom se pozabýjeli.“

Respondent R2: „Ocenění vnímám jako zájem o nás, o život seniorů, a abychom se měli nějak slušně, slušné chování, podmínky pro život.“

Respondent R3: „Ale mou práci nevnímám moc pozitivně, to bylo jako, vlastně jako vniveč, co jsem to vlastně dělala, nikdo o to nemá zájem, i když jsem to dělala s chutí.“

Respondent R4: „Mě to sem na to bydlení bohatě stačí, i na to jídlo. To jde. Myslím, že tu nemůžeme hladovět.“

Respondent R5: „Já to vnímám tak, že jsem něco pro společnost vykonala, a dělala jsem to dobře, a ráda. A teď mám zasloužený odpočinek. Jestli je to hodně nebo málo, to nedokážu říct. Vždycky se může něco zlepšit, a naopak zhoršit. Mě zajímají hlavně ty vztahy mezi lidma, měli bychom být na sebe daleko víc slušnější a ohleduplní. To by bylo fajn.“

Kategorie 8: Klíčové hodnoty současného života

Zajímalo mě, jaké hodnoty se respondentům vybaví v kontextu jejich současného života. Které pro ně znamenají oporu, případně které je destabilizují. Ve velké míře se objevuje hodnota **lidského vztahu**, případně rodinných vztahů. Dále pak je to **zdraví, svoboda**. Opětovně se objevuje chování druhých lidí, respektive kvalita touho **chování**. Významnou skutečností je také fakt, že **maličkosti dělají život hodnotným**.

Respondent R1: „Pravnučka je pro mě vše...“

Respondent **R2**: „Nejpodstatnější je pro mě svobodná volba, no nevím, to je asi to nejpodstatnější, mám radost, když se mi něco daří a druzí mi pomáhají, že člověk člověka nenechá samotného, pomůže mu.“

Respondent **R3**: „Fungující rodinné vztahy, zdraví, a to že mohu chodit po svých. V našem věku se člověk těší z maličkostí, jako je právě chuze. A bojím se toho, abych nebyla někde upoutaná na lůžku. Rodinné zázemí udělá hodně, ale když je člověk bezmocný, tak se bojí hlavně o chování druhých lidí k vám. A to není vždy vhodné.“

Respondent **R4**: „Asi jako u každého starého člověka je to zdraví. Všechno se kolem něho točí, když ho nemáte, jste někde v nemocnici, nemáte kontakty, nemůžete tam, kam chodím ráda, nemluvíte s lidma, na který jsem zvyklá. No, a pak to, co denně dělám, že vstanu, sama se obléknu, připravím, že jdu mezi lidi, že mi někdo řekne něco příjemného, co potěší. To jsou takové maličkosti, ale na nich to kolikrát stojí, ten spokojený život.“

Respondent **R5**: „Když přišla vnučka, a já jsem jí mohla splnit přání k narozeninám. To jsem byla šťastná. Když mi zavolají dcery, když mě přijdou navštívit sousedé. Když mě alespoň chvíli nic nebolí a nemusím zase k doktorům.“

Kategorie 9: Význam lidského vztahu pro člověka

Hodnota lidských vztahů je pro člověka jako bytost společenskou zásadní. Mezi hlavní atributy u respondentů patřilo zdůraznění **kvality těchto vztahů**, vzájemné **sdílení** životních zkušeností. **Potřeba lidského vztahu také přebíjí případné negativní zážitky**. Za mimořádně významný považují kontext **odložených rodičů** do nějakého zařízení, i když se toto téma objevilo jen u jednoho z respondentů. Dalším tématem byl pak **stav lidské společnosti** a obava z jejího vlivu na budoucí generace.

Respondent **R1**: „...moje holka pak za mnou přišla a prosila mě, abych udělala tlustou čáru za vším, kvůli pravnučce...“

„Zastávám názor – všichni máme hodný děti, ale všichni jsme tu v domově..., já bych tohle své mámě neudělala...“

„Proč bych se jí měla odvděčit za to, co mi udělala tím, že jí někam dám, nedokázala jsem si to představit...“

Respondent **R2**: „...jak je to malý, tak je to blízko, máme k sobě blízko, to je významné, postupně se dozvídáme, zajímáme se, kdo je nemocný, co mu je, vše se tu prosákne, co se komu stalo, jde to šeptandou, ale pomalu se stáváme rodinou...“

Respondent **R3**: „Vztah k lidem je důležitý... Asi by mě dnešní společnost štvala. No, že vlastně ty lidi se..., že je tam zmatek hroznej. ...dělá to na mě dojem, že se společnost nemá ráda. Není to o tom, že by měli být všichni šťastní, ale možná to máme zidealizováno, spíš jako negativně.“

Respondent **R4**: „Hraje významnou roli...Ale taky se mi stalo, že mě lidé nechtěli, zavrhli. To se mi stalo mockrát a nerada o tom mluvím.

Respondent **R5**: „No zásadní. Jednak v rodině, a pak s přáteli. Je to pro mě významný. Pupeční šňůru neustříhnete...kdy by se přetrhla, to by bylo jediné nějaký podraz, ... a já nemám ráda levárnu, ...Když si dovolil mi říct, že se mě bude mstít. Takhle to dřív bylo, podrazy, a ničit člověka na citlivém místě, to mě rozžhavilo do běla, ještě teď, jak o tom mluvíme, je mi zle.“

Kategorie 10: Stabilita v životě člověka

Jak senioři vnímají stabilitu a co je pro ni **charakteristické**, bylo hlavním tématem této kategorie. Lidé uváděli téma **domova, lidských vztahů, pozitivní myšlení, charakteru člověka, chování druhých**.

Respondent **R1**: „Nevím, něco jako pevnost, domov, lidé kolem mě, které mám ráda.“

Respondent **R2**: „Pozitivní myšlení je klíčové pro stabilitu, člověk si nemůže pořád jen stěžovat, litovat se, musí si říct, tak to tak je, tak to tak bude, aby ten vlastní pocit byl pozitivní. No nemám ráda, když se s náma jedná jako s dětma, jo jako když nejsme svéprávný nebo méněcenný nebo co, to nemám ráda, pořád jsem myšlenkově na tom tak, že tomu rozumím, tedy tomu sdělení a nemusí mě nikdo napomínat, upozorňovat, to je spíš degradující.“

Respondent **R3**: „Jako vyrovnanost, mít se o co opřít, radost, čistota, svobodný pohyb, lidské vztahy. To když je vidět nějaký užitek z toho, co člověk dělal nebo dělá.“

Respondent **R4**: „V první řadě mít dobrou rodinu, to je jako základ. Tam dostanete podporu, uznání, ocenění pomoc, ... V druhé řadě se snažit věnovat dětem, ať je z nich něco pořádného, dát jim vzdělání, sport, hodnoty, vzájemnou úctu. To vás pak tak

obohacuje ve stáří, na to se hezky vzpomíná. Stačí vést děti k dobrým věcem, které mají nějakou hodnotu a ty marnivosti nechat koňovi.“

Respondent **R5**: „Hlavně zdraví. A potom charakter člověka. To, že se člověk nějak k někomu chová, pravdomluvnost. Cit pro druhého člověka, respektovat ho jaký je. V tom je podle mě ta opora...“ ... „To je zkažená duše národa, úplně je to zblbo, ten komunismus. To dělali podpásovky a ničili člověka v základu. Sebrali mu jeho hodnotu, sebevědomí a zničili ho.“

Kategorie 11: Vztah k vyšším hodnotám

Otázka, která mířila na metapotřeby člověka přinesla spíše **individuální postoje** k náboženskému tématu. Přesto se objevilo **téma chování lidí** k sobě sama a také **nespoutanost člověka** a jeho **osudovost**.

Respondent **R1**: „Já nejsem věřící...když mě bylo zle, tak jsem se modlila...já jsem taková, jaká jsem, a zařídila jsem si to sama..., ale něco tam nahoře je...“

Respondent **R2**: „Jako vztah těžko říci, spíše otázka, jak tomu porozumět, alespoň mít všeobecné pojetí, ale nespolehám se na pánaboha, že to nějak všechno zařídí.“

Respondent **R3**: „To je strašně důležitý... ta idea byla krásná, ale co se s tím stalo, to není, co chtěl Ježíš, ale je to podle toho, jaký byl zrovna papež a lidé kolem něj.... Pestrost v přírodě je krásná a pro člověka důležitá.“

Respondent **R4**: „Jako příroda si dělá taky co chce, tak ve vás je kus přírody... Jako je člověk nepoučitelnej, nikdo se nepoučí, každý je hloupý, stojí to nervy a peníze. Ale sám si to člověk musí vylízat.“

Respondent **R5**: „No je to na tom člověku, který se v tom chce pohybovat. Já to mám tak, že po smrti nic není. Asi jenom tma a nic víc.“

Kategorie 12: Štěstí jako motivace

Kategorie štěstí odhaluje **individuální vnímání** tohoto pojmu. Respondenti uvádějí jako hlavní charakteristiku **zdraví a lidské vztahy**.

Respondent **R1**: „Muška jenom zlatá..., hele v mým životě je to zdraví, lidi kolem sebe, který se mají rádi, ale musí na to být dva, to se dělá vše lépe, jeden druhého podrží a ostatní jde samo...“

Respondent **R2**: „Spokojenost a láska v rodině...neumím si představit to, že bychom se háдали, mám teď pravnouče, a to je velké štěstí, možnost to sdílet, tu radost, a vidět, jak se mění. To mě posiluje a zahřívá...To už máte třeba nějaké to uspořádání domácnosti, finanční zabezpečení a tak podobně, to, co vytváří spokojenost, bezpečí...vlastní model života, prostor, vnímání, to je štěstí.“

Respondent **R3**: „To je ten šťastný život, když má člověk pocit, že pro někoho něco udělal, nějakou vděčnost, když má kolem sebe lidi, kterým může věřit, a nejbližší rodina, aby byla šťastná, aby měla práci, přátele, známé.“

Respondent **R4**: „To je, každej ho má nějak jinak. Někdo má prima život rodinný, zdravé děti, to je velký štěstí...Každý ženský, je to zdravé dítě, pro všechny, nikoho neobtěžuje, a jede na sebe. Na co vám jsou peníze, když jste nemocný. Vemte toho Viewegha, jak byl nemocný, a jak tu ženu odkopnul, tak se k ní špatně zachoval. Lidé přehodnotili celý svůj život po nějaký nehodě.“

Respondent **R5**: „No není to zlatá muška. Je to, že je člověk zdraví, tak je šťastný. A nebude mě trápit žádná bolest, a když umřu, tak usnu a už se neprobudím. Peníze jsem všem rozdělila, že nemám ani na pohřeb. Prodala jsem dům, peníze jsem rozdělila, koupili si každá auto. Už mě netrápí, že bych se bála, že o něco přijdu. A když mají auto, tak mohou přijet kdykoliv.“

Kategorie 13: Životní situace jako ohrožení stability

Jako klíčové pro životní stabilitu je zmiňováno **zdraví, ztráta soběstačnosti a závislost** na druhém člověku, jako obava o **vhodnost** jeho **chování**. Významné je pro seniory také **téma lidské společnosti** a jejich **hodnot**. Situace, které člověka destabilizují, jsou zde vázány na **chování druhého člověka**.

Respondent **R1**: „...stará bába se musí koukat na to, jak mladý odcházejí, snad aby nebyla válka, ta by byla ošklivá...“

Respondent **R2**: „Ztráta myšlení, ztráta vlastní osobnosti, když by mě lidé zavrhlí za to, že jsem nějak nemocná... je to lepší než ty domovy důchodců, tam jsou třeba i v paneláku, je jich tam na pokoji víc, neznají se, zase jsou tam ty osobní hranice, pak uličky jako v nemocnici, mnoho lidí na pokoji, personál, který se někdy chová velitelsky, jako kdyby byli víc než ty senioři, pyšují se... Tady se chovají lidé přátelsky, nehubují, jsou trpěliví, to je jako pohlazení.“

Respondent **R3**: „Víte já, jako noční můra je to, jaká bude ta společnost, v jaké budou vyrůstat moje děti...A těžko zvládám to násilí, když je smrt zbytečná, když je to konec života, je mi líto, když je to neštěstí.“

Respondent **R4**: A to je právě ta moje sousedka. Která mi moc ublížila...A když jsem tu paní prosila, aby ho nějak šetřila. Tak mi řekla, nevotravujte mě, mě to nevadí, já jsem na to zvyklá, ať si dělá, co chce...Tak jsem si řekla, že to je právě člověk, který nectí to, že jsem nemocná... Snažím se dodržovat tady ten domovní řád.

Respondent **R5**: „No, obávám se, no nerada bych zažila, abych skončila na vozíku...Být závislá na druhém to v žádném případě nechci. Já můžu chodit, kam chci a kdy chci, a nemusím se nikoho doprošovat o pomoc. To by mě ubíjelo.“

Kategorie 14: Plnohodnotný život člověka

Plnohodnotný život je existenciální téma samo o sobě. Zde mě zajímalo, v jakých kvalitách senioři vnímají otázku plnohodnotného života, co to pro ně znamená. Velmi často se objevil **vztah člověka k člověku** a jeho **kvalita** v nejrůznějších podobách, dále pak jakýsi **životní odkaz** a jeho **smysluplnost** a **vnitřní vyrovnanost**.

Respondent **R1**: „No, jenom to, že jsem žila, hochu zlatej, proč jsem se narodila... Jestli já jsem zde byla vlastně platná, to je vo to, jestli jsem něco dobrého splnila tady, v tomhle životě? První manželství to ne, to bylo ošklivý, ale to druhé, tam jsem se snažila... Ježíši, jak budeme žít, když nebudeme mít peníze, ale kamarádka mi říkala, neboj se, dvojí peníze, to je vždy lepší, jedny uklidíš a za druhý budete žít.“

Respondent **R2**: „Nějaký vnitřní klid, spokojenost se životem, vzpomínky, bezproblémové vztahy a přátelství, hlavně jde o vztahy mezi lidmi, ty jsou zásadní, důvěra k rodině a slušné chování. Akorát mám pocit, že ty vzpomínky jsou jako síto, ty hezký zůstanou, a ty špatný vypadnou, na ty hezký si potom člověk vzpomene. To víte nic hezkýho, teď člověka nečeká...“

Respondent **R3**: „...kdybych měla volbu, táhlo by mě to k pomoci lidem, moje práce mohla být viditelnější. Jsem tu spokojená, že ještě neumírám, mohu něco prožít. To víte, starosti člověk má a jsou součástí života... Ale pak přijdu domů..., sem...už teď říkám, že jedu domů, kdysi jsem říkala, že jedu do Běchovic, ale když už se vám to stane domovem, tak už je člověk spokojený, člověk se nerad loučí...Ale člověk

potřebuje mít z něčeho radost a užitek, to je důležité, něco pěkného, užitečného... Moje teta, když jí bylo 90, tak si přála, aby se celý ten rodinný klan sešel... Její synovec to pro tu tetu udělal, a to bylo opravdu hezký. V životě člověk potká spoustu zajímavých lidí, a to jsou pěkný setkání.“

Respondent R4: „Abych s lidma vycházela v pohodě. Já bych strašně ráda s tou paní vycházela v pohodě. Ráda bych s ní hovořila, kamarádila. Jako ta paní, co tu vedle zemřela, tak jsme měli ujednání, že když se jí udělá špatně, tak čímkoliv zaboucháme a zavoláme dolů, a to nám pomáhalo v přátelství. Jednou jsem se řízla a ona mi zavázala prst, ono se to špatně jednou rukou dělá. Já nejsem pro válku a nepřátelství, to nikomu nepřidá, někdo si myslí, že když někomu ublíží, že to bude dobrý, ale to není pravda. Takhle to nefunguje.“

Respondent R5: „...vnímám to manželství, jako že sedí do mého života, a je jeho součástí...mě potěší, když mi vnučka zavolá. Když mají zájem dcery, když mi zavolá, co potřebuješ mamí, přiveze mi kytku, udělá mi radost. Dobře jsem je vychovala. Ať nejsou mezi lidma žádný podrazáci!“

8.4 Souhrn údajů získaných analýzou

Samotný výzkum a tvorba obsahového vymezení kategorií představují významnou součást praktické části této práce. Dalším významným krokem je uvedení souhrnu údajů, které byly v empirické části zjištěny. Jak už bylo v úvodu naznačeno a výzkumnou otázkou určeno, jednalo se o projevovanou důstojnost k druhému člověku. Jak tento fenomén vnímají senioři a jaké kvality nabývá v jejich životě? Má fenomén případný vztah k existenciální stabilitě člověka?

Tato část bude sloužit jako podklad pro případný návrh realizace změn a doporučení pro zkvalitnění sociální práce daného zařízení tak aby poznatky bylo možné aplikovat v praxi.

Když jsem uvažoval, jak analyzovat získané údaje z kategorií, rozhodl jsem se provést tematické sdružení jednotlivých kategorií, dle jejich věcné příbuznosti, do nadřazeného celku, který by zabíral jejich obsahové vyjádření. Tato operace je plně v souladu se zakotvenou teorií a metodou otevřeného kódování, kde je možné seskupovat podobná témata pod stále abstraktnější názvy, kategorie (Hendl, 2012). Prakticky jsem postupoval identicky jako u první části analýzy, tj. pracoval jsem

s tištěnou předlohou, kterou jsem si tematicky rozdělil do tří skupin a následně jsem vybíral významné skutečnosti, které se shodovaly. Z tohoto sdružování do abstraktnějších pojmových celků vzešly tři oblasti, nadřazené kategorie, jejichž shrnutí uvádím níže.

8.4.1 Hodnoty seniorů

Tato nadřazená kategorie v sobě nese subkategorie: Hodnota člověka, Životní dílo a ohodnocení společností, Klíčové hodnoty současného života, Vztah k vyšším hodnotám a Plnohodnotný život.

Reakce respondentů v této oblasti pochopitelně zahrnovala nejen vztah k projevovaným hodnotám, ale také k pocíťovaným hodnotám vlastního života. Vzhledem k tématu a vyprofilování bakalářské práce se však primárně soustředím na ty projevované prvky, které jsou pro práci významné.

Podle odpovědí respondentů se nejčastěji jako významná hodnota objevuje vztah mezi nejbližšími příbuznými a jejich vzájemného chování. Drobnosti a maličkosti, kterými příbuzní vyjadřují kvalitu vztahu k seniorům, hrají významnou roli, pokud jde o jejich spokojenost a tím pádem i stabilitu. Dalším významným atributem hodnot je vztah lidí k sobě navzájem mimo příbuzenský poměr. Zde se objevuje potřeba seniorů na ohleduplnost, pomoc v situacích, na které člověk nestačí sám, důvěryhodnost, přátelství a zachování stávajících kontaktů. Také se zde objevuje aspekt stavu společnosti a vzájemného chování lidí uvnitř této společnosti. Seniori toto téma vnímají také jako významný ukazatel, který má vliv na jejich spokojenost a klid, zejména v návaznosti na představy o světě, ve kterém mají vyrůstat jejich mladší rodinní příslušníci. Pokud jde o spokojenost s jakýmsi zajištěním na stáří, v kontextu péče lidské společnosti o její nejstarší členy, odpovědi se pohybovaly v mezích spokojenosti. To by mohlo představovat další otázku, jaké kvalitativní zázemí člověk potřebuje, aby byl spokojený a zdali to, co v současné době společnost nabízí, není pro seniory jen nutný souhlas s tím, co je. Jak by byl člověk spokojený, kdyby získal zkušenost, či měl možnost zažít kvalitativně vyšší prostředí?

Považuji za významné sdělit, mimo hlavní orientaci této práce, také vnitřní potřebu seniorů, mít nějaký pocit užitečnosti a zanechání jakéhosi odkazu ze života, který člověk žil, aby mohl být ve stáří spokojený a našel vnitřní klid.

Pokud bych tedy měl uzavřít tuto kategorii, tak největší hodnotou a potřebou seniorů je v tomto ohledu chování člověka k člověku a důraz na slušnosti,

ohleduplnost, respekt a toleranci, které vytvářejí prostředí, ve kterém se člověk cítí spokojený, stabilní a přináší mu radost do života.

8.4.2 Osobní hranice seniorů

Do této nadřazené kategorie jsem zařadil subkategorie: Význam zachování osobních hranic, Obavy seniorů a Svoboda a rozhodování vlastních věcí.

Jak již bylo zmíněno výše, otázka osobních hranic člověka je velmi citlivá. Dokud člověk nezažije jejich omezení, nemusí o hranicích nijak zvlášť uvažovat. Jinak je tomu ale u seniorské populace. Čím je člověk starší, tím více přichází do kontaktu s různými druhy služeb, které mu více či méně jeho osobní hranice narušují, a nezdá se, že se stává, že je dokonce boří. Tyto zkušenosti se ukazují jako zcela zásadní pro dlouhodobou stabilitu či nestabilitu člověka.

Citově prožívané odpovědi respondentů se týkaly především dvou hlavních aspektů hranic. V první řadě je to odpor ve sdílení soukromého prostoru s někým druhým. Tyto úvahy se týkají především představy, že by člověk musel z nějakého důvodu, zejména zdravotních komplikací, snížit běžný životní standard, tj. přijmout určitá omezení životního prostoru. Dalším aspektem tohoto omezení je zkušenost s narušováním intimních hranic v rámci vykonávání osobní hygieny, zejména pak spojené s chováním druhého člověka. Zde se jeví jako významný ukazatel stability jednak možnost zachování intimní hranice. Pokud již je ale narušena z objektivních důvodů, tak se jako klíčový faktor jeví projev chování druhého, pomáhajícího člověka, který by měl zachovat maximální důstojnost klienta tím, že respektuje jeho tempo, omezení, přání, tím, že se mu snaží přizpůsobit a pokouší se tak zmírnit jeho pocit poníženosti a podřadnosti. Významně se do stability související s osobními hranicemi vkládá právě představa o nezbytnosti nechat si od druhého člověka pomáhat např. s výměnou kompenzačních pomůcek (plenky), v návaznosti na etiku jeho chování.

Dalším tématem do osobních hranic je možnost zachování si finanční nezávislosti a rozhodování o věcech osobní potřeby. Ať už je to prosté rozhodnutí o tom, že někde budu či nebudu, že budu s někým sdílet společný čas, tak rozhodování o tom, jak budu nakládat se svými financemi a co si za ně koupím.

Jako velmi významné považují informace o tématu smrti a možnostech, které člověk má, respektive které mu nabízí či vnucuje společnost. Mnohokrát jsem během své praxe zaslechl, jak by si člověk přál zemřít. Ideálně je to ve spánku, večer usnout a ráno se již neprobudit. I zde se téma objevilo, zcela spontánně, i když jen v menším

měřítka, ale přesto byla zmíněna obava a vlastně bezmoc člověka, rozhodovat se o tom, zdali chce, či nechce zůstat naživu.

Kategorii osobních hranic uzavírám konstatováním, že respondenti se shodují na tom, že je pro případné narušení osobních hranic zcela zásadní jednání druhé strany s dostatkem taktu, ohleduplnosti, respektu k individuálním potřebám seniorů. Zároveň se zde objevuje případná bezmoc člověka změnit něco na nastavení systému, kterému se musí přizpůsobit.

8.4.3 Lidské vztahy a stabilita

Poslední nadřazenou kategorii spoluvytváří: Aspekt změny domova, Náročné životní situace, Štěstí jako motivace, Životní situace jako ohrožení stability, Stabilita v životě člověka a Význam lidského vztahu pro člověka.

Stabilita člověka, jak postupně z analýzy vyplývá, je výrazně navázaná na lidské vztahy. Respondenti v této souvislosti uvádějí jako destabilizující prvek kvalitu lidského vztahu. Zejména pokud není vztah založený na vzájemné úctě člověka k člověku, vytrácí se zásadní hodnota života. Lidský vztah má být založen na vzájemné důvěře, sdílení pozitivních zážitků, respektu. Zvláštní aspekt má pak projev chování vůči seniorům jako k méněcenným, nesvéprávným či jinak negativně vnímaným bytostem. Dále se k tomuto projevu váže také obvyklé tvrzení, že senioři jsou jako děti, případně že se jedná o tzv. socky, jako atribut nezodpovědnosti, nesamostatnosti či nespolehlivosti. Toto nedůstojné označení senioři vnímají jako degradující.

Samotnou stabilitu senioři vnímají jako symbol domova, lidských vztahů, pozitivního myšlení, které je vázáno na pozitivní zkušenosti s lidmi, jako je pravdomluvnost, charakter člověka, cit pro druhého a respektování jeho odlišností. Dále pak jako svobodu, uznání, ocenění, vzájemnou úctu a zájem o život druhého člověka.

Za velmi zajímavý poznatek, názor, považuji výpověď jednoho z respondentů, který se vyjádřil k lidským vztahům v rámci života v DPS následovně: „*Zastávám názor – všichni máme hodný děti, ale všichni jsme tu v domově...*“

Toto vnímám jako odkaz na nespokojenost stavu, v jakém je lidská společnost. Další z respondentů se vyjadřovali také v kontextu stability a lidských vztahů k nespokojenosti s lidskou společností, ve které postrádají osobnosti, které by mohly předávat hodnoty, kterých si člověk ve stáří nejvíce váží. Určitě zde stojí za zmínku,

že obsahy životních příběhů, které jsem v této práci neanalyzoval, bez výjimky v sobě nesly skutečnost, že starší generace se o své rodiče více starala v tzv. deinstitucionalizovaném modelu, tj. že s nimi rodiče ve stáří žili.

Oproti tomu je však třeba postavit výpovědi respondentů na téma, jak vnímali změnu domova, respektive stěhování do DPS. Zde se odpovědi liší, objevuje se aspekt od spokojenosti přes záchranu před negativní životní situací, ale také nemožnost jít někam jinam či lépe řečeno mít jinou volbu.

Tuto poslední nadřazenou kategorii bych ukončil opět konstatováním, že senioři vnímají kvalitu lidského vztahu jako jednu z klíčových pro životní stabilitu a případně i jako důvod, potřebu pro překonání některých negativních aspektů života.

8.4.4 Souhrn významných zjištění

V závěru analýzy uvádím souhrn nejvýznamnějších skutečností zjištěných analýzou, které se týkají seniorů, s vazbou na jejich životní stabilitu:

- sdílení osobního prostoru s druhou osobou
- zneschopňování či prisuzování vlastností dítěte tzv. infantilizace
- nerespektování individuálních odlišností
- nemožnost svobodné volby a rozhodování
- nemožnost rozhodovat o vlastních financích
- lidské vztahy bez úcty a taktu pro druhého
- nemožnost volby či bezmocnost ve vztahu k systému
- netaktní chování v situacích osobní hygieny
- význam domova a sdílení informací s nejbližšími
- stav lidské společnosti a její vliv na život člověka

8.5 Návrhy řešení

Z výše uvedených poznatků a zjištění jasně vyplývá, že důstojnost, která má v životě člověka nevyvratitelný význam jako hodnota, je významným aspektem životní stability a smysluplnosti života seniorů.

Vzhledem k tomu, že jsem, jako nejvýše postavená osoba v organizaci, odpovědný za realizaci výkonu sociální práce navrhuji následující kroky.

Jak bylo naznačeno v kapitole Sociální práce v DPS, je sociální pracovník vystaven mnohdy situacím, ve kterých se musí potýkat s více stranami. Na jedné

straně stojí klient a jeho potřeby, přání, žádosti a na straně druhé se může objevit personál v přímé péči, přímí příbuzní, známí, nadřízené osoby, zřizovatel daného zařízení. V tomto poli se musí pracovník pohybovat a hájit oprávněné zájmy klienta. Není neobvyklé, že z druhé strany přicházejí často informace, domněnky, požadavky, které jdou proti tomuto přání. Úkolem sociálního pracovníka je primárně obhájit zájmy klienta, a právě výsledky výzkumu mohou být užitečné, neboť vytvářejí faktickou základnu pro argumentaci, což v praxi znamená, že sociální pracovník bude mít daleko pevnější půdu pod nohama pro své připomínky, návrhy řešení.

Z těchto úvah vyvozují na základě výzkumných zjištění praktická opatření v tomto zařízení následovně:

- zajistit metodické vedení sociálních pracovníků, které se bude opírat o výsledky výzkumu spolu s důrazem na jejich praktické uplatňování
- zajistit, aby sociální pracovníci s předanými informacemi uměly pracovat a předávat je dalšímu personálu zejm. pracovníkům v sociálních službách, kteří velmi často přicházejí do kontaktu s klienty a v rámci výkonu své pozice nutně vstupují a narušují osobní a intimní hranice
- soustředit se na kontinuální vzdělávání zaměstnanců v rámci intervizí či celo-organizačních porad s důrazem na respektování zjištěných skutečností. Např. praktickým cvičením na otázku (Vžijte se do role klienta a zkuste popsat, jak by neměla služba vypadat, co byste nechtěli zažít) se jednak odhalí nastavení zaměstnanců na kvalitu poskytnuté služby a zároveň se společně domluví, co by se nemělo vztahu ke klientům praktikovat
- nedílnou součástí tohoto procesu je kontinuální péče o všechny zaměstnance v rámci individuálních supervizí a týmové supervize
- při výběru nových zaměstnanců zakomponovat do pohovorů témata vztahující se k těmto zjištěním, pro zmapování vnitřního nastavení člověka

Navrhovaná opatření by měla reflektovat a uvést do praxe zjištění z empirické části této práce. Nedílnou součástí těchto opatření je uvedení kontextu, v jakém byla praktická část výzkumu uskutečněna, tj. uvést návaznost na existenciální stabilitu a důstojnost člověka. Vzhledem k tomu, že se jedná o dílčí zjištění, tak opatření musí odpovídat tomuto rozsahu. Zde upřednostňuji kratší rozsah opatření, ale uvažuji tak, že

nemá význam pouštět se do rozsáhlejších teoretických diskuzí, která by se minula účinkem.

8.6 Zhodnocení vlastního výzkumu

Jsem si vědom, že samotný výzkum byl proveden na malém počtu respondentů, a ještě v silně homogenní skupině. Proto si nelze klást nároky na širší zobecnování jeho výsledků. Aby bylo možné výsledky zobecnit, bylo by nezbytné rozšířit počet respondentů, získat údaje z více zařízení typu DPS a zahrnout do výzkumu také mužskou generaci. Zároveň by bylo zapotřebí provést výzkum také s referenční skupinou, která by sloužila jako kontrolní vzorek. Bez tohoto rozšíření není možné mluvit o obecně významných datech. Zjištění jsou platná v jednom konkrétním zařízení s jeho vlastními specifiky, ať již architektonickými, provozními, tak personálními.

Přes uvedená omezení výzkum ukázal na specifické jevy, které mohou být označeny jako pozitivní i negativní. Z hlediska kategorie Hodnot seniorů je významné, že většina respondentů kladla na první místa vztah mezi příbuznými či mimo příbuzenské vztahy, s velkým důrazem na jeho kvalitu, která má rozsah ohleduplnosti, slušnosti, etických hranic, úcty, a také kvalita lidské společnosti jako takové. Ambivalentně vyhodnocují spokojenost seniorů s jejich možnostmi ve vztahu k nabízeným formám bydlení. Kategorie Osobních hranic poukázala také, implicitně, na vztah k nabízeným formám bydlení, a to v kontextu sdílení prostoru s druhými lidmi, což bývá nezřídka obvyklé. Dalším specifikem je až odpor, vzdor k zásahu do intimního prostoru druhým člověkem. Zde se jako nejpalcivější ukazuje opět projev chování druhého člověka v intencích taktu, ohleduplnosti a maximální míry slušnosti a etických zásad, které se významnou měrou podílejí na stabilitě seniorů. Jako hlavní specifikum třetí kategorie, tj. Lidského vztahu a stability se ukazuje, mimo samotné lidské vztahy a jejich kvalitu téma vyžralosti lidské společnosti a systému, ve kterém všichni žijeme. Zde se nabízí otázka: Proč žijeme v systému, který jak se zdá málokomu vyhovuje? Tato otázka míří opět na dvě, byť jen okrajově zmíněná témata, a těmi jsou umírání v důstojných podmínkách a bydlení v důstojných podmínkách. Každý z respondentů věnoval velkou část své výpovědi těmto tématům, i když ne explicitně, ale spíše skrytě, jako podtext, tenkou červenou linku, která prochází všemi výpověďmi dotazovaných.

Závěr

Dostal jsem se k závěru své bakalářské práce na téma důstojnosti a existenciální stability seniorů. Práce se zabývala zmapováním fenoménu důstojnosti a jejího vztahu k existenciální stabilitě z pohledu seniorů. Téma jsem si vybral záměrně jednak z důvodu mého pracovního profilování, tj. aktivní práce se seniory, a také ze zájmu o hlubší ponor do této oblasti. Jak teoretická, tak praktická část práce přinesla cenná zjištění, která mě obohatila o vědomosti a také zkušenosti. Vnímám toto téma jako velmi důležité pro každého z nás, neboť stáří je nedílnou součástí našich životů, a to, jak jej prožijeme, do určité míry závisí i na tom, jaké si pro to připravíme podmínky. Ať se jedná o technické zdroje, nebo zdroje lidské.

V teoretické části jsem se v první řadě soustředil na fenomén důstojnosti mapovaný v odborné literatuře. Pojal jsem toto téma jak z hlediska popisu tohoto fenoménu u různých autorů a jeho základní typologie, tak z hlediska zmapování jeho historického kontextu a vývoje, či lépe řečeno vnímání důstojnosti v různých obdobích lidské společnosti, od biblické tradice, až po její charakteristický vývoj v moderní společnosti. Tento hlubší ponor do fenoménu byl významný a potřebný vzhledem k celkovému pojetí práce a zdůraznění důstojnosti jako výsostné hodnoty. Dále jsem specifikoval počátky její ochrany a nejzákladnější legislativní prameny, které se k důstojnosti váží či s ní v různých formách pracují. V další části jsem se věnoval tématu existenciální stability. Poukázal jsem na provázanost tohoto fenoménu se smyslem života či jejich recipročním vztahem, vzájemnou provázaností a neoddělitelností. Pracoval jsem při tom s teorií logoterapie, která se váže na smysluplnost života. Zmínil jsem klíčové postavy historie a současnosti, které pracují s tématem existenciálního smyslu. Poslední část teorie jsem věnoval užšímu provázání fenoménu důstojnosti a existenciálních témat se sociální prací. Specificky jsem poté zmínil praxi sociálních pracovníků ve své domovské organizaci, abych upřesnil důvody pro výběr tématu i jeho provázanost se sociální prací. Tímto jsem naplnil cíl, který byl v úvodu formulován, a tím bylo obsahově vymezit fenomén důstojnosti, existenciální stability a jejich vztah k sociální práci jako podklad pro praktickou část.

V praktické části práce jsem se již zaměřil pouze na seniory dle vymezených kritérií a jejich vztah k těmto fenoménům. Zajímalo mě, jak vnímají senioři fenomén důstojnosti, specificky formu projevované důstojnosti, a zdali je tento projev nějak

významný pro jejich stabilitu. Pro zjištění zásadních jevů jsem zvolil kvalitativní výzkum s formulací následujících výzkumných otázek:

- 1. Jak je ovlivňována existenciální stabilita seniora v DPS na základě jeho individuální sociální reality?*
- 2. Je součástí existenciální stability seniora fenomén důstojnosti?*
- 3. Jaké významné znaky, vymezení, může nabývat fenomén důstojnosti?*

S oslovenými respondenty – seniory žijícími v DPS, jsem prováděl rozhovory, které jsem následně podrobil analýze. Pracoval jsem metodou zakotvené teorie, kterou formulovali Strauss a Corbinová. V kontextu cíle, který jsem si stanovil v úvodu práce – tj. zmapovat fenomén důstojnosti, prokázat případný vztah k existenciální stabilitě seniora a uvést nástin konkrétních doporučení pro praktické využití výstupů z praktické části práce pro sociální práci – konstatuji, že tento cíl byl splněn.

Respondenti se v průběhu rozhovorů vyjadřovali k jednotlivým otázkám a potvrdili v odpovědích, že důstojnost, kterou jim druzí lidé projevují, je zcela zásadní pro pocit spokojenosti, smysluplnosti a životní stability. Během rozhovorů se objevovala různá specifika fenoménu důstojnosti, ale zcela zásadní a vším prostupující se ukázalo chování druhého člověka a jeho kvalitativní atributy. Mezi jeho hlavní atributy respondenti zařazovali dostatek taktu, ohleduplnosti, přizpůsobení se tempu a individuálním rozdílům člověka. Dále pak přiznání respektu a vzájemné důvěry. Jako negativní prvek, a pro destabilizaci seniora významný fakt, byla zmiňována infantilizace, tj. potvrzení obvyklého tvrzení, že senioři jsou jako děti a zároveň s tím spojená negativní označování seniorů (socka, socák), které mají vztah k jejich schopnostem samostatně zacházet s finančními prostředky a celkově hospodařit. Za prvek stabilizující považují senioři zachování vztahu s nejbližšími příbuznými a známými ve svém okolí. Tento prvek je zmiňován zejména v kontextu změny místa pobytu, jako jsou obavy z odjezdu do nemocnice. Nemocniční zařízení či zkušenost s nimi, byla pak dalším tematickým okruhem, který ukázal, jak významný je podíl důstojného projevu druhého člověka na stabilitě seniora. Zde bylo zmíněno, že pochopitelná obava, která u seniorů panuje ohledně ztráty soběstačnosti a s ní spojené nutné zásahy do jejich intimní hranice, jsou umocněny netaktním či nevhodným projevem chování pečujícího personálu. Hlavním atributem posílení stability zde bylo přizpůsobení se tempu klienta, citlivé zacházení a projev ohleduplnosti k jejich subjektivnímu pocitu ponížení a méněcennosti.

Na výše uvedeném závěrečném souhrnu je prokázáno, že fenomén důstojnosti je zásadní hodnotou, která ovlivňuje, ať pozitivně či negativně, existenciální stabilitu seniora. Zároveň specifikuje klíčové znaky fenoménu důstojnosti tak, jak je vnímají respondenti, a poukazuje na jejich obsahovou variabilitu a různorodost.

Výzkum na takto omezeném počtu respondentů nelze jakkoliv zobecňovat, ale přesto ukázal na specifickou vlastnost projevované důstojnosti a tou je ovlivnění stability člověka. Praktická zjištění z výzkumu budou sloužit jako empirický základ pro návrhy kvalitativních změn v organizaci, s vazbou na výkon sociální práce i na výkon práce personálu v přímé péči. Z tohoto pohledu mají zjištění v této práci smysluplné a praktické využití.

Seznam použité literatury

1. BROZ, J. Lidská důstojnost: Universální princip v partikulární aplikaci, Diplomová práce (vedoucí Kyslela, J.). Praha, Univerzita Karlova, 2014
2. DUROZOI, G. *Filozofický slovník*. Praha: EWA, 1994. ISBN 80-85764-07-5.
3. FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii; s příspěvkem Elisabeth S.Lukasové*. Brno: Cesta, 1994. ISBN 80-85139-29-2.
4. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. Přeložil Vladimír JOCHMANN. Brno: Cesta, c2006. ISBN 80-7295-085-1.
5. GROLBERTOVÁ, M. Chápání smysluplnosti života jako součást změny životního stylu, Diplomová práce (vedoucí Votavová, M.). Praha, Univerzita Karlova, 2006
6. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
7. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
8. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
9. JUNG, C. G. *Červená kniha: Liber Novus*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-767-1.
10. KALVACH, Z. (odborná spolupráce): *Respektování lidské důstojnosti* (přeloženo z Educating for Dignity, A Multi-disciplinary Workbook, Dignity and Older Europeans, 2003), Cesta domů 2004
11. KOSOVÁ, M. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4346-2.
12. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024713705.
13. LÄNGLE, A. *Smysluplně žít: aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-7295-037-1.
14. LUKASOVÁ, E. S. *I tvoje utrpení má smysl: logoterapeutická útěcha v krizi*. Brno: Cesta, 1998. ISBN 80-85319-799.
15. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-

0211-0.

16. ONDRUŠOVÁ, J. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.
17. ONDRUŠOVÁ, J. Smysluplnost života ve stáří, Disertační práce (školitel Dragomirecká E.). Praha, Univerzita Karlova, 2012
18. PROCHASKA, J. O., NORCROSS, J. C. *Psychoterapeutické systémy: průřez teoriemi*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-766-4.
19. PŘIDALOVÁ, D. Základní principy Listiny, Diplomová práce (vedoucí Vokrojová R.). Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni, 2014
20. ŠEVČÍKOVÁ, S. *Logoterapie v sociální práci*. Psychologie dnes. 2006/1 s. 30–32. ISSN1212-9607.
21. TODOROV, T. *V mezní situaci*. Praha: Mladá fronta, 2000. Souvislosti (Mladá fronta). ISBN 80-204-0853-3.
22. Zákon č. 2/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992. In: **Sbírka zákonů**. 28. 12. 1992.
23. Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006. In: **Sbírka zákonů**. 31. 3. 2006.
24. Zákon č. 372/2011 Sb. ze dne 6. listopadu 2011. In: **Sbírka zákonů**. 8. 12. 2011.

Internetové zdroje:

1. BALCAR, K. Logoterapie a existenciální analýza Viktora E. Frankla [online]. SLEA: 2007. [cit. 25.3.2010]. URL: < <http://www.slea.cz/index.php/odborne-textymainmenu-2/4-karel-balcar/5-karel-balcar-logoterapie-a-existencinalviktora-e-frankla>>.
2. BBC.2017. Face to face. [online]. [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eTBs-2cloEI>
3. CARDAL, R. 2012. Lidská důstojnost ve světle filosofie. [online]. [cit. 24. 5. 2017]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=uVK7Nj25_jI
4. Česká lékařská komora. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. [online]. [cit. 24. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <http://www.lkcr.cz/aktuality-322.html>
5. EUR-Lex. Úřední věstník. Listina základních práv Evropské unie. 2007. [online]. [cit. 29. 5. 2017]. Dostupné z WWW: http://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.303.01.0001.01.CES & toc=OJ:C:2007:303:TOC

6. JANEČKOVÁ, H. 2014. Důstojnost života ve stáří. [online]. [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z: <http://files.girasole.cz/200000962680c36905d/D%C5%AESTOJNOST%20%C5%BDIVOTA%20VE%20ST%C3%81%C5%98%C3%8D.pdf>.
7. KŘIVOHLAVÝ, J. *Problematika smysluplnosti života v psychologii*. Dostupné z: <http://jaro.krivohlavý.cz/problematika-smysluplnosti-zivota-v-psychologii> [online] Prof.Jaro Křivohlavý 3. 2. 2007 [cit. 2017–06–07]
8. Latinský slovník online. *Latinský slovník online - Latinsky.cz*. [online]. [cit. 05.07.2017]. Dostupné z WWW: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/>
9. ŠRAJER, J, 2015. Lidská důstojnost – pracovní texty. [online]. [cit. 24. 5. 2017]. Dostupné z: home.tf.jcu.cz/~srajer/lidska_dustonost.pdf
10. United Nations, Informační centrum OSN v Praze. Všeobecná deklarace lidských práv. 2015. [online]. [cit. 24. 5. 2017]. Dostupné z WWW: www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf
11. United Nations, Informační centrum OSN v Praze. Charta OSN. [online]. [cit. 24. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <http://www.osn.cz/osn/charta-osn/>
12. Vláda ČR, Úvodní stránka. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. [online]. [cit. 24. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politicky-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>
13. WAGENKNECHT, M. *Nástin dalšího vývoje Franklovy existenciální analýzy a logoterapie*. [online] 10. 4. 2009. [cit. 2010–08–10] Dostupné z: <http://www.slea.cz/files/odbornetexty/eltt-uvod.pdf>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Přehled respondentů	42
---------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 – Přepis rozhovorů s respondenty

Příloha č. 1 Přepis rozhovorů s respondenty

Respondent R1

Životní příběh

- 1. Zamyslete se prosím nad svým životním příběhem a zkuste se soustředit na pozitivní a negativní události, od vašeho narození až do současnosti, které se váží k životní stabilitě.**

Tak vdávala jsem se v 18 letech, to bylo krásný na začátku, že jo. Když je člověk mladej, je zamilovanej, klapky na očích, a hned za 3 měsíce byl rozvod.

Prosím?

Představte si, že se v květnu holka narodila, a za 3 měsíce od nás můj muž odešel. Rozchod tedy rozhodně nebyl pozitivní, odešel k jiný, která měla 4 děti, a každým jiným. A to si představte, že jsem jeho budoucí ženě vozila děti, to my bylo 15 let, a on si jí později vzal, to víte, jak mi bylo, zklamání, vzdor, taková vlastně potupa a odhození.

Já jsem, pak po narození dítěte, nemohla jsem pracovat, že, tak rok jsem byla doma, ale pak jsem šla do průmyslu, musela jsem, po tu dobu, toho roku, mě živili rodiče. To jsem jim dodnes vděčná. No mě bylo 19 let, když jsem nastoupila do autodílen, holce bylo 9 měsíců, a nakonec jsem tam byla 11 let. Ale to byl dobrý život, peníze nebyly, máma mi vyčítala vše, co jsem udělala, že jo, manžel, dítě, rozpadlá rodina, ale myslela jsem, že manžela předělám, ale on byl jen hezký. Ale nemyslete si, já jsem také nebyla, jako jsem teď, hnusná.

Ale jak já byla nešťastná v práci, byla to roboty, musela jsem třeba 500x sáhnout do bedny a vytáhnout součástku, abych si vydělala 10 korun, ale potom tu mojí práci, to dobré, co tam bylo, precizní, přesné, tak smetanu slízli ostatní. Řekla jsem to tam taky nahlas: „Tuhá stolice, aby stihla toho, kdo to vymyslel“ no, a on stál za mnou, ten kdo to nařídil. No, a já jsem šla pryč. Takhle to fungovalo. No a tenhle pán, měl potom bouračku a přišel o oko a já jsem si říkala, že boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

Hmm...

Pak jsem se vdala podruhé, to mi bylo 35, to jsem se tedy podruhé vdala. Zvláštní bylo, že jsem měla požádáno o byt, který jsem dostala, zrovna, když jsem se měla vdávat, do té doby jsem bydlela s rodiči 16 let, ale jak jsem ho dostala, tak jsem se vdávala, já jsem šla z bytáku úplně nešťastná, celý život si přeji dostat byt, a když

už ho nepotřebuji, tak ho dostanu. Můj druhý manžel mi říkal, vezmeme ho, ale půjde tam babička – jako moje matka. V té době mi totiž zemřel táta. Máma pak žila ještě 16 let, s rakovinou, kterou měla. Já jí vždycky vařila na týden dopředu jídlo, když ještě žila ve svém domě. Celý jsem to, ale táhla já, ze svého platu, maminku jsem si pak vzala do bytu, nikam jsem jí nedala, nemohla jsem, nechtěla jsem. Ale musela jsem vyhodit všechny její věci, 5 dodávek hadrů, papírů, nádobí. Tak šla k nám jen se svrškama. Zeťák se k ní choval krásně, tedy jako můj manžel. To jsem nesmírně oceňovala. To člověku přidá uvnitř, když vidí, že druhý má opravdový zájem, vlastně o cizího člověka.

Po celé to náročné období, mě držel nad vodou manžel, to byl tak zlatý člověk. Taky jsme se dohadovali kvůli blbostem, ale nikdy jsme se nehádali do krve. Já mám blbou povahu, jsem panna, musím mít všechno tak a tak, srovnané.

Co bylo dále?

No, a do 64 let to bylo vlastně krásné. No, ale pak je tady konec života. To jsem spadla na hubu, rozbila jsem si nos, holka se mi zranila při bouračce, manžel lítal po nemocnicích, začal marodit, a pak manžel zemřel, no, a nakonec mi vykradli kompletně celý barák. Zůstalo mi 150 Kč, a tím to vše skončilo. Vše jsem ztratila, ale vše jsem měla také zaplacené, jinak bych se mohla jít oběsit, a ještě by mi zabavili ten dům. To byl pak blbej život. Rodina se ke mně chovala hezky, než jsem prodala barák, a ty peníze jim dala... Pak se ke mě otočily o 180 stupňů, nesměla jsem k nim jezdit, holka na tajno ke mně chodila. Vnučka se u mě zastavovala. Rozhádali jsme se kvůli penězům. Na Vánoce mi přivezli balíček, který mi dali mezi dveřma. Dělal mi ze života peklo, bála jsem se, že mi vymění zámek u dveří, a neměla bych kam jít...

To muselo být náročné.

Bylo. A to bylo v době, kdy jsem si podala žádost do DPS, tam jsem to všechno napsala, poprvé to bylo zamítnuto, a to jsem se doma zhroutila, všechna naděje mi unikla, ale pak jsem byt dostala o pár měsíců později...Psala jsem pomozte mi, pomůžete člověku, který je na konci svých sil, budete moje rodina. Přišla jsem sem a byla jsem šťastná, to byl veliký zlom v životě. To nebyl jednoduchý život, ale mohu vám říci, že lidé, kteří mě ublížili, byly později nějak potrestaný, všechny nějak trpěli, ale byly potrestaný taky jejich děti, ale nikoho jsem neproklela. Každý je nějak postižený, i já, ale pak si říkám pane bože za co.

A co ta budoucnost, co vás k ní napadá?

Já nevím, asi zatím nic, možná později...

2. Jakou roli ve vašem životě hraje intimita, možnost jejího zachování? Udržení si určité hranice od ostatních.

Já nesnáším binec, musí být všude čisto, pořádek, nerada sem zvu někoho, když mám nepořádek. Až tu bude nepořádek, tak budete vědět, že už je konec se mnou.

Omezení hranice zdravím by mi nevadilo, kdybych šla do nemocnice, tak by alespoň přišli na to, co mi je.

Já si třeba sednu na lavičku, a je mi jedno kdo tam je, nechci se s nikým bavit, raději pozoruji, co vlastně mohu čekat od života, tady lidi neumějí vzít fór, hned se urazí, nepochopí legraci, to je pro mě náročné, takové jako prázdno, když vlastně nemáte spřízněnou duši.

Lidé mě často zneužívají, když něco potřebují, když z toho něco mají, tak ano, když bych chtěla něco já, tak je konec, výjimka byla moje sousedka, ale ta umřela. Také mi říkali ostatní, potom, když jsem navázala další přátelství, jedna paní o té druhé, ať si na ní dám pozor, že když z toho nebude nic mít, tak se na mě vykašle, já jsem si říkala, no jo baba kecá, ale pak se mi to stalo, to mě tedy dost zklamalo. Čekala jsem na ni jako trubka, a ona mě v tom nechala. Měly jsme něco domluvené a ona se ke mně zachovala, tak jak se zachovala. Bez nějaké úcty ke mně, jako bych ani nebyla...

3. Jak vnímáte vstup do DPS?

To bylo vynikající, první rok a půl, ale pak jsem zkolabovala, a začala se léčit, mám vše na hranici, nic nemám, ale je mi všechno. Najednou je mi špatně, ležím napnutá jak prut. Doktorka mi dala prášky, ale neřekla mi přesně jak to brát, musela jsem odejít k jiné, tam mě vzali okamžitě, sestřička se ke mně chovala krásně, to jsem ocenila. Šla jsem si pro papíry k bývalé doktorce, tam jsem to řekla, naplno, no a sestra na mě štěkla, ať si počkám na chodbě na papíry, a nechaly mě tam vydusit více jak hodinu, to mě tedy štválo. Takhle jsem se klepala, když jsem odcházela. Hrozné chování. Ale jinak jak jsem říkala, tady to byla moje záchrana.

4. Co podpoří hodnotu člověka a co ji naopak sráží?

Já svou povahou, tou veselostí, zmatu lidi a myslí si, že mě tady nic nebolí, je možné, že tím překonávám těžkosti. Já bych tak ráda chodila s tou pravnučkou, ale já ujdou kousek, a hned mě bolejí nohy, to bych byla šťastná.

Já se nemůžu ráno radovat, že jsem se probudila, kdy jsem se od srdce zasmála, to už si nepamatuju, jasně, že jsem ráda, že svítí slunce, že prší, ale já jsem děsný pesimista, nemám žádné příjemné události.

Co vás dál napadá?

Když jdu třeba kupovat kalhoty, tak si musím vyzkoušet třeba 4x, než si vyberu takové, ve kterých se cítím dobře, to bych nemohla někomu nechat, ať mi to nakoupí, to bych se cítila hodně špatně.

Já nemám žádnou hodnotu, ty už jsou pryč, můžu takhle někam jít, bez vlasů, slepá, tlustá, hnusná, ale víte, že i na tenhle ksicht se chytil chlap..., jinak radosti již mám za sebou, a na ty ráda vzpomínám.

Třeba na Slovensku mi neprodali kráječ na brambory, musela se mnou jít jiná Slovenka, a tý to prodali – tady to tenkrát nebylo, to mě mrzelo. Kdybych si dala trpaslíka na zahradu, tak mi vyrostě...

5. Čeho se v kontextu stáří obáváte, co by mohlo porušit vaše soukromí, omezit osobní prostor?

Já už tady čekám na to nejhorší, co může být, no umření, smrt, bojím se toho, co je před tím, smrti se nebojím, to nikdo neřekne, jaký to je, ale kdybych přes noc umřela, tak bych se bála, že mě budou křísit – nevím proč...kdybych byla blbá, a nebudu schopná si udělat věci, tak bych chtěla, to bych se cítila hrozně, oželím hlad, ale měnit plenku to bych nesnesla, kdyby mi někdo utíral zadek. Ale to jsou věci, o kterých lidé mluví, ale neřeknou vám tuhle drobotinu, která je nesmírně důležitá, jako třeba čištění zubů, oblékání, osobní hygiena. To je vše citlivé, a nevíte, jak k vám budou lidé ohleduplní a budou respektovat vaše hranice, jako osobnost, váš život...

6. Je pro vás významná možnost svobodné volby a rozhodnutí?

Rozhoduji se o všem sama, nenechala bych se do ničeho vnutit, byla bych schopna ukončit i vztahy, ale kupuji si lidi, když jsou narozeniny, tak něco dám, ale kdyby něco chtěli, co by se mi nelíbilo, tak už se postavím na zadní a řeknu ne, mám svou určitou hranici. Oni volají, jen když něco chtějí, jinak je ticho po pěšině, když jsem měla barák, tak mi volali 3x do tejdne, hodiny, ale to už je pryč.

Mě se stalo tolik špatného, že se už bojím toho, co přijde, co se po mě bude chtít, ale už bych se ubránila. Nikdy se nestalo, že by mě něco přinesli, nebo někam pozvali, to mi slibovali, kam všude pojedeme a nic.

7. Je pro vás důležité spravovat si vlastní věci? (finance, nákupy apod.) V čem je to pro vás významné?

Dělalo by mi problémy říct si, kupte mi něco dobrého, ale co, druhý neví, jak to člověk má, jinak by mi to ale nevadilo, pokud bych si mohla ostatní věci udělat sama. To co patří k běžnému životu.

Říkám si, proč bychom se tu měli hádat, alespoň si udělat pár hezkých chvil, to je přece hezký život...

8. Jak vypadala situace, která vás v poslední době zneklidnila, rozčílila?

Vadí mi, když ostatní otevírají dveře a větrají ty smrady z bytů, to není hezký, měli by se zeptat, jestli to také nevádí ostatním. Já si zakládám na čistotě.

9. Jak vnímáte vztah mezi odvedenou životní prací a jejím ohodnocením lidskou společností?

Tohle mi zbylo ze 4 milionů korun, z baráku, nic mi nedali, dokonce se mě ptali, jestli jsem si jistá, že můj muž neměl někde nějaké dítě..., nedostala jsem ani korunu, přepsala jsem to na dceru, její muž měl firmu, přišla krize, a bylo po penězích. Chtěla jsem jim nechat to, co by bylo nad 3 miliony, chtěla jsem to dát dceři, ale ta byla nemocná, tak by to bylo přepsáno na vnučku, aby, kdyby se něco stalo byla zajištěná, ale dopadlo to, jak dopadlo... Mám teď jen papír, který vlastně stál ty 4 miliony, ale je mi k ničemu, bylo to něco jako smlouva převodem, už nevím...ale, kdybychom zůstali společně, tak už tady nejsem, my bychom se pozabíjeli.

10. Jaké jsou klíčové momenty současného života?

Pravnučka je pro mě vše, poslala mi dopis omluvný, že se mi vytrhla z ruky, když jsem jí hlídala a běžela na silnici, pak jsem jí řekla, že už ji nebudu hlídat. A ona mi napsala babičko, neopouštěj mě, mi psala... Mám tu desky a její malůvky.

11. Jaký význam ve vašem životě hraje vztah k lidem kolem vás?

Když to skončilo, já šla sem, vy jste moje jediná rodina, moje holka pak za mnou přišla a prosila mě, abych udělala tlustou čáru za vším, kvůli pravnučce..., ale stejně oni si žijou nad poměry, a mě nedají, ale vůbec nic, a on se cítí jak mistr světa...

Zastávám názor – všichni máme hodný děti, ale všichni jsme tu v domově..., já bych tohle své mámě neudělala...

Z jakého důvodu?

Protože je to moje máma, dala mi život, řekla mi, nikdy si nesmíš nic udělat, musíš všechno překousat, nedala sis život, neber si ho. Proč bych se jí měla odvděčit

za to, co mi udělala tím, že jí někam dám, nedokázala jsem si to představit, první manžel byl sobec, tomu by to bylo jedno, ale druhý manžel byl zlatý. No a máma pak umřela do 15 dnů v nemocnici, ale to už nešlo dál s tou rakovinou...

Táta umřel taky rychle, před 70, moc rychle, já odešla z domu do té novostavby, a on šel do nemocnice, a říkal mi, to si mi neměla dělat opustit mě...

12. Jak byste definovala stabilitu a co je podle vás pro ni klíčové.

Nevím, něco jako pevnost, domov, lidé kolem mě, které mám ráda.

13. V čem vidíte význam vztahu člověka k nějaké vyšší instanci (bůh, příroda, vesmír...) Co to člověku přináší?

Já nejsem věřící, chodila jsem na náboženství, když mě bylo zle, tak jsem se modlila, aby to bylo dobré, myslím si, že tam není vzduchoprázdno, nesmím moc o tom přemýšlet, já jsem taková, jaká jsem, a zařídila jsem si to sama, nikomu nic nezávidím, ale to, že lidi umřeli, to závidím, nemusejí se trápit, co bude, ale něco tam nahoře je...

14. Co představuje lidské štěstí?

Muška jenom zlatá..., hele v mém životě je to zdraví, lidi kolem sebe, který se mají rádi, ale musí na to být dva, to se dělá vše lépe, jeden druhého podrží a ostatní jde samo...

15. Je něco, nějaká situace, kterou si nedokážete představit jako zvládnutelnou?

Já nevím, to je to, kdyby se s holkou stalo něco více, hlavně tedy jde o lidi kolem mě, stará bába se musí koukat na to, jak mladý odchází, snad, aby nebyla válka, ta by byla ošklivá, proto na politiku nekoukám, mě to rozčiluje, Čína, Korea, Amerika sice je to daleko pro nás, ale na světě je to blízko...

16. V čem spatřujete naplnění vašeho života?

No, jenom to, že jsem žila, hochu zlatej, proč jsem se narodila, rodiče mě narychlo udělali, aby se mohli vzít, předtím spolu chodili 11 let, ale táta byl obyčejný dělník a rodiče nechtěli, aby si vzal moji mámu, ono se zjistilo, že táta nebyl Čech, tak musel tady 11 let odpracovat, aby už to nikdo neukončil, ten vztah jejich, no asi se měli rádi, když čekali těch 11 let...

Jestli já jsem zde byla vlastně platná, to je to, jestli jsem něco dobrého splnila tady, v tomhle životě?

A jak to tedy vnímáte?

První manželství, to ne, to bylo ošklivé, ale to druhé tam jsem se snažila, udělat až do posledního, něco. Stavíme barák, to bude stát peníze, já jsem si říkala, Ježíši, jak budeme žít, když nebudeme mít peníze, ale kamarádka mi říkala, neboj se dvojitě peníze, to je vždy lepší, jedny uklidíš a za druhý budete žít. No mohu říci, že postavili jsme barák, zařídili jsme dům, jezdili jsme do ciziny každý rok, neměli jsme sice velký peníze, ale nevadilo nám to. Dokonce manžel, než zemřel, tak to nám přišel nový výměr, na důchod, a manžel mi říkal, jestli mi přišel taky výměr, a pak mi řekl, no vidíš, tak konečně mám důchod větší než ty, o dvě koruny...on měl totiž menší peníze než já. Celý život jsem to táhla já...

Děkuji Vám za rozhovor.

Respondent R2

Životní příběh

- 1. Zamyslete se prosím nad svým životním příběhem a zkuste se soustředit na pozitivní a negativní události, od vašeho narození až do současnosti, které se váží k životní stabilitě.**

Maturita, to byl pozitivní krok do života, člověk se cítí tak nějak jinak, že ho společnost bude víc brát. Pak to bylo ve 20 přijímačky na VŠ, to bylo ještě důležitější, zvláště pro pocit nějakého naplnění, nebo završení toho mladého věku.

No a pak jsem se ve 22 vdávala, se školou to šlo pak hůř, ale dokončila jsem to. V 28 se mi narodila dcera, a ve 30 syn, to bylo krásné a pozitivní období.

Poté jsem nastoupila do zaměstnání, měnila jsem ho několikrát za svůj život, ale vždycky jsem byla u prkna, kreslila jsem, navrhovala, a tak. To je dobré, mít práci, kterou má člověk rád, a ještě mít dobré kolegy, to je vždycky příjemné. Toto trvalo, až do asi 65 let, to přišel převrat, a pak jsem začala samostatně podnikat, vlastně s manželem, to bylo krásné období, svoboda, možnosti, nové zkušenosti, často jsme restaurovali a rekonstruovali staré objekty, poznávali jsme staré budovy, to na vás úplně dýchne ta historie, ten duch toho místa, to se člověk úplně sklání. Dělali jsme třeba Náprstkovo muzeum, ale vlastně manžel byl v invalidním důchodu, ale měli jsme pocit, že se můžeme osamostatnit, bavilo nás to, nikdy jsme se s manželem vlastně nehádali, jenom kvůli barákům, tedy práci...(smích)

V roce 2005 mi zemřel manžel, to bylo mínus, veliký, to se nedá vlastně sdělit, jaký to má na člověka vliv, jak se najednou cítí sám, jako prázdno, samota, já jsem

vlastně zapomněla úplně co bylo poté těch 5 let, pak v roce 2009 jsem dostala mrtvici a zapomněla jsem vše, co se tam vlastně dělo, mám tam úplnou tmou, nic si nepamatuji, pak mě operovali krkavice, právě kvůli té paměti, no a pak se to začalo zlepšovat, cvičili se mnou v nemocnici, ale nakonec jsem skončila na takovém tom oddělení, to se jmenuje následná péče.

Jaké to tam bylo?

No to byl očištec, to snad ani nebyla následná péče, to byly pokoje třeba pro 6 lidí, většinou nějak postižených, špatně se pohybovali, no a veškerá hygiena a jiné osobní věci, to se provádělo přímo na pokoji, lidi neměli držák, takže to tam smrdělo, to prostě nešlo, to byla hrůza a děs. Další věc, pak to bylo, ten režim, to se musí poslouchat, a člověk se cítí tak nějak bezcenný, nebo jako kdyby lidi neměli k lidem úctu. Takový jako režim.

A co bylo dále?

No a z té nemocnice jsem se pak dostala sem, na stacionář, a pak sem do bytu, na to se čekalo dlouho, ale moje děti se o to postaraly, vlastně jak to se mnou seklo, tak už děti začaly zařizovat tyhle věci kolem, abych byla zabezpečená a hlavě se dostala z toho koloběhu v nemocnici. Na stacionáři se mi moc nelíbilo, tam jsme byly taky dvě, a ta pani vykonávala potřebu na pokoji, do takového toho křesla, taky žádné soukromí, nějaká jako intimní hranice to nebyla. Ono, když máte dva úplně cizí lidi spolu v místnosti, tak to nemůže dělat dobře ani jednomu. Člověk potřebuje vlastní prostor a soukromí, aby se cítil nějak jako člověk, lidsky, důstojně.

Pak jsem šla tady do bytu. To jsem se těšila, bylo to pozitivní, odešla jsem ze starého bytu, tak jak to bylo, a děti se postaraly o zařízení bytu tady, a prodej zbylých věcí, to trvalo hodně dlouho, do takového bytu, tedy takhle velkého, by se to nevešlo, ale ono to nestačí stejně, věci mi tady kynou a přibývají. Taky jsem za ten pobyt v nemocnici zhubla, no ono se pak lépe chodí, když je člověk odlehčený, a pak jsem to zase nabrala, teď to zase shazuji.

Budoucnost, potenciální budoucnost...klidně do 100 let tu budu. No, to je těžký, po zdravotní stránce to lepší nebude, ale na druhou stranu, že mám možnost s lidma mluvit, že můžu někam vyjet, do divadla, muzikál, kino, kulturní akce, to bude trvat, dokud budu chodit a budu schopná. Bojím se toho, že ztratím rozum, nevím, jak se tomu říká snad alzheimer, že nebudu při smyslech, no to víte, když bych musela být upoutána na lůžko, nechat se omežvat a měnit ty plíny, to bych teda nechtěla. Taky

žádný vejlety by se nekonaly, chodím na procházky – památky, výstavy, když je zajímavá, my jsme měli takový vztah ke kultuře, tak co bych tady dělala jinýho?

2. Jakou roli ve vašem životě hraje intimita, možnost jejího zachování? Udržení si určité hranice od ostatních.

Člověk vlastně nic nepotřebuje, co se mi nechce dělat, to si nechám udělat...Nerada se zpovídám, z problémů v rodinném životě, ale občas ze mě něco vypadne, a potom absolutně nechci mluvit o financích, to je moje soukromá záležitost, já jsem v podstatě strašně šťastný člověk.

3. Jak vnímáte vstup do DPS?

Nejvíce mě těší vzájemné vztahy s novými lidmi, pak samozřejmě také ponorka. Změna je citelná, seznámíte se s novými lidmi, vidíte je přes den, pak jak se baví, a tak..., poznáváte se navzájem, ale čeho je moc toho je příliš, pak pořád potkáváte stejné lidi, a ti se baví o tom samém, to pak uvítám lázně každý rok 2x, to si člověk odpočine a nabere další síly. Ale jinak je to dobré, když potřebuji pomoc, tak vím, že se mohu spolehnout na někoho známého, jako pečovatelky, že pomohu při cestě k lékaři, nebo když je člověku špatně, tak si zavolá pomoc. To je výhoda toho stacionáře, že jsou tu ty holky celý den, i v noci.

Kam jezdíte do lázní?

Poděbrady. Je to dopravně nejbližší, děti mě tam hodí, vracím se nabitá. Tam je člověk absolutně anonymní, tedy pokud si tam neuděláte známost, ale to mě nikdy nešlo, ale byla jsem tam jednou s tchýní, to jsme se na sebe navázaly, sblížily jsme se...

4. Co podpoří hodnotu člověka, a co ji naopak sráží?

Nejvíce mě těší ten vztah dětí vůči mně, my jsme totiž měli u sebe maminku, v bytě, a oni viděly, jak se k ní chováme, a oni nám to teď vrací, to co viděli, tak dělají, je to takový dědičný odkaz. Občas mají nějaké průpovídky, k tomu, co dělám, někdy říkají třeba, prosím tě nechod' tam, tohle nedělej, ale já se snažím z toho vybruslit, převést řeč na něco jiného.

5. Čeho se v kontextu stáří obáváte, co by mohlo porušit vaše soukromí, omezit osobní prostor?

Hodně se bojím zhoršení zdravotního stavu, závislost na pomoci druhého člověka, obava že by pomoc toho druhého obtěžovala, ne, že by mi děti nerady pomohly, ale že nebude čas, u rodinných příslušníků, to je mi líto, že oni přicházejí, nebo by přišli o určitou volnost.

Co Vás ještě napadá?

Pokud jde o péči od jiných lidí, tak tady se bojím jedině toho, že ty zprávy od lidí tady, jak se k nim chovají v nemocnicích, by se potvrdily, to bych tedy nechtěla zažít. To se ani nechce věřit.

6. Je pro vás významná možnost svobodné volby a rozhodnutí?

Rozhodnutí a svoboda je důležitá, můžu se rozhodnout, kdy chci vstávat, jestli si uvařím, nebo jdu na oběd, kdy půjdu nakoupit, jsem pánem svého času, jakékoliv omezení by bylo špatně, nikdo mi tady do toho nekecá. Když chci, tak jsem sama, když nechci, tak tu mám sousedy.

7. Je pro vás důležité spravovat si vlastní věci? (finance, nákupy apod.) V čem je to pro vás významné?

Klíčový je pro mě, se starat o své finance, do toho mi nikdo nebude mluvit, pak mám volný pohyb, nikdo mě nesvazuje. Jenom se člověk nesmí dostat do spárů doktorů, ty si vás pinkají od jednoho k druhému, jednají s váma jako s podřadným zbožím, jednou mi řekl, že když se mi něco nelíbí tak, ať jdu jinam, hned mě sprdnul, co on rozhodne to je správné, to bylo, když jsem se na něco ptala, jestli to tak musí být...

8. Jak vypadala situace, která vás v poslední době zneklidnila, rozčílila?

Chování lidí při společném jídle, společné stolování, které je nevhodné, jako třeba, když si někdo čistí umělé zuby, vyndá si je z pusy, nebo když jí jako zvíře, to působí nepříjemně, to se mi hnusí, to mě irituje, taková intimní záležitost, tak proč já na to musím koukat.

9. Jak vnímáte vztah mezi odvedenou životní prací a jejím ohodnocením lidskou společností?

Nemohu si stěžovat na nic, mě vše bavilo. My, senioři máme vzpomínky, se zájmem je ti mladí poslouchají, jak se co dělalo za války, máme příběhy, které nebyly jednoduché, ale to patří k životu, je to, když to překonáte, tak to je dobré do budoucnosti. Ocenění vnímám jako zájem o nás, o život seniorů, a abychom se měli nějak slušně, slušné chování, podmínky pro život.

10. Jaké jsou klíčové momenty současného života?

Nejpodstatnější je pro mě svobodná volba, no nevím, to je asi to nejpodstatnější, mám radost, když se mi něco daří, a druzí mi pomáhají, že člověk člověka nenechá samotného, pomůže mu.

11. Jaký význam ve vašem životě hraje vztah k lidem kolem vás?

Tady, v DPS začínají být vztahy trochu rodinné, jak je to malý, tak je to blízko, máme k sobě blízko, to je významné, postupně se dozvídáme, zajímáme se kdo je nemocný, co mu je, vše se tu prosákne, co se komu stalo, jde to šeptandou, ale pomalu se stáváme rodinou, je to pozitivní, když není ten náš společný aktivní čtvrtek, tak se sejdeme sami a bavíme se, nepotřebujeme nikoho.

12. Jak byste definovala stabilitu a co je podle vás pro ni klíčové.

Pozitivní myšlení je klíčové pro stabilitu, člověk si nemůže pořád jen stěžovat, litovat se, musí si říct, tak to tak je, tak to tak bude, aby ten vlastní pocit byl pozitivní. No nemám ráda, když se s náma jedná jako s dětma, jo jako když nejsme svéprávný, nebo méněcenný, nebo co, to nemám ráda, pořád jsem myšlenkově na tom tak, že tomu rozumím, tedy tomu sdělení a nemusí mě nikdo napomínat, upozorňovat, to je spíš degradující.

13. V čem vidíte význam vztahu člověka k nějaké vyšší instanci (bůh, příroda, vesmír...) Co to člověku přináší?

Jako vztah těžko říci, spíše otázka, jak tomu porozumět, alespoň mít všeobecné pojetí, ale nespolehám se na pánaboha, že to nějak všechno zařídí.

14. Co představuje lidské štěstí?

Spokojenost a láska v rodině, že jsem si vytvořila životní model, a ten se mi daří nějak držet, o vše se zajímám, ne tedy jako profesionál, na něco jsem si zvykla, a to chci držet, neumím si představit to, že bychom se hádali, mám teď pravouče, a to je velké štěstí, možnost to sdílet, tu radost, a vidět, jak se mění. To mě posiluje a zahřívá. Největší zklamání je pro mě vnučka – zatím nedodělala školu a žije s umělcem, nějaký malíř, nebo co... To už máte třeba nějaké to uspořádání domácnosti, finanční zabezpečení, a tak podobně, to, co vytváří spokojenost, bezpečí. Ale jinak sleduji život vnoučat, jak si vytváří vlastní model života, prostor, vnímání, to je štěstí.

15. Je něco, nějaká situace, kterou si nedokážete představit jako zvládnutelnou?

Ztráta myšlení, ztráta vlastní osobnosti, když by mě lidé zavrhlí, za to, že jsem nějak nemocná, ...no tak nějaký omezení pohybu, s tím se musí počítat, ale raději na to

nemyslím, je tady hezky, celkem jsme tu za větrem, je to lepší než ty domovy důchodců, tam jsou třeba i v paneláku, je jich tam na pokoji víc, neznají se, zase jsou tam ty osobní hranice, pak uličky jako v nemocnici, mnoho lidí na pokoji, personál který se někdy chová velitelsky, jako kdyby byli víc, než ty senioři, povyšují se... Tady se chovají lidé přátelsky, nehubují, jsou trpěliví, to je jako pohlázení.

16. V čem spatřujete naplnění vašeho života?

Nějaký vnitřní klid, spokojenost se životem, vzpomínky, bezproblémové vztahy a přátelství, hlavně jde o vztahy mezi lidmi, ty jsou zásadní, důvěra k rodině a slušné chování. Akorát mám pocit, že ty vzpomínky jsou jako síto, ty hezký zůstanou, a ty špatný vypadnou, na ty hezký si potom člověk vzpomene. To víte nic hezkýho, teď člověka nečeká...

Děkuji Vám za rozhovor.

Respondent R3

Životní příběh

- 1. Zamyslete se prosím nad svým životním příběhem a zkuste se soustředit na pozitivní a negativní události od vašeho narození, až do současnosti, které se váží k životní stabilitě.**

Takže si vzpomínám na dětství, nástup do školy v Bolaticích, prázdná třída a rok 1938. Zcela negativní, byl to šok. Protože to bylo, ty Bolatice, to bylo na hranicích s Polskem, a to bylo před válkou, a většina tam byla německé národnosti, pak tam přišla česká armáda, Češi, co tam byli, tak se snažili utéct. Česká škola zůstala prázdná, no, a tak jsem vlastně zůstala doma, celé dětství jsem zůstala s maminkou. Vojáci, co přišli, český, řekli, že musíme okamžitě odjet, vzali nás do auta, a jeli jsme hned do Ostravy, a tam odtud do Pacova – tam byl dědeček s babičkou, měli tam domek. Otec zůstal v těch Bolaticích, i se sestrou mojí mámy. Další šok byla nová škola, tam na mě koukali všelijak, škola už dávno běžela, a jak jsem tam přišla, já jsem promluvila...já jsem mluvila takovou šlonzáctinou, kus německy, polsky a česky. Děti mi nerozuměly, úplně na mě koukaly, tak to bylo takový nepříjemný a venku na mě volaly uprchlíku. Moji bratrance, co tam byli, tak ti mě ale bránili. Já jsem tam byla taková opuštěná, děti nevěděly, co se mnou. Ale byl tam starý pan učitel a ten mi hodně pomáhal. Našla jsem si tam pak kamarádku, taky takhle přistěhovanou. Jak sem se nad tím zamýšlela, tak se mi vybavilo tolik jmen. Ale tím to nekončilo, ten

můj smutný čas, táta tam v těch Bolaticích dělal správce velkostatku, a ten velkostatek měl majitele, a ten ho prodal. Moji rodiče tam pak zůstali, a koupil ho nějaký Laryš, ten měl ty doly. Otec pokračoval v té práci, snažili se co nejvíce zachránit z toho, co zbylo. Ještě tam zůstala vlastně moje teta. Já jsem takhle prožívala první část školy, a až na Vánoce táta přijel, a to už neměl práci. No a najednou chtěli rodiče domů. Tam začal táta pracovat na velkostatku strahováků. Já jsem musela zase do nové školy, už třetí v prvním roce školy. To byla škola venkovská. Jedna starší dívka mě vodila do školy. Rodiče byli tam odtud, měla jsem tam velkou rodinu a život se mi ulehčil.

Prožila jsem válku, na vesnici, tam toho zase tak moc nebylo. V tý válce pochopitelně lidé neměli moc práce, děvčata zůstávala doma, lidi měli strach, aby nemuseli do říše, můj otec to tam vše zaměstnával, jak byl tím správcem statku. Němci by brali i ty řemeslníky, kováře a tak. Asi po pátý třídě, jsem šla do měšťanky zase zpět do Pacova, chodila jsem pěšky 6 km denně, tam a zpátky. A to bylo, od pátý, do devátý třídy. To už bylo po válce..., třeba ty zimy, bylo sněhu, a tak jsme takhle putovaly do školy. Někdy nás učitel pouštěl domů, on byl hodný, chápal to, měl pochopení.

Ještě vám řeknu, když přišel mír, to bylo ohromný, německá armáda tam tudy také táhla a dostávala se do sporu s partyzány, to je vlastně strašný zážitek, nevím jestli vám to mám říct. Byla jsem na zahradě a předemnou najednou stál voják, německý, a ptal se na tátu, a já jsem se počůrala..., myslela jsem si totiž, že ho jde zastřelit. Ale byl to vlastně Čech, z toho pohraničí, a on musel jít do armády, a pak utekl z transportu a hledal mého tátu, aby mu nějak pomohl. A druhý otřesný zážitek byl, když rudá armáda přijížděla na koních, hned na sv. Jána byla pouť, přišli jsme domů a tam plno ruskejch vojáků, brali všechno, co šlo, můj otec byl energický, věděl o veliteli, tak za ním šel, a že musejí vše vrátit.

Třeba si mysleli, že je dům prázdný?

Nemysleli si, že je dům prázdný, neboť si odemkly klíčem, a tam šli po kořisti, říkali nám ty buržoj. To jako že něco máme, tak jsme ty buržousti.

Aha.

Pak jsem šla do Prahy, k mojí tetě. Z těch Bolatic. Ta prožila celou válku s mojí mámou, v tý vesnici, měla pocit, že je tam bezpečněji. Šla jsem tady na střední školu, Masarykova škola pro sociální pracovnice, měla sídlo na Ruský, pak přišel rok 1948 a oni to všechno zrušili, a dali nás do Belgický. Tenkrát byl ten život takovej

hezkej, byly slavnosti, americký filmy. Potom 48 bylo už vše jiné, šli jsme třeba na nějakou akci, a už se začínala ta společnost dělit. Museli jsme dělat Tyršův odznak, Fučíkův odznak. Přišly knihy jako Lenin, Stalin, Kalinin mládeži, jazykovědě..., no, co voni k tomu mohli říct? To byla povinná četba, kterou jsme museli přečíst, no hrůza. Na ruštinu jsme měli takovýho utečence z Ruska, tady jiný učitelé nebyli, tak se bralo, co bylo.

Ve čtvrtém ročníku jsme měli stáže, v nemocnici, třeba tři dny na nějakém oddělení. Nebo v poradnách pro děti, alkoholiky, to už byl Skála, tuberkulózní poradny, nebo péče pro rozvádějící se rodiče. Tam jsme měli zajít, sledovat, jak se s dětma zachází, no to víte, to bylo takové divné, jít do cizí rodiny a sledovat, co a jak. Po škole jsem začala pracovat v tuberkulózní poradně. Toho bylo strašně moc, podmínky byly asi takový, že některý lidi měli svého lékaře, poradny byly zadarmo, ale neléčili, jenom jim přiznali diagnózu na přídavkový lístky. Sociální pracovnice tam byly pro zajištění nemocnice, sanatorií, to jich tenkrát bylo. Někdo tam byl třeba i dva roky. Léčilo se to klidem a přídávky na jídlo. Jediný lék, myslím že Pasid, všichni ho těžko snášeli, to bylo 36 tablet denně. Pak zase když pacienti šli domů, tak se obcházeli a zjišťovalo se, jak žijí. Já byla v Karlíně, to byla hrůza, jak to vypadalo, jeden záchod pro všechny na pavlači, jedna výlevka, běhaly jim tam krysy. Pak se to vše ale zbouralo. Ted' to vypadá samozřejmě jinak. Já musela dbát na to, aby všichni chodili na kontroly do poradny. Já chodila s nimi na RTG, přímo dovnitř, to byla taková železná zástěra, a tu jsem měla na sobě. Bylo tam veliké riziko, v té poradně, a také jsem dostávala přiděly, a pak procenta k důchodu. Už nevím kolik. Bylo to zkrátka zvýhodněné.

Pak se udělalo sjednocení zdravotnictví. Museli jsme obcházet domy, hlavně večer a informovat všechny, že jim končí lékaři, a že mají spádové nemocnice a obvody. Bylo to hodně pestrý. Ještě mám jeden zážitek, na konci Karlína byl takový statek, tam bydleli lidé, jednou jsem tam přišla na kontrolu, a ta paní mi říkala, že je to hrozné bydlení, že se tady nedá bydlet, to víte, tenkrát byty nebyly...a ona šla, odhrnula futro, a tam bylo takový množství štěnic, to se mi udělalo úplně špatně. Vůbec jsem nevěděla, co mám dělat, v čem jít domů, hned jsem se osprchovala v práci.

Tam jsem byla 5 let, pak jsem začala marodit, něco se jim nezdálo na těch mých plicích. Byla jsem také v léčebně. Od té tety jsem se pak přestěhovala do internátu, to jsem asi neřekla. Pak jsem byla ve Štěpánský ulici v ústavu. Tam byl

nějaký program na tu tuberkulózu, ústav vedla Ludmila Vančurová, žena V. Vančury. Práce byla furt stejná, vydávaly se materiály, který jsou, nebo byly stejně k ničemu, nikdo to nečet. Takže ta moje práce, asi nebyla moc k něčemu... Po 68 se tam objevovalo hodně zajímavých lidí, vyhozených v rámci čistek. Ale ty lidi se tam snesli. Byla tam pohodová situace, i přes ty časy zlé. Po 68 jsme tam i tiskly letáky ze Semaforu...

A co váš rodinný život?

Já jsem se vdávala v roce 1958, pak přišly děti, v té době jsem začala studovat psychologii. Dokonce jsem udělala nějaký ten zápočet, ale pak to nešlo časově, tak jsem toho nechala. Pak mi zemřel otec, a maminku jsem si vzala k sobě, do Prahy. Studovala jsem nástavbu – andragogiku. Jo, a s dětma mi pomáhala teta, to byla taková naše velká teta, to jsem měla více času.

Jo, a ještě o manželovi, to byl taky šok. Mého muže vyhodili z cukrovaru díky prověrkám, on byl vlastně kulak, dostal výpověď na hodinu, měl špatný původ. Tak šel pak k Benzině válet sudy. To měl ale přes známého...

Děti chodily do školy, na jazykovku, pomáhal jim ještě náš děda. Ten to dotáhl až tak daleko, že musel dělat překlady textů pro STB... On nás děda udělal dědici, taky měl schránku v bance, a když zemřel, tak v bance se musel odvrátat zámeček, protože ten klíč, už byl vyměněn. Ale nic tam nebylo, a ta paní nám řekla, že už tam byli před námi. Stejně tak byt, byl komplet vybraný...

Pak jsem v roce 1970 odešla do Červeného kříže. Musela mě tehdy prověřit tamější soudružka, a to ale bylo velmi rychlé. Tam jsme se vlastně dozvěděli, že jsme byli celou dobu napíchnutý od STB. Oni nás totiž napíchlí, celou tu dobu nás poslouchali, a tak jsem byla prověřena velmi rychle, ale to jsem se dozvěděla, až od kamarádky. No a tam odsud jsem šla pak do důchodu, to bylo pozitivní, měla jsem vnuky, a já jsem se na to těšila. A pak jsme se dostali sem.

My jsme rádi, že to takto dopadlo, všichni se stýkáme a máme fantastický vztahy. A jsem ráda, že jsem tady. Možná je to tím, že jsme tady dva, je to určitě tím, že to není nějaká garsonka, nebo tak nějak, je to tím, že je to byt. Navíc že to tu není nějak velké, je to spíše rodinný, není to opoceny, mám tu kontakty s celým okolím, s dětma, že je tu hřiště. To jsou plusy toho zařízení. Jsem tu spokojená, nemám pocit něčeho nepříjemného.

2. Jakou roli ve vašem životě hraje intimita, možnost jejího zachování? Udržení si určité hranice od ostatních.

To bych řekla, že hraje určitou roli, nechtěla bych bydlet s někým jiným, jinak mám společnost ráda, ale ráda si udržím svojí hranici. Konkrétně trvale bydlet s někým jiným, cizí osobou, a sdílet s ní ten úzký prostor. To, bych tedy nesnesla.

3. Jak vnímáte vstup do DPS?

Zásadní změna, bylo to takové netypické, zpočátku, pořád jsme vlastně byli v tom Újezdu, takže to nebyl pocit žádné velké změny, a za tu dobu, kdy to bylo jako napůl, jsme si zvykli, já to tak cítím. Kdekdo nám říkal, co vás to napadlo. Já jsem si ale říkala, že není dobré být dohromady s mladýma, že to nedělá dobře. A říkala jsem si, že je blbý bydlet s dětmi, protože stejně bych se jim pletla do jejich věci. A tím, že nejsme dohromady, se udržely fantastický vztahy. Přejít bylo netypický, nevnímala jsem, že jsem jakoby někde jinde. Nebyl tu souseď, se kterým bych měla problém. Možná je to i tím, že to není jen tak malá garsonka, kde by byl slyšet hluk, smrad apod.... Začátek byl tedy trochu negativní, nikoho jsem tu neznala, často jsem jezdila pryč, ráno jsem odjela a večer zase zpět. Později, jsem si ale začala zvykat.

4. Co podpoří hodnotu člověka a co ji naopak sráží?

Těším se na to, že mohu chodit, to je největší dar, který mám, ale ten může přejít. Ale těším se na vnoučata, že moji potomci se drží určitých společenských zásad, které jsme jim předali, a že to nezavrhnou, tak na to se těším.

Co mě těší. Když je sluníčko, ten pocit, že jsem ráno vstala, že si zacvičím, že mám možnost absolutní volnosti, nikdo po mě tady nic nechce, těším se, že přijdou příbuzní.

5. Čeho se v kontextu stáří obáváte, co by mohlo porušit vaše soukromí, omezit osobní prostor?

Obávám se toho, abych, až na tom budu špatně, nemusela se někam stěhovat. Je mi tu dobře, mám tu poslední kontakty se společností, to bych přišla zase do něčeho nového, a to bych asi už nemohla. Člověk pořád chce někoho mít, na popovídání, ve známém prostředí, se známými lidmi.

6. Je pro vás významná možnost svobodné volby a rozhodnutí?

Ano. Když je člověk svobodný, tak žije. S omezeními přichází také beznaděj, a asi i takový pocit ničeho, nebo zoufalství. Pak člověk dělá, co by normálně nedělal.

7. Je pro vás důležité spravovat si vlastní věci? (finance, nákupy apod.) V čem je to pro vás významné?

Někdy toho lituju, že jsem si koupila další touchpad, ale nevím, zdali jsem nenaletěla, ale čekám, až přijede syn, bojím se to říci i manželovi, co mi na to řekne (smích). Někdy je to chyba to vlastní rozhodování, někdy by se člověk neměl sám rozhodovat.

Finance, spravuje to můj muž. Kdysi jsem měla konto, všechno to bylo na PC, ale po letech jsem to předala synovi, že to nechci sledovat, a až teda umřu, aby to spravedlivě rozdělili. Nerada bych se starala o majetkové věci.

Ale jinak finance jsou pochopitelně důležité, ty nám umožňují právě to rozhodování, co a jak chceme dělat, jsou takovým prostředkem.

8. Jak vypadala situace, která vás v poslední době zneklidnila, rozčílila?

Rozčílila? Já nevím, já nemám pocit, že mě něco rozčiluje...jo to, když z nás dělají socáky, jo nějaký socka..., ale já dokážu normálně hospodařit, zažili jsme válku, komunismus, tuzexy. Dnešní doba přináší strašně moc, a to jsme my neměli. A ještě ke všemu taková ta nemorálnost v politice, není vidět osobnost, která by mohla být vzorem, od koho si brát nějaké hodnoty..., každý člověk má možnost někomu něco dát, a odevzdat. Dnes se jen hádají o moc a peníze, kdo má moc, ten chce ještě více. To se mě nelíbí, rozčiluje mě. A když vidím někdy ty lidi na tom ostrově, jak žijou v primitivních podmínkách, ale jsou šťastní. Pak se zase dívám na ty zprávy, naše politiky, a zase si podtrhávají nohy, jak se obelstít, to je přece ta hrůza, která mě děsí, a říkám si, jak v tom mohou mé děti žít, já jsem je to neučila, ale oni k tomu mají přístup. Kdyby se vybralo 7 hlavních hříchů, a to do lidí nějak dostat, vsunulo do výchovy dětí, ta faleš, závist... Kdyby to nějaký pedagogický myslitel dostal do společnosti, aby se umravňovala. Ale to nejde, to nedokázal ani sám pánbůh...

9. Jak vnímáte vztah mezi odvedenou životní prací a jejím ohodnocením lidskou společností?

Vztah mezi prací a hodnocením? Vnímám to pozitivně, ale svojí práci hodnotím nejvíce asi u výchovy dětí, ale nemohu zaručit, co z toho bude. Ale mou práci nevnímám moc pozitivně, to bylo jako, vlastně jako vniveč, co jsem to vlastně dělala, nikdo o to nemá zájem, i když jsem to dělala s chutí. No vlastně nic, nikdo si to nepřečte. Ale radost ze života, to zase převažuje.

10. Jaké jsou klíčové momenty současného života?

Fungující rodinné vztahy, zdraví, a to že mohu chodit po svých. V našem věku se člověk těší z maličkostí, jako je právě chůze. A bojím se toho, abych nebyla někde upoutaná na lůžku. Rodinné zázemí udělá hodně, ale když je člověk bezmocný, tak se bojí hlavně o chování druhých lidí k vám. A to není vždy vhodné.

11. Jaký význam ve vašem životě hraje vztah k lidem kolem vás?

Vztah k lidem je důležitý, vyrostla jsem na vesnici, bylo to takové sevřené, každý si viděl do talíře. Dokázala jsem se sprátelit. Asi by mě dnešní společnost štvala. No, že vlastně ty lidi se..., že je tam zmatek hroznej. Je to tou politikou, která je všude, komunikační prostředky na vás chrlí samý negativní věci. Člověk si vše přečte, dělá to na mě dojem, že se společnost nemá ráda. Není to o tom, že by měli být všichni šťastní, ale možná to máme zidealizováno, spíš jako negativně. Ale to asi bude vždycky, nějaký problémy.

12. Jak byste definovala stabilitu, a co je podle vás pro ni klíčové.

Jako vyrovnanost, mít se o co opřít, radost, čistota, svobodný pohyb, lidské vztahy. To, když je vidět nějaký užitek z toho, co člověk dělal, nebo dělá.

13. V čem vidíte význam vztahu člověka k nějaké vyšší instanci (bůh, příroda, vesmír...) Co to člověku přináší?

To je strašně důležitý, já věřím, že musel být, když to všechno dokázal, ale myslím to všechno kolem nás těch rostlin, zvířat, vesmír. Já nevěřím, že to vzniklo z ničeho, někdo tam musí něco dělat. Já mám víru v boha, i když bych ho v něčem opravovala...(smích). Já si to upravuji po svém. Církev hrozně bojovala, ten začátek, ta idea byla krásná, ale co se s tím stalo, to není, co chtěl Ježíš, ale je to podle toho, jaký byl zrovna papež, a lidé kolem něj. Ale ty památky, nádherný věci, to by nebylo. A nakonec i to učení, kdo začal obyčejný lidi učit, to jako oceňuji hodně. I když jsou tam věci, se kterými mohu těžko souhlasit. Říkám si: „Pane bože, já ti děkuji, že zase dnes vstávám, a zase si uléhám, a snad jsem nikomu nic neudělala.“ Já se takhle při tom dívám támhle na ten strom, to je krása. To mi připomíná zase, jak jsem se chodila koupat na Císařskou louku, a tam byly krásný topoly. Pestrost v přírodě je krásná a pro člověka důležitá.

14. Co představuje lidské štěstí?

To je ten šťastný život, když má člověk pocit, že pro někoho něco udělal, nějakou vděčnost, když má kolem sebe lidi, kterým může věřit, a nejbližší rodina, aby byla šťastná, aby měla práci, přátele, známé.

15. Je něco, nějaká situace, kterou si nedokážete představit jako zvládnutelnou?

Víte já, jako noční můra je to, jaká bude ta společnost, v jaké budou vyrůstat moje děti....Pokud jde o úmrtí, tak já jsem s tím vyrovnaná, dneska se to stane támhle, zítra u mě, ale těžko bych to zvládala u svých mladších potomků. A těžko zvládám to násilí, když je smrt zbytečná, když je to konec života, je mi líto, když je to neštěstí.

16. V čem spatřujete naplnění vašeho života?

Tak jak bych to dnes vnímala já? Dneska, když člověk dělá práci s chutí, a je jeho koníčkem, tak to jsou lidi, kteří mohou být šťastní. Lidé chodí do práce s nechutí, to mě nepotkalo. Asi bych si vybrala něco jiného, kdybych měla volbu, táhlo by mě to k pomoci lidem, moje práce mohla být viditelnější.

Jsem tu spokojená, že ještě neumírám, mohu něco prožít. To víte, starosti člověk má, a jsou součástí života. Já jsem byla teď na tý zahradě, a to je hrůza, jak to tam vypadá, suchý, přerostlý, ptám se dětí, proč to neprodají, když to nechtějí, proč já mám starost, ale kdysi to bylo moje, a bylo to v bezvadném stavu. Ale pak přijdu domů..., sem,...už teď říkám, že jedu domů, kdysi jsem říkala, že jedu do Běchovic, ale když už se vám to stane domovem, tak už je člověk spokojený, člověk se nerad loučí...Ale člověk potřebuje mít z něčeho radost a užitek, to je důležité, něco pěkného, užitečného.

Je něco, co byste ještě chtěla dodat?

Jinak tedy musím říct, že hodně mi ten rozhovor přinesl, hodně věcí jsem si upamatovala, to takhle v souvislosti, to mohlo být něco takového, co jsem mohla napsat. Vlastně bych vám měla za to poděkovat...Moje teta, když jí bylo 90, tak si přála, aby se celý ten rodinný klan sešel, no sešlo se nás tam přes 40. To jí hodně potěšilo. Bylo to pro ni moc důležitý, a pro mě taky. Vzpomínka zůstává, a to je to pěkný. Její synovec to pro tu tetu udělal, a to bylo opravdu hezký. V životě člověk potká spoustu zajímavých lidí, a to jsou pěkný setkání.

Děkuji Vám za rozhovor.

Respondent R4

Životní příběh

- 1. Zamyslete se prosím nad svým životním příběhem a zkuste se soustředit na pozitivní a negativní události, od vašeho narození až do současnosti, které se váží k životní stabilitě.**

Raději začněte otázkami. Dobře? Tak se přímo zeptejte, co chcete, mě teď nic momentálně nenapadá. Ona budoucnost stejně bude jiná. Bude si dělat, co bude chtít. Vemte to pár let zpátky, co lidé dnes můžou, a co jsme mohli my, tenkrát, a nemohli. A zrovna tak to bude dál. Lidé si budou dělat, co chtějí. Vaše děti, myslíte si, že vás poslechnou, ne. A nebudete moc proti tomu nic dělat. Ale ona to nese doba. Kde to žiješ, říká mi syn. My starší říkáme, kde to žiješ ty? Ty nemáš internet, no vždyť ty nežiješ! To, aby naše životy přinesly nějaké poučení, na to zapomeňte. Žádné poučení nebude. Můžete myslet moderně, ale vaše děti vám to ukážou...

Dobrá tedy začněme otázkami.

2. Jakou roli ve vašem životě hraje intimita, možnost jejího zachování? Udržení si určité hranice od ostatních.

No to víte, že je to důležité, člověk potřebuje soukromí, potřebuje se obsloužit sám, hlavně ty ošemetnější věci, hygiena, oblékání. Já se úplně děším toho, aby mě někdo pomáhal se záchodem, nebo jako s tím, co je třeba. Jak by se cítil on, a jak já? Dyť to je moc citlivá věc. A to nemluvím vůbec o tom, že ne každý, kdo pomáhá tak to dělá rád, někdy to dělají lidé, že jim nezbyvá nic jiného, a to pak jim je jedno, jak s vámi mluví, jednají, zacházejí. Mě, stačily ty zkušenosti z nemocnice, jak tam se mnou jednali, ale taky úředníci.

3. Jak vnímáte vstup do DPS?

No bylo to, řeknu vám, jsem tu již třetí rok. No jo už to bude tři roky, dvoje Vánoce. Když jsem přišla, tak to bylo čerstvě, jak mi zemřel manžel, tak mi strašně chyběl, to je jako by vám kus duše odešlo, a ještě jsem tu nikoho neznala. Věděla jsem, že už mi nic jiného nezbyvá. Nešla jsem ráda, člověk se nerad loučí s domovem, a zvyká si na nový. Nikdo to tu vlastně nevnímá, že tak špatně vidím. A nevnímají to ani dnes. Ono jim přijde divný, že mohu i chodit. Nikdo si nevšimne, že jsem skoro slepá. Začátky, to mi bylo strašně smutno, nikdo mi neřekl, jak to tu chodí, kdo je kdo. A to trvalo hodně dlouho, než jsem si to sama do sebe dostala, že je to tak, a že to jinak nejde. Ten začátek byl smutnej. Víte, obecně neznamená, že když vám dají najíst a vyperou vám prádlo, že to stačí k životu. Člověk, kterému to myslí, tak mu toto, nestačí. Nejhorší je, že když se lidi nudí, tak si vezmou knížku, kouknou na TV. Ale tohle všechno já nemůžu. Když se nudím tak chodím venku, když to dovoluje zdraví a počasí. Když je ošklivo, tak tu mám 3 rádia, a to je moje spojení se světem, a lidma. Pokud to jde, tak se snažím s někým komunikovat, mám mobilní telefon, ale to je málo.

Já jsem byla zvyklá být mezi lidma. Mě, když zavřeli, jedou do špitálu, tak jsem šla do sesterny, jestli něco nepotřebují, s něčím pomoci, prostě nějakou činnost jsem chtěla, ale oni mi řekli, že mi nic nesmí dát, protože to nejde, měli by z toho problémy. My tady máme ve čtvrtek ty akce, ale to jsou spíše akce pro ty, co vidí. Tak to tam okouknu, ale pak jdu chodit kolem baráku. Ale jakmile zlenivím, a budu ležet, tak to je začátek konce. Jak nemáte pohyb, je konec...

4. Co podpoří hodnotu člověka, a co, ji naopak sráží?

To je krásná otázka, no měli by být, hlavně ty mladý, nebo ti mladší, by měli být k těm starším ohleduplný, tolerantní, protože nevědí, co jim bude, až budou ve vysokém věku. Mluvíme o stáří, tak si myslím, že by měli být ohleduplní... Vy jste mi tedy tak nahrál. To jsem ani nečekala. Prosim vás, to jste mi tak nahrál, že se to bojím říct. Ale tohle je fantastická otázka, jenomže já se to bojím říct... Jak by se měli lidi k sobě chovat, aby jako byla nějaká etika, která se bohužel ztrácí, slušnost, aby byla, ale to my starý říkáme všichni. Můžu vám říci, že když já s tou bílou holí jezdím, tak mi pomáhají úplně mladý školáci. Až skoro děti, nepotřebujete něco, my vám pomůžeme, ...nechci tedy brečet, ale dostala jsem se několikrát do takové situace, která byla pro mě moc náročná, a vždycky to bylo o lidech a jejich chování ke mně. A protože, někdy starší lidi jsou mrzutý, ale já je chápu, mají problémy, bolí je něco, mají zkrátka zdravotní problémy, ale zlobí se i s dětma, vnoučatama, ouřadama, doktorama. Mají problémy, které děti nemají. Ty jsou hravý a pochopí, že někdo má problém, to jsou děti. Já si dneska připadám, jdu po ulici, přede mnou padne člověk, nemusí být zfetovaný, ale může mu být opravdu zle. Ale většina lidí ho překročí. Bohužel taková je situace, ale to by nemělo být vůbec, ale v některých zemích se to nemůže vůbec stát. Zkrátka postarají se, projevuji zájem o druhého člověka, vždyť se to může stát komukoliv. Zdraví je relativní pojem, ale kdo ví, co má v sobě za nemoci. Buď to se to vyvine, nebo mu to někdo vyprovokuje, práce, stres. Já jsem teď měla rozhovor s paní doktorkou kvůli tlaku, střídáme léky, pokaždé je mi po léku nějak blbě, mají vedlejší účinky, ale každý lék má jiné účinky, je to tak, že někde někam šáhnete, a máte tu nemoc....Třeba ty nemoci, který jiným nevadí, třeba černochoům, ale tady to bude epidemie. A lidi teď hodně cestujou, všechno je rychlé.

5. Čeho se v kontextu stáří obáváte, co by mohlo porušit vaše soukromí, omezit osobní prostor?

Nejvíc se bojím toho, abych neskončila na tý LDN, kde kolem mě budou chodit, a budou mě jenom převlíkat, dávat mi kapky do pusy, to bych nechtěla ani náhodou. Proto jsem pro eutanázii. Můžete mít trápení nejenom fyzický, ale já jsem poznala lidi, který na tom byli psychicky hůř, a ten stres člověk nezvládne. Taky jsem už byla ve stavu, kdy jsem říkala, že už to nepůjde. Mluvím o stresu, i když se to dá práškama upravit. Přemýšlela jsem o práškách na spaní, ale muselo by jich být hodně, a aby na vás přišli za dlouho, to už s vámi nic neudělají. A nejraději bych umřela ve spánku, to vám řekne každé starší člověk, že by to bylo nejlepší.

Nejvíce mě teď trápí, že nemůžu shodit vysoký tlak. Už jsem o tom mluvila s doktorkou, sociální pracovníci, měly jsme dlouhý rozhovor. Občas také chodím k děvčatům dolů si měřit tlak. A až tam, jsem zjistila, že ten můj přístroj špatně měří, už potřeboval nové baterky, tak jsem jim řekla, požádala je, jestli by mi je nevyměnily, a ať si udělají čárku. Ony jsou tu od toho, aby nám pomohly, a my si to máme zase zaplatit. To je úplně v pořádku. My na to máme, každé máme důchod, a nám to stačí. Tak si to myslím.

Zde se začal odvíjet životní příběh, neboť jsem se v odmlce dotázal na nejkrásnější dovolenou.

...Nejkrásnější dovolená byla, když manžel dostal úkol, stavěla se elektrárna v Pakši, dělal tam šéfmontéra. Já jsem tam s ním jela na nějakou krátkou dovolenou, za tvrdého komunismu, on nikdy nebyl ve straně, ale uměl makat, a byl spolehlivý. Vždycky za každého režimu, někdo musí za něco ručit. A když jsme tam přijeli, tak jsem tam byla jako v ráji, tam bylo všechno, úplně všechno, na co si člověk vzpomene. A děti byly malé, chodily do školy, ale ty nám hlídala maminka. To bylo krásný. Tam to bylo jako v nebi, tady bylo kulový.

A pak byla dovolená v Jugoslávii se synem, on se narodil s velkým ekzémem. Tady ho nikdo nemohl vyléčit, ale tenkrát byl hodný Červený kříž, dal mi peníze, dináry, a hodně jich bylo a vzala jsem ho tam, na delší dobu jako matka, byl nás celý vagon. Ale museli jsme si vše zařídit sami. Jeli jsme až do Splitu, až k moři, tam na nás čekali cizí lidi. Sami jsme si museli objednat bydlení, stravování, všechno, ale byla jsem mladá, dovedete si představit, co mladá ženská dokáže zařídit? A dítě nemocný, ale hodný, má jen vadu, že má boláky, tak lidé jsou ohleduplní nesmírně, tady mu říkali, ty jsi prašivej, přestože to nebylo nakažlivý, no dobře no, tak to bylo... Sluníčko a slaná voda, to dělá zázraky. My jsme tam byli měsíc. V životě se už tam nedostanu. Takže to

nám lidi pomohli. Pak jsme s manželem dostávali od jeho firmy dovolené na Balatonu, postavili takový objekty, dřevěný sruby, sami nás dovezli autobusama, a tam jsme s dětma byli na prázdninách, dělaly si co chtěly, nikdo jim neubližoval, děti se znaly, znali jsme se všichni z práce. Tomu byste nevěřil, že?

Nebyla jsem v Americe, Kanadě, Německu, ale tohle mi stačilo. Jo, pak když se otevřely hranice, tak jsme s mužem jeli, to bylo Itálie, Řecko, byli jsme zvědaví, jak to vypadá, to jsme jezdili s cestovkou. Taky jsme byli letecky na Kanárech, dneska každé už byl v Americe, tak to dnes je, není to pro ně problém. Dnešní děti si neváží tady místa, ty jsou tam, a letí támhle, ...důležité je, aby se učily jazyky. Do mladých je nutné cpát vzdělání, dokud jsou mladý, zdravý, a nejsou tak úplně líný. To jim bude ku prospěchu. Proto by mělo být přidáno učitelům, vychovatelům, pečovatelům, aby to za něco stálo...

Že mluvím hezky? Já jsem chodila do první třídy, za války, můj táta byl švec, dělal lidem boty, spravoval je. Bydleli jsme v jedné malé místnosti, ale nevadilo to, byli jsme skromný, byla válka, tak co. Když něco není, tak není nárok. Jenže jsme měli na takovém papíru, ty lístky, na dřeváčky. Takže to bylo mládí, někdy to nebylo hezký, jindy jo. Bylo to za války. Když jely tanky, německý, tak jsme se schovávali za zdi. Pak přijeli rusové, také po té silnici, všichni vysílený, hubený, a hlavně koukali po mladých holkách, první, co nám vzali byly hodničky, říkali „davajte časy“, no a já jsem začínala bejt trochu jako ženská, tak mě máma zavřela do komory, protože věděla, jak jsou chlapi špinaví, otrhaný, nadržžený... Dneska ty mladý nemají ani páru, jak to bylo za války, ty nevědí vůbec nic, a ať jsou rádi, protože to je hrozný. A kolikrát vám to ani mladý neuvěří, že nic nebylo, že se člověk pořád bál, dobře, že to děti vůbec nepoznaly.

Po válce to nebylo taky nic moc. To bylo, nic nebylo, na všecko lístky. Žádný zboží, můj táta spravoval boty, když nic nebylo, tak kupoval kůži načerno, aby lidem spravil boty. A von ho někdo udal, někdo záviděl, že nějaký sedlák nám dal pár vajíček, nebo zabíjačku na černo, protože nikde nic nebylo. No, a tak přišli SNB, zabavili mu všecko a firmu zavřeli, poslali ho do dolů, kde onemocněl, a pak zemřel. A mě nedovolili jít studovat. Protože jsem byla dcera živnostníka. S tím se člověk nerad chlubí, a málokdo by tomu také věřil.

Tak jsem šla do učení a snažila jsem se, co bych jako mohla dělat. Učila jsem se také na housle, sama jsem se snažila vzdělávat. Lidé mi říkají, že jsem aktivní, tady

dole je paní, který je 90 let, a ta jezdí za dcerou, do Německa, já jí obdivuji, jak je aktivní, ale je to dobře. Takový lidi já mám ráda, a nikomu nic nezávídím, protože největší nemoc je závist, a český národ je hodně závistivej.

Já jsem taky vyrůstala v rodině, kde byli vzdělaný lidi. Tatínek byl švec, ale ostatní byli vzdělaný. Hondě se u nás hrálo na hudební nástroje... Jak tady hráli, tak já jsem s nima úplně žila, to bylo blaho, paráda, to jsem byla v samém nebi. Mám ráda hudbu, taky opery, chodila jsem do divadla. Kuk chodil do sboru, a jezdili do zahraničí, ne s rodiči, aby tam nezůstali, to se lidem nevěřilo. Nejvíce se dětem líbilo v Itálii. A víte proč se jim tam líbilo, nebo co tam bylo nejlepší?

Nevím...

Tam jim dali 27 druhů zmrzliny. Tady to nikdo nevěděl, že toho může být tolik. Já vám říkám asi voloviny, ale já je mám jako zážitek a vzpomínku, a to je to nejhezčí, co může být. Nikdo neví, co ho může potkat... Ale snažím se myslet pozitivně, snažím se na ty nepříjemný zapomenout, to jsem pak smutná, nedoporučuji myslet negativně, to se nemá. Ale jsem pro to, že se má hodně odpouštět, a zapomínat na to špatný. To člověku dělá hodně zle, a ještě horší je to špatný lidem vracet, jako být pomstychtivý. Když mě někdo moc ublíží, tak ho pánbůh potrestá sám, že ty mlýny melou, a zase, když někdo udělá něco hezkýho, tak se mu to vrátí, nemusí se mu to vrátit od toho, komu to udělal, ale ta provázanost tam je. Já jsem taky cvičila Jógu. A zkušenost vnitřního klidu ve mně zůstala.

Co vám při tom pomáhá?

Mě hodně pomohl ten slepecký ústav, když jsem přišla o zrak, tak mi hodně pomohli. Já jsem taky jejich sponzorem, na ty slepecký psy. Oni pomohli mě, a já jim to teď vracím. A navíc ty psi, to potom vrací jiným lidem, třeba dítěti, který mělo úraz, tak jim pomáhá. To mi psala ta maminka, jak mi děkují za to, co jsem pro ně udělala. To dělá dobře na srdci, i když já jsem nechtěla, abych nebyla anonymní. Prostě je to, a člověk je od toho, aby někdy pomohl, a zase někdo pomůže pak jemu.

Když muž zemřel, tak jsem taky dala peníze někomu, že jsem pomohla, když byl druhý ve srabu. Ono se to všechno vrátí. Někdy o tom člověk neví, a stane se to.

Největším trestem pro mě je, že nemohu číst a psát, a chodit mezi lidi. Já jsem vždycky dělala mezi lidma, a teď mi to chybí. Hodně jsem dělala mezi chlapama, ale když tam byla mezi nima jedna ženská, tak ta byla jako hájená. Ty se k ní chovali

krásně, nic žádný neslušnosti si nedovolili. Nejhezčí zaměstnání bylo, když jsem mohla být mezi lidma. Zkrátka když jste mezi lidma tak, víte také něco o životě...

...Já totiž poznám podle hlasu, ale to každéj slepej, to se ještě více vyvine sluch, to nahrazuje ty oči. A hmat ten musím mít, protože já dělám všechno rukama, to jsou moje oči, ale já jsem byla na ruce šikovná odjakživa. Cokoliv udělat to nebyl problém. Já, kdybych viděla, tak tu bude nejlepší PC a budu v něm bláznit a lítat, za to vám ručím.

Na tomto místě mi přišlo vhodné pokračovat v otázkách.

6. Je pro vás významná možnost svobodné volby a rozhodnutí?

Ano. Tady mě napadá, že když si člověk spravuje věci sám, rozhoduje o nich, tak je pořád sám sebou, není jako nějaký bezcenný zboží, který se někam přesouvá, aby nebylo vidět.

7. Je pro vás důležité spravovat si vlastní věci? (finance, nákupy apod.) V čem je to pro vás významné?

Já se snažím si všechno udělat sama, snídani večeri, chodím tu na obědy. Já mám ráda zeleninu, ta v kuchyni moc není. Nakrájím si cibulku, občas se říznu... To se musíte naučit. Neexistuje slovo, to nejde, pokud to jde. Významné pro mě je, když si to dokážu udělat sama. Občas přijde J, ta mi řekne, ty tady máš bordel, já ti to uklidím. Já jí říkám nešahej na to, nebo to pak nenajdu. Já se snažím toho potřebovat co nejmíň.

Když jsme měli barák, tak jsem všechno dělala sama, všechno jsem stíhala. Tohle je největší neštěstí, které se mi mohlo stát v životě. A kdyby mi někdo řekl tenkrát, že na stará kolena budu skoro slepá, tak tomu nebudu věřit. A že mi to udělali doktoři při normálním šedým zákalu.

Jak vám to vysvětlili?

Jistě mi to vysvětlili, když jdete dneska na operaci, tak vám dají papír, ten podepíšete, a že když se něco stane, tak je to vaše odpovědnost. Ale oni dali moc silný ultrazvuk, a poničili mi sítnici. Tak řekli, že dycky je nějaký riziko, ale tím, že to podepíšete, jsou z obliga. Oni se chrání. Zákrok dělali ambulantně. Zalepili mi oči, poslali mě domů a prej přijďte ráno. Ráno mi to sundali, a já jsem okamžitě neviděla. A protože...to bylo hned vidět, že to udělali špatně. Tak řekli, že to budou zkoušet kapkama, nic nepomohlo, je to nenávratné, porušili sítnici, a je konec. Vykroutili se z toho...

8. Jak vypadala situace, která vás v poslední době zneklidnila, rozcílila?

To byla ta hádka, s tou paní tady. To jsem šla na ty aktivity tady, ale nevěděla jsem, že je to vlastně oslava narozenin. Ale to by nevadilo, já se ráda přizpůsobím podmínkám, ale jak jsem tam přišla, tak už od dveří na mě ta paní zakřičela, že tam nemám co dělat, že je to soukromá událost, křičela na mě, ať vypadnu. Vůbec nevím, čím jsem jí ublížila, že na mě byla taková. Ostatní to viděli a slyšeli, nemohli nic říct, jak byli paf. To jsem si myslela, že je tedy se mnou konec. Takhle přede všemi mě ponížít, nadávat, a ještě vyhnat. To se hodně špatně nese. Jediné, co jsem mohla udělat je otočit se a odejít, to jsem naštěstí mohla.

9. Jak vnímáte vztah mezi odvedenou životní prací a jejím ohodnocením lidskou společností?

Mě to sem na to bydlení bohatě stačí, i na to jídlo. To jde. Myslím, že tu nemůžeme hladovět. Jsem spokojená, když se mi něco nelíbí tak to řeknu rovnou, ať nejsou nedorozumění.

Mě bavil sport, v zimě jsem chodila do Podolí plavat. A to bylo něco, když jste to bral, sem a tam, tak to jsem toho měla tedy dost. A chodili jsme také ven. A krásný bazén byl v Hloubětíně, ten má slanou vodu. Jak ho otevřeli, tak jsem tam byla. Chodíte tam po teplým, žádné studené dlažky. Ale hlavně jsem tu chodila do Sokola. To nám říkali dorostenky, máte pěkný modrý trenky...(smích). Bydlely jsme na Vyšehradě a chodily jsme na Strahov cvičit, spaly jsme na slamníku, na zemi. A jak jsme poslouchaly! To nezapomenete, na tu atmosféru, když tam bylo tisíce lidí a chodily jsme těma branama. Teď bude taky slet, ale vůbec se o tom nemluví. Mladý by měli taky chodit, aby nebyli takový pápěrky. Ono nebylo všechno špatný, to já nemám ráda, když někdo říká. I za těch komunistů, nebylo vše špatné.

10. Jaké jsou klíčové momenty současného života?

Asi jako u každého starého člověka je to zdraví. Všechno se kolem něho točí, když ho nemáte, jste někde v nemocnici, nemáte kontakty, nemůžete tam, kam chodím ráda, nemluvíte s lidma, na který jsem zvyklá. No, a pak to, co denně dělám, že vstanu, sama se obléknu, připravím, že jdu mezi lidi, že mi někdo řekne něco příjemného, co potěší. To jsou takové maličkosti, ale na nich to kolikrát stojí, ten spokojený život.

11. Jaký význam ve vašem životě hraje vztah k lidem kolem vás?

Hraje významnou roli, ale co můžu dělat, já někoho potkám u doktora, zdraví mě, ale já ho podle hlasu hned nepoznám, člověk se změní za pár let, a pak je to jiná. To nevíte pak kdo to je...S takovýma lidma si člověk rád ale popovídá.

...Ale taky se mi stalo, že mě lidé nechtěli, zavrhli. To se mi stalo mockrát, a nerada o tom mluvím. A zrovna ta jedna paní tady. A vidíte to panbůh ji potrestal, dostala zápal plic, a teď je v nemocnici. Nic jsem nemusela dělat, a někdo jiný ji potrestal. A opravdu mi tady ubližovala a neměla důvod. Nevím, proč jsem se jí nelíbila, asi že jsem komunikovala s lidma, ona taková byla, vždycky se snažila být za královnu. Vždyť ona mě vyhodila z té jídelny. M byla svědek. Ta byla úplně paf. To mi moc ublížila, jak na mě křičela, tady nemáte co dělat...

12. Jak byste definovala stabilitu a co je podle vás pro ni klíčové?

V první řadě mít dobrou rodinu, to je jako základ. Tam dostanete podporu, uznání, ocenění pomoc, co dáte dětem, ne jen na talíř, to dobré, tak to v nich zůstane. Jako já dnes, když si vzpomenu na svou maminku, tak si vyčítám, že jsem se o ni málo starala, když už nemohla, měla jsem se více zajímat a starat, i když je to pozdě, tak to nemohu vrátit. Jen si to uvědomuji, ale nelze s tím nic dělat. Že na tom něco je?

Určitě.

Nemá smysl se mořit a mordovat. V první řadě se snažit věnovat dětem, ať je z nich něco pořádného, dát jim vzdělání, sport, hodnoty, vzájemnou úctu. To vás pak tak obohacuje ve stáří, na to se hezky vzpomíná. Stačí vést děti k dobrým věcem, které mají nějakou hodnotu a ty marnivosti nechat koňovi. Zajímat se o to, co děti dělají, aby se pak člověk nedivil.

...Co je vlastně ta šikana ve škole, někdy to rodiče nevědí, a dítě pak může páchat tu sebevraždu. V první řadě to mají vědět rodiče, a učitel. My jsme se učitele báli, měl respekt. Dneska to rodiče dětem řeknou, na toho se vykašly, ten nemá žádnou školu. Učitel má mít gloriolu, že je pan někdo. Občas nám dali rákoskou, to taky bylo dobře. Dneska vás budou žalovat, když na ně šáhnete. Lidé zapominají, že něco musejí, všicky, že jako můžou a nic nemusejí!

13. V čem vidíte význam vztahu člověka k nějaké vyšší instanci (bůh, příroda, vesmír...)? Co to člověku přináší?

Já sice v boha věřím, nejsem fanatik, já si myslím, že ta příroda je nad náma. Když jí lidé začnou moc ubližovat, tak ona je potrestá. Tak to bylo i ve starověku. Jenom do určité míry, člověk má zasahovat. Žádný umělej člověk nemůže nahradit

normálního. Nikdy ho nemůže nahradit. Jako příroda, si dělá taky, co chce, tak ve vás je kus přírody... Jako je člověk nepoučitelnej, nikdo se nepoučí, každý je hloupý, stojí to nervy a peníze. Ale sám si to člověk musí vylízat.

14. Co představuje lidské štěstí?

No to není ta muška zlatá. To je, každej ho má nějak jinak. Někdo to má v dobré práci, spokojený, šťastný. Někdo má prima život rodinný, zdravé děti, to je velký štěstí, když vidím někdy ty mrzáky, a jak se s nima rodiče a národ trápí, to je neštěstí. Každý ženský, je to zdravé dítě, pro všechny, nikoho neobtěžuje, a jede na sebe. Já jsem stejně měla bejt kluk, bohužel, či bohudík, kdo ví. Rozhodně je to zdraví člověka, to si málokdo uvědomí, že chodíte, jíte, spíte, sportujete, líbí se vám holky, kluci, pracujete. A nic nebyl problém. A pak zestárnete, a jste nemocný, tak si říkáte, to jsem byl šťastný, když jsem byl mladý.

Potom, aby všichni byli zdraví. Na co vám jsou peníze, když jste nemocný. Vemte toho Viwega, jak byl nemocný, a jak tu ženu odkopnul, tak se k ní špatně zachoval.

Lidé přehodnotili celý svůj život, po nějaký nehodě. Co všechno dělali zbytečně, a pak si vážili práce, dětí a zdraví, vztahů s přáteli.

15. Je něco, nějaká situace, kterou si nedokážete představit jako zvládnutelnou?

No nechtěla bych pořád chodit k doktorovi, s tím tlakem. To je hrozně nepříjemný. To už mám totiž taky halucinace. Ono by to mohlo být stresem. A to je právě ta moje sousedka. Která mi moc ublížila. Já mám ráda lidi, zvířata, přírodu. Ale když by vám někdo rušil spánek, dlouhodobě. Ten pes je chudák, celej den zavřenej, ve stresu, nařiká a pláče, chtěl by být venku, a v noci se pak mstí majiteli a štěká. Paní ho zamkne, a je pryč. Ten pes byl zvyklý na zahradu, a teď je tu zavřený. Ten pes měl rád lidi a oni ho měli rádi, a ten pes to pozná. To byste viděl, jak se pes dokáže odvděčit láskou. No, a ten pes, to tady nemá. Nemůže si zvyknout. On tu kňučí a nařiká. A v noci se pravidelně budí a štěká, a mě to vzbudí. Ale nemusíte mi věřit, ale je to pravda. A já jsem pak z toho ve stresu. A to mě děsí, a trvá to dlouho. A když jsem tu paní prosila, aby ho nějak šetrila. Tak mi řekla, nevotravujte mě, mě to nevadí, já jsem na to zvyklá, ať si dělá, co chce. Tak jsem si řekla, že to je právě člověk, který nectí to, že jsem nemocná. Já každému všechno přeji, ale když nemůžete spát, tak je z vás troska. A to mi potvrdila i tady druhá paní. To jsem vám řekla, tak zhruba, že mě absolutně odmítla. Ptala jsem se sousedky, a ta si bere na noc prášky na spaní. Ale já

s tím nic nenadělám. Snažím se dodržovat tady ten domovní řád. Ale ty ostatní lidi ho nemůžou slyšet, já to mám tady u zdi tu postel, a on je hned za zdi. Tak takhle to vypadá.

16. V čem spatřujete naplnění vašeho života?

Tedy to je krásná otázka. Abych s lidma vycházela v pohodě. Já bych strašně ráda s tou paní vycházela v pohodě. Ráda bych s ní hovořila, kamarádila. Jako ta paní, co tu vedle zemřela, tak jsme měly ujednání, že když se jí udělá špatně, tak čímkoliv zaboucháme a zavoláme dolů, a to nám pomáhalo v přátelství. Jednou jsem se řízla a ona mi zavázala prst, ono se to špatně jednou rukou dělá. Já nejsem pro válku a nepřátelství, to nikomu nepřidá, někdo si myslí, že když někomu ublíží, že to bude dobrý, ale to není pravda. Takhle to nefunguje.

Včera mluvil předseda LK, oni sem pustili 150 lékařů z Ukrajiny, oni neumějí česky, a v prvé řadě se mají domluvit s pacientem. A co je na tom největší nebezpečí? Když se nemohou domluvit a nemají to vzdělání, které na to mají mít.

Člověk má právo říci svůj názor. Třeba by si to měl nechat pro sebe. Ale já jsem jednou a třičtvrtě nohou v hrobě, a já si mohu říci pravdu. Je to můj názor, a pokud ho ostatní nepřijmou, tak je to jejich věc. To se učí už dnes ve škole. To my jsme neměli. To stejně ta politika je taková špína. Ono se to nezdá, ale člověk zažije docela dost. Z každého života, by byla vlastně taková knížka, i zajímavá. Protože já nemám důvod, abych si vymýšlela a lhala, to byl prožitek, ať už dobrý, či špatný. Ten špatný mi dělá zle, ale na co. Vždyť toho špatného, má člověk sám dost. Mě se líbí, když chodíme na pivo, tady s paní na vozíku, oni jsou tam ty štamgasti tak hodný, oni jí nejdříve přenesou vozík, a pak přenesou jí. Že jsou lidé ochotní těm mrzákům pomoci. To je moc hezký, a dobrý. Lidi, co kolem chodí, nás zdraví, ptají se, zdali něco nepotřebujeme, taky už nejsou nejmladší, vědí, že se může stát cokoliv. Lidi se nemají nudit, to není dobře. Jedině když máte furt co dělat, tak jste spokojený. Když se mi tu utrhne poutko, tak se snažím sehnat někoho, kdo mi to tu zašije.

Ale hrozně nám to tu utíká. Ono je pondělí, a pak už je zase pátek. To je šílený. No, tak co, my už to máme za sebou. Ale jak ty děti stárnou, tedy oni rostou a obohacují se. Já už se tak dobře nevyjadřuji, kor když s někým dlouho nemluví, tak to trvá dlouho, než si vzpomenu. Dokud můžeš, tak něco pro sebe dělej, ať prostě žiješ, a víš, že žiješ, ať máš nějaké pěkné vzpomínky, a až budeš blízko na konci, tak ať si řekneš, hergot tohle bylo moc pěkný, a to stálo za to! To vám pak hodně pomůže. To si

vždycky vzpomenu, když jsem byla mladá, tak jsem támhleto a tohleto. Ale člověk nesmí být líný. Dneska je hodně mladých lidí, který nic nemusí, a všechno dostanou. To není moc dobře.

A poslední věc. Já skutečně mám ráda lidi a nerada jsem na kordy, raději bych ustoupila, ale aby mi to nepřipravilo o zdraví.

Děkuji Vám za rozhovor.

Respondent R5

Životní příběh

- 1. Zamyslete se prosím nad svým životním příběhem a zkuste se soustředit na pozitivní a negativní události, od vašeho narození až do současnosti, které se váží k životní stabilitě.**

No dobře, kde začít, no. Nejdřív byla základní škola, pak maturita, to bylo asi 1966, na průmyslovce, já mám totiž technický obor. Dopravní průmyslovku mám, měla jsem na starosti všechny vláčky, taky jsem dělala hlavní dispečerku, vlakovou. Takovej obrovskej panel jsem měla před sebou, pěkně to tam svítilo, blikalo. A já jsem si musela vždy poradit, kam sáhnou, a co zmáčknout, raději jsem se 3x přesvědčovala, než jsem tu ruku tam položila. Bylo to odpovědné a náročné. To máte v rukou a očích životy lidí. Zvlášť rychlíky, osobáky, nákladní vlaky a zvlášť ruský vlaky. To jsem taky ještě zažila. A to byla Praha – Libeň, tedy nejdříve Nymburk, a pak mě chtěli v Libni, tak jsem tam šla. Měla jsem taky na starosti 15 strojvedoucích, to ještě jezdili štokrama – to je mašinka na uhlí. Těm jsem přidělovala práci a trať,... lepší práce je s chlapama, to můžu říct, než se ženskejma, protože ženský jsou závistivý, drbou. Kvůli pětikoruně by se popraly. Nebyla jsem s nima spokojená, tak jsem pak měla jen těch 15 chlapů. Ty mě poslouchali. Ono je to hlavně o komunikaci, jak s těma lidma jednáte, a když s nima jednáte slušně, tak to funguje. No byli samozřejmě takoví, který mě poslali do prvního patra...(smích).

Já jsem měla na starosti přidělování tratí, a vždycky jsem se šla přesvědčit, že to ti chlapi udělají, jak jsem jim řekla. Oni byli takoví šoumeni, že si to mezi sebou vyměňovali, no, ale já jsem je docela vychovala, ty chlapi, oni to berou normálně, ale ty ženský jsou takový konfliktní, závistivý, když jsem jí řekla, ty pojedeš támhle, tak měla hodinový proslov, proč tam prostě nepojede, a spoustu keců kolem toho. No, a v týhle profesi jsem pracovala celý život. Dokonce mi pak poslali děkovný dopis za

mojí celoživotní práci. Já to mám v albu i s ostatními fotkami (paní listuje albem). To si člověk často prohlíží, dyť je to krásný, tady jsou děti, ještě malý, pak výlety, fotky z ciziny...

No, děti mi hlídala babička, ale ta každý den nadávala, jak zlobí, ony se holky pořád praly. Braly si věci, jedna druhé to vyhazovala ze skříně, no horší, jak pubertáci. No, taky to chce všechno své hranice. Jak nejsou hranice, tak si lidi dělají, co chtějí, a většinou z toho není nic dobrého.

Celý život jsem prožila s mašinkama, a teď se mi stejská, byla tady jedna známá, ta mě lákala na vrátnici, jenom abych byla mezi nima, ale to už pro mě nebylo. Do důchodu jsem šla hodně nerada, těžko se člověk loučí s prací, kterou má člověk rád. Tam byl krásný kolektiv. Tak jsem nerada šla. Pak jsem prodala barák v Milovicích, zahradu, musela jsem, kvůli tý mojí operaci, a holky tam nechtěly být, ani jedna, protože mají práci v Praze. Tak jsem to musela prodat, taky když mi zemřel manžel..., a na barák je potřeba chlapa, ale to už bylo v penzi. Pak mi holky sehnaly byt v Praze, podnámem. A tam jsem byla do té doby, než jsem přišla sem.

A tady to vnímáte jak?

Tady se mi líbí, jsem tu spokojená. Sice to není barák, ale co bych v baráku dělala, já mám problémy s kyčlema, a tam jsou schody a sama jsem tam už být nemohla. Ale těžko se mi loučilo. Tady to objevily dcery, když jsem šla na operaci, tý mojí hlavy. Bylo to štěstí, že to bylo volný. Ona ta paní umřela, co tu byla přede mnou...

Navazuje na práci...

Ještě jsem potom 4 měsíce přesluhovala, to mi přičetli k penzi. Ale kolik to dělá, to nevím. Seniorský věk vnímám dvojmo. Nechci ani vzpomínat na tu nemocnici, to bylo hrozný období, myslela jsem, že mám rakovinu v hlavě, ale byl to jenom nádor, který mi vyoperovali, ve Vojenský nemocnici. Dělal mi to pán, který má zlatý ručičky. Já sem se k němu dostala, protože jsem pořád omdlívala, najednou jsem sebou praštila, nemohla jsem to vůbec předpokládat. No a to tím, že mi neodtékal ten mozkomíšní mok, proto se mi tam udělal ten nádor, mezi mozkiem, a to mi utlačovalo to centrum. Tak jsem byla ráda, že jsem u takového specialisty, že se nemusím bát, kdo mě bude řezat, že skončím jako blbec na vozíku, že to nebude žádný patlal. Rozřízli mi hlavu, celou lebku, vyndali to, a zase to zavřeli, a dali mi tam nějaký trubičky.

Trubičky?

No, tady, sáhněte si... (ukazuje mi rukou, trubičky na hlavě).

A od té doby mám pokoj. Chodím na kontrolní vyšetření, tam mi vždy strčí hlavu do takovýho tunelu, tam zjistí, že to funguje. Taková já jsem. Byla jsem ráda, že to mám za sebou, a že je to v pořádku. Po operaci jsem byla chvíli v tom bytě, ale pak už to nešlo, nemohla jsem být sama doma. Dcera nejdříve řekla, že si mě vezme k sobě domů, ale pak z toho sešlo, měla malý byt, vlastní děti, a je od rána do večera v práci.

Ale berete to s humorem...

Ale já jsem byla celý život takhle usměvavá, mě hned tak něco nerozhází, ale když mě něco rozčílí, tak pak já dupu nohama vzteky. Taky jsem si zlomila levý kotník, kvůli vztekání, jsem si ho zkroutila, a ještě jsem si na něj klekla.

Jak se to stalo?

Naštval mě soused, v tom bytě, co jsem byla. Udělal něco, co dělat neměl. Choval se jako blbec. Já jsem mu dala facku, a povedlo se mi ho trefit, a byla jsem spokojená. On totiž měl blbý kecy na mojí holku, a na vnučku, ta byla ještě malinká, vzal jí prostě balon na hřišti. On neměl rád děti, a byl zlej, už od pohledu odpudivej. Holce vzal balon, a takhle jí ho tahal, tak jsem mu jí flákla. Ale ta zlomená noha to bylo jindy. To už mám taky za sebou. Už je to kolik let, ale při změně počasí to cítím, ten kotník. Já jsem špatně doskočila, a už to křuplo. Prásklo to jako suchá větev. A odvezli mě do nemocnice. Ale zvládla jsem to docela normálně. Měla jsem ty hole, všechno jsem s nima dělala, vařila, byla na zahradě. Co na tom světě jinýho máte, než být trošku pozitivní? I když ten odchod do penze nebyl příjemný, loučíte se s prací, přáteli, vztahy se ruší, cítíte se jako byste nebyl, najednou musíte hledat něco nového.

Co třeba?

Těším se, co bych si přála, je aby moje vnučka, teď jí bude 15, udělala vysokou školu. Jmenuje se jako já. To mě těší, a hřeje na srdci. To si strašně přeju, abych se dožila její promoce, ona se dobře učí, jde jí to samo. Tak doufám, že tam také něco má, v té hlavě...

2. Jakou roli ve vašem životě hraje intimita, možnost jejího zachování? Udržení si určité hranice od ostatních.

No já mám zkušenost s nemocnicemi, tam se člověk musí přizpůsobit, tam nejsou hranice, jak by člověk potřeboval. Třeba když jsem nemohla chodit, tak jsem byla odkázána na druhého a to nikdy nevíte, jak ten člověk bude jednat, jak se bude

chovat. Je nepříjemné když vás bere jako podřadné zboží. Ale jindy mám zase dobré zkušenosti s děvčaty tady. Ale já jsem nekonfliktní.

3. Jak vnímáte vstup do DPS?

Já jsem dlouho čekala na ten byt. Byla jsem na tom stacionáři, nemohla jsem se vrátit zpátky do toho bytu. Tak mi nic jiného nezbyvalo. Ale já jsem tady kolem toho chodila, viděla jsem ho vždycky, a těšila jsem se na něj. Taky už jsem znala ty holky tady, co pracujou, tak se mi sem chtělo.

4. Co podpoří hodnotu člověka a co ji naopak sráží?

No, tak já jsem tedy nekonfliktní, jsem moc spokojená, co potřebuji tak mi přivezou, nebo i dcera mi to přiveze. Tady, mi přivezla kytičku, jen tak, tak to mě hodně potěší, jako pozvedne. No, a když jsou lidi neslušný, tak to mi vadí, to se pak člověk cítí jako kus hadru. Jak jsem říkala, je to o slušnosti v komunikaci, a respektování druhého jaký je.

5. Čeho se v kontextu stáří obáváte, co by mohlo porušit vaše soukromí, omezit osobní prostor?

Určitě, když bych přišla o tu chuži. Toho se bojím, to si pak člověk musí zvykat na nějaký režim, podřít se, a to bych tedy nechtěla. Jak si pak člověk může připadat...blbě.

6. Je pro vás významná možnost svobodné volby a rozhodnutí?

Chci si zásadně rozhodovat sama, jak finance, tak třeba nákupy, které si objednávám. To je moc důležité pro člověka, a jeho pohodu, sebevědomí, hodnotu.

7. Je pro vás důležité spravovat si vlastní věci? (finance, nákupy apod.) V čem je to pro vás významné?

Ano, to co chci tak si koupím, a finance, to už jsem říkala, na ty, mi nikdo šahat nebude!

8. Jak vypadala situace, která vás v poslední době zneklidnila, rozcílila?

Už jsem o tom mluvila s L, ale ta se stavila nepřítomně. Tady je jedna paní, a ta má hrozný boláky na celém těle. Nějaký ten ekzém, já mám obavy, jestli to není nakažlivé, abychom to nechytli od ní. No fuj, má to všude, je to nepříjemný, a já nevidím, že by se o to starala. A když si sedne na lavičku, tak mám obavy, abych to nechytla. Vždycky se vosypu, štítím se toho. Měla by být v nemocnici, na kožním, být pod dohledem. Je to hrozný, když jí z toho teče krev.

K tomu vám mohu jen říci, že se jedná o nepřenosnou nemoc...

Nikdy nemůžete vědět, jestli to není nakažlivý, i když to tvrdí. Tomu nemusím věřit, když to vidím, jak to má po celém těle. To se nezlobte, ale to jsem celá vopupínkováná. Když bych to měla já, tak budu ležet v nemocnici, abych se toho trochu zbavila. Já vím, že to pro ni musí být nepříjemný, ale proč to musíme tedy trpět taky. A jestli to chytanu, tak to uvidíte.

9. Jak vnímáte vztah mezi odvedenou životní prací a jejím ohodnocením lidskou společností?

Já to vnímám tak, že jsem něco pro společnost vykonala, a dělala jsem to dobře, a ráda. A teď mám zasloužený odpočinek. Jestli je to hodně, nebo málo, to nedokážu říct. Vždycky se může něco zlepšit, a naopak, zhoršit. Mě zajímají hlavně ty vztahy mezi lidma, měli bychom být na sebe, daleko víc slušnější, a ohleduplní. To by bylo fajn.

10. Jaké jsou klíčové momenty současného života?

Když přišla vnučka, a já jsem jí mohla splnit přání k narozeninám. To jsem byla šťastná. Když mi zavolají dcery, když mě přijdou navštívit sousedé. Když mě alespoň chvíli nic nebolí, a nemusím zase k doktorům.

11. Jaký význam ve vašem životě hraje vztah k lidem kolem vás?

No zásadní. Jednak v rodině, a pak s přáteli. Je to pro mě významný. Jednak prostě v první řadě rodinní příslušníci. Pupeční šňůru neustříhnete, můžou být jakýkoliv těžkosti, ale ta šňůra drží.

Co by se muselo stát, aby praskla?

Situace, kdy by se přetrhla, to by bylo jedině nějaký podraz, ale nikdy mě to nenapadlo. Nechci myslet tragicky. Ono záleží na tom, jaké hodnoty jim předáváte.

Hmm.

No přátelé, tam jsem se přesvědčila, že to nebyli, tak dobrý kamarádi, jak se dělali, a já nemám ráda levárnu, a jsem ráda, že jsem to brzo poznala. Raději přijmu rovnou řeč, než když to někdo obchází a mluví o mně přes druhého. Nemají mi dělat věci za zády, je lepší mi říct, takhle a takhle to je. Raději snesu to na tu rovinu. Ale taky jsem s tím měla problémy. Taky jsem zjistila, že ty přátelé nejsou takoví, jak se dělali, zase přes druhého.

Co jste udělala?

Zeptala jsem se, a už mi neodpověděl. To mrzí, ale jde se dál, člověk se nesmí moc trápit. To byl člověk, který se tlačil na mé místo, ale nikdo ho nechtěl, ještě to byl

straník a ten si tenkrát dovolil říct, že když to nepodepíšu, že musím vstoupit do KSČ, a když to nepodepíšu, tak se moje děti nedostanou na školu.

Jak jste reagovala?

No a jak myslíte, že jsem reagovala...já jsem reagovala jako vždy, fackou. Pak mě tahali po schůzích a komisích, ale všude jsem to ustála. Ale říkala jsem jim jednu větu, tak podívej se, na toho chlápka, já o svém životě rozhoduji sama, a ty mě nebudeš říkat, co mám dělat. No a bylo to s komisí vyřízeno. Když si dovolil mi říct, že se mě bude mstít. Takhle to dřív bylo, podrazy, a ničit člověka na citlivém místě, to mě rozzhavilo do běla, ještě teď, jak o tom mluvíme je mi zle. Já jsem mu jí vypálila, až se převrátila s ním ta židle. Zase mě tahali po komisích a nakonec jsem dostala pokutu. Ale holky udělaly školu obě dvě! A kdo ví, jak ten člověk skončil, to už jsem se nestarala, ty za to nestojí.

12. Jak byste definovala stabilitu a co je podle vás pro ni klíčové.

Hlavně zdraví. A potom charakter člověka. To, že se člověk nějak k někomu chová, pravdomluvnost. Cit pro druhého člověka, respektovat ho jaký je. V tom je podle mě ta opora.

To je hezky řečeno.

Snažím se myslet na ty pěkné vzpomínky, a na ty špatný se snažím zapomenout. Ale, jak jsem mu dala tu facku, tak jsem byla tak spokojená, že se to povedlo. To mě tedy namíchli, co si to dovolovali. To je zkažená duše národa, úplně je to zblbo, ten komunismus. To dělali podpásovky, a ničili člověka v základu. Sebrali mu jeho hodnotu, sebevědomí a zničili ho. A doufám, že jim lidi nedají zase příležitost.

Ježíši, to se mi to zase vrátilo zpátky, úplně to vidím před sebou...

13. V čem vidíte význam vztahu člověka k nějaké vyšší instanci (bůh, příroda, vesmír...) Co to člověku přináší?

No je to na tom člověku, který se v tom chce pohybovat. Já to mám tak, že po smrti nic není. Asi jenom tma a nic víc.

14. Co představuje lidské štěstí?

No není to zlatá muška. Je to, že je člověk zdraví, tak je šťastný. A nebude mě trápit žádná bolest, a když umřu, tak usnu, a už se neprobudím. No a po smrti, už nic není, myslím, že už tam nic není. Peníze jsem všem rozdělila, že nemám ani na pohřeb. Prodala jsem dům, peníze jsem rozdělila, koupily si každá auto. Už mě netrápí, že bych se bála, že o něco přijdu. A když mají auto, tak mohou přijet kdykoliv.

15. Je něco, nějaká situace, kterou si nedokážete představit jako zvládnutelnou?

No, obávám se, no nerada bych zažila, abych skončila na vozíku, abych nemohla vůbec chodit, měla jen ten vozík, to bych nikdy nechtěla. Být závislá na druhém to v žádném případě nechci. Já můžu chodit, kam chci a kdy chci, a nemusím se nikoho doprošovat o pomoc. To by mě ubíjelo.

16. V čem spatřujete naplnění vašeho života?

No já jsem spokojená tím, že jsem vychovala děti natolik, že každá má vzdělání, že mám vnučku, která mi dělá radost. Jsem šťastná, že holky mají vysokou školu.

Já teď chodím s tímhle chodítkem, a taky si nenechám vyměnit kyčel. Lepší pořádně denně cvičit, snažím se na bolest zvyknout.

Zvyknout? A jak vás to vlastně bolí?

No, bolí to hodně, hlavně v klidu, mám tam prý nějakou čtyřku, tj. artrózu. Jsem statečná, někdy to vydržím, bolest sice vnímám, ale snažím se to třeba rozchodit, prostě něco dělat.

Můj manžel byl býk, a já jsem lev. To bylo kolikrát italský manželství. To byla kolikrát sranda. Jsme si něco řekli, a otočili jsme se, a po chvíli už jsme o ničem nevěděli. To bylo srandovní, když to беру zpátky, to byly takový blbosti, pro které jsme se dokázali naštvat. Ale s odstupem věku vnímám to manželství, jakože sedí do mého života, a je jeho součástí. Chtěla bych, aby neumřel, aby tady ještě byl. Byl to mladej kluk. A naučil mě kouřit... No já kouřím 40 denně. Ale chtěla bych, aby se manžel probudil, já bych jinýho chlapa nechtěla, za nic na světě, vždyť jsme byli spolu přes 40 roků.

Jé, ale teď nekouřím, už dlouho, to je kvůli vám...

Děkuji, to vnímám a oceňuji to! Ještě vás něco napadá?

Například mě potěší, když mi vnučka zavolá. Když mají zájem dcery, když mi zavolá, co potřebuješ mami, přiveze mi kytku, udělá mi radost. Dobře jsem je vychovala. A ať nejsou mezi lidma žádný podrazáci!

Děkuji Vám za rozhovor.